

גליון לידיעת מצוות השבוע

והערב

ב"ה ובס"ד פרשת אחרי-קדושים ה' - י"ב אייר (שבועות ג' - ט') תשפ"ה לפ"ק

נקבה	זכר	נוהג	רבנן	חפץ חיים	זוהר הרקיע	סמ"ק	החינוך	מאמר השכל	רמב"ן	רא"ם	סמ"ג	רמב"ם		יראים	ר' שלמה גבירול	ר' יצחק ברגליוני	ר' אליהו הזקן	רס"ג	בה"ג	מקור בתנ"ך			המצוה
												הלכות	מט							פרשה	פרק	פסוק	
☐	☒	בית המקדש			רעח		קפד	רפח	ע	שלב	שג	סח	ביאת המקדש								ב' ט"ז	אחרי מות	שלא יכנסו הכהנים בכל עת במקדש וכל שכן זרים
☐	☒	בית המקדש			קעה		קפה	קצט	נב	קז	רט	מט	עבודת יום הכפורים		קכו	לב	כד	מב	טז	ג'	ט"ז	אחרי מות	מצות עבודת יום הכיפורים
☐	☒	בית המקדש													קעה	צד			קעט	ג'	ט"ז	אחרי מות	שעשה כהן גדול כל סדר עבודת יוה"כ
☐	☒	בית המקדש												תמו	קפה	קעו	קנח		קעו	ג'	ט"ז	אחרי מות	שקריב כהן גדול פר ביוה"כ
☐	☒	בית המקדש												קסו						ד'	ט"ז	אחרי מות	שילבש בגדים מיוחדים כהן העושה עבורות המיוחדות ליוה"כ
☐	☒	בית המקדש											רסג							ו'	ט"ז	אחרי מות	וידוי כהן גדול ביוה"כ על פר חטאתו
☐	☒	בית המקדש													לו					ח'	ט"ז	אחרי מות	להגריל על שני השעירים אחד להשי"ת ואחד לעזאזל
☐	☒	בית המקדש													קפג					י"ג	ט"ז	אחרי מות	לקחת קטורת מלא חפניו ולתת אותם על האש בקודש הקדשים ביוה"כ
☐	☒	בית המקדש											רסג							כ"א	ט"ז	אחרי מות	וידוי ביוה"כ על שעיר המשתלח
☐	☒	בית המקדש													לח					כ"א	ט"ז	אחרי מות	שילוח השעיר לעזאזל ביוה"כ
☒	☒	כל העולם			קלב		קפו	רפב	צג	שמו	שג	צ	מעשה הקרבנות							ג'	י"ז	אחרי מות	שלא לשחוט קדשים חוץ לעזרה
☒	☒	כל העולם												רפא	שנ	נ	מה	ט	נד	ד'	י"ז	אחרי מות	כרת-בשוחט קדשים חוץ לעזרה
☒	☒	כל העולם												רפא	שנא	נא	מו	י	נה	ט'	י"ז	אחרי מות	כרת במקטיר איברים קדשים חוץ לעזרה
☒	☒	כל העולם		מט	רלט	קנז	קפז	כ	קמד	רכז	סד	קמז	שחיטה	תלח	רמד	קנט	צו	צד	קסב	י"ג	י"ז	אחרי מות	לכסות דם חיה ועוף
☒	☒	כל העולם																קס	ט"ו	י"ז	אחרי מות	דיני טומאת נבילת וטרפות עוף טהור	
☒	☒	כל העולם												שיג	קפח	קפא				ג'	י"ח	אחרי מות	לא לעשות כמעשה ארץ כנען
☒	☒	כל העולם								שד				שיג	קסו	קפ	סח		נח	ג'	י"ח	אחרי מות	לא לעשות כמעשה ארץ מצרים
☒	☒	כל העולם												רנז	יג	קפג			מד	ה'	י"ח	אחרי מות	שיהא אדם נזהר בתורה ומצוות וישמרם בכל לב
☒	☒	כל העולם		קי			קפח	תנו	שנא	תרב	קכו	שנג	איסורי ביאה							ו'	י"ח	אחרי מות	שלא להתעדן באחת מכל העריות
☐	☒	כל העולם					קפט	תיב	שמט	תר	פט	שנא	איסורי ביאה							ז'	י"ח	אחרי מות	שלא לגלות ערות האב עצמו
☒	☒	כל העולם					שכח	קצ	שכח	צב	טקע	של	איסורי ביאה					צג		ז'	י"ח	אחרי מות	שלא לגלות ערות אם
☒	☒	כל העולם		קיג	שמה		קצא	שצה	שכט	תקפ	צא	שלא	איסורי ביאה					צד		ח'	י"ח	אחרי מות	שלא לגלות ערות אשת אב
☒	☒	כל העולם					קצב	תה	של	תקפ	קה	שלב	איסורי ביאה					קו		ט'	י"ח	אחרי מות	שלא לגלות ערות אחות
☒	☒	כל העולם					שכד	קצג	שלב	תקפו	צח	שלד	איסורי ביאה					צח		י'	י"ח	אחרי מות	שלא לגלות ערות בת הבן
☒	☒	כל העולם					שכה	קצד	שצח	תקפו	צט	שלה	איסורי ביאה					צט		י'	י"ח	אחרי מות	שלא לגלות ערות בת הבת
☒	☒	כל העולם					שכג	קצה	ת	תקפ	ק	שלו	איסורי ביאה					ק		י'	י"ח	אחרי מות	שלא לגלות ערות הבת
☒	☒	כל העולם					קכו	קצו	שלא	תקפ	קד	שג	איסורי ביאה							י"א	י"ח	אחרי מות	שלא לגלות ערות אחות מן האב ומן האם
☒	☒	כל העולם					שכז	קצז	שלא	תקצ	קד	שמ	איסורי ביאה		שכג			קז		י"ב	י"ח	אחרי מות	שלא לגלות ערות אחות האב

המצוה																מקור בתנ"ך						סמ"ג	ראי"ם	רמב"ן	החינוך	מ"ק	זוהר	חפ"ז	רבנן	נוהג	זכר	נקבה
פרשה			פרק	פסוק	בה"ג	רס"ג	ר' אליהו הזקן	ר' יצחק ברליוני	ר' שלמה גבירול	יראים	רמב"ם		הלכות																			
שלא לגלות ערות אחות האם											אחרי מות	י"ח	י"ג					קח	בה"ג	איסורי ביאה	שמא	קז	תקצ	א	שלט	תז	קצח	שמב	קל	כל העולם	☒	☒
שלא לגלות ערות אחי האב עצמו			אחרי מות	י"ח	י"ד							איסורי ביאה	שנב	צ	תרא	א	שנ	תיג	קצט	שלב	קיד	כל העולם	☒	☐								
שלא לגלות ערות אשת אחי האב			אחרי מות	י"ח	י"ד					קה		איסורי ביאה	שמב	קי	תקפ	ב	שמ	תי	ר	שיח	שלג	קכה	כל העולם	☒	☒							
שלא לגלות ערות אשת הבן			אחרי מות	י"ח	ט"ו					צה		איסורי ביאה	שמג	צג	תקפ	ג	שמא	שצז	רא	שכט	שכח	קטו	כל העולם	☒	☒							
שלא לגלות ערות אשת אח			אחרי מות	י"ח	ט"ז					קד		איסורי ביאה	שמד	קט	תקפ	ד	שמב	תט	רב	שיז	שמו	קכו	כל העולם	☒	☒							
שלא לגלות ערות אשה ובתה			אחרי מות	י"ח	י"ז					קא		איסורי ביאה	שלו	קא	תקצ	ב	שלה	תא	רג	שכ	שלו	קכא	כל העולם	☒	☒							
שלא לגלות ערות אשה ובת בנה			אחרי מות	י"ח	י"ז					קב		איסורי ביאה	שלח	קב	תקצג	א	שלו	תב	רד	שכא	שמג	קכב	כל העולם	☒	☒							
שלא לגלות ערות אשה ובת בתה			אחרי מות	י"ח	י"ז					קג		איסורי ביאה	שלט	קג	תקצ	ד	שלו	תג	רה	שכב	שמד	קכג	כל העולם	☒	☒							
לא לישא אשה ואם אביה או ואם אמה			אחרי מות	י"ח	י"ז															שכו			כל העולם	☒	☒							
לא לישא אשה ואמה			אחרי מות	י"ח	י"ז															שכו			כל העולם	☒	☒							
שלא לגלות ערות אחות אשה			אחרי מות	י"ח	י"ח					קט		איסורי ביאה	שמה	קח	תקפ	ה	שמג	תח	רו	שנוז	רלוז	קלא	כל העולם	☒	☒							
שלא לגלות ערות נדה			אחרי מות	י"ח	י"ט					צו		איסורי ביאה	שמו	קיא	תקצ	ה	שמד	תיז	ח	שח	רלו	קלב	כל העולם	☒	☒							
שלא לגלות ערות אשת איש			אחרי מות	י"ח	כ"א					צז		איסורי ביאה	שמוז	צז	תקצו	א	שמה			שיט	קכד	כל העולם	☒	☒								
שלא להעביר למולך			אחרי מות	י"ח	כ"א					קיח		עבודה זרה וחוקות הגוים	קלז	מ	רסט	ז	קיט	רח	סו	קנד		כל העולם	☒	☒								
שלא לשכב עם זכור			אחרי מות	י"ח	כ"ב					קטו		איסורי ביאה	שנ	צד	תקצ	ט	שמח	תיא	רט	של	קטו	כל העולם	☐	☒								
שלא לשכב עם בהמה			אחרי מות	י"ח	כ"ג					קטז		איסורי ביאה	שמח	צה	תקצ	ח	שמו	תיד	רי	של	שכט	קז	כל העולם	☐	☒							
שלא תביא אשה בהמה עליה			אחרי מות	י"ח	כ"ג					קז		איסורי ביאה	שמש	צו	תקצז	א	שמוז	תטו	ריא	שלא	שכו	קיח	כל העולם	☒	☐							
כרת-בנושא שתי אחיות מחיים			אחרי מות	י"ח	כ"ט	מא	כב	מ	מג	שכב	כג												כל העולם	☒	☒							
כרת-הבא על אחות אביו			אחרי מות	י"ח	כ"ט	לט	יט	נ	מא	שכג	כא												כל העולם	☒	☒							
כרת-הבא על אחות אמו			אחרי מות	י"ח	כ"ט	מ	כ	לט	מב	שכג	כב												כל העולם	☒	☒							
ליראה מאב ואם			קדושים	י"ט	ג'	מז	י	טו	כ	סג	רכא	ריא	ממרים	קיג	כד	רי	רסה	ריב	ז	נ	מב	כל העולם	☒	☒								
שלא לפנות אחר ע"ז לא במחשבה ולא בדבור ולא בהבטה			קדושים	י"ט	ד'	רנא				קנט	שנא	י	עבודה זרה וחוקות הגוים	יד	רעב	י	פב	ריג	כט	קפא	טז	כל העולם	☒	☒								
שלא לעשות ע"ז ואפילו לאחרים			קדושים	י"ט	ד'							ג	עבודה זרה וחוקות הגוים	כא	רסד	ה	פז	ריד	ב	י		כל העולם	☒	☒								
שלא לאכול נותר			קדושים	י"ט	ו'							קלא	פסולי המוקדשין	שלו	שסו	קלה	סג	רטו	שמט				בית המקדש	☒	☒							
כרת באוכל קדשים שנתפגלו			קדושים	י"ט	ח'	נ	טו	מח	נג	שלח	נ												בית המקדש	☒	☒							
כרת-באוכל קדשים שנתרו אחר זמן אכילתם			קדושים	י"ט	ח'	מט	יד	מז	נב	שמ	יט												בית המקדש	☒	☒							
להניח פאה מן התבואה			קדושים	י"ט	ט'	נו			סט	פג	קנט	קכ	מתנות עניים	קנו	קעו	קי	תפה	רטו	עא	א			ארץ ישראל	☒	☒							
שלא לכלות הפאה בשדה			קדושים	י"ט	ט'	עח	קנב	לח	פז	לג	קיט	רי	מתנות עניים	רפד	תנ	רא	תצא	ריז		לט	ו		ארץ ישראל	☒	☒							
להניח לקט			קדושים	י"ט	ט'	נו		כו		פה	קנט	קכא	מתנות עניים	קנז	קעז	קיא	תפד	ריח	עג	ב			ארץ ישראל	☒	☒							
שלא ללקוט השבלים הנופלות בשעת קצירה			קדושים	י"ט	ט'	עט	קנד	כא	פח	ל	קכ	ריא	מתנות עניים	רפה	תנא	רב	תפז	ריט		לז	ז		ארץ ישראל	☒	☒							
להניח עוללות בכרם			קדושים	י"ט	י'	נט		קנז		פד	קסא	קכג	מתנות עניים	קנט	קעט	קיג	תפח	רכ	עב	ג			ארץ ישראל	☒	☒							

נקבה	זכר	נוהג	רבנן	חפץ חיים	זוהר הרקיע	סמ"ק	החינוך	מאמר השכל	רמב"ן	רא"ם	סמ"ג	רמב"ם		יראים	ר' שלמה גבירול	ר' יצחק ברגליוני	ר' אליהו הזקן	רס"ג	בה"ג	מקור בתנ"ך			המצוה
												הלכות								פרשה	פרק	פסוק	
✓	✓	ארץ ישראל		ח	כט		רכא	תפט	רג	תנב	רפו	מתנות עניים	ריב	קכא	כב	קו	כב	קנ	רמ	י"ט	י"ט	קדושים	שלא לבצור עוללות הכרם
✓	✓	ארץ ישראל		ד	עד		רכב	תצב	קיז	קפ	קס	מתנות עניים	קכד	קסא	פו		קכח			י"ט	י"ט	קדושים	להניח פרט הכרם
✓	✓	ארץ ישראל		ט	ל		רכג	תצג	רד	תנג	רפו	מתנות עניים	ריג	קכב	כג	פט	כא	קנג	עט	י"ט	י"ט	קדושים	שלא ללקט פרט הכרם
✓	✓	כל העולם		ד	יא	רסג	רכד	תנ	רלז	תצח	קנה	גנבה	רמד	קכד	צ	רמ		פ	י"ט	י"ט	קדושים	שלא לגנוב ממון	
✓	✓	כל העולם		לו	קצה		רכה	קמג	רמא	תקט	רמ	שבועות	רמח	קפח	קעא	צא	מה	פא	י"ט	י"ט	קדושים	שלא נכחש על ממון שיש לאחר בידינו	
✓	✓	כל העולם		ל	רצד		רכו	קמד	רמב	שיח	רמא	שבועות	רמט	קפח	רע	צב	נ	פב	י"ט	י"ט	קדושים	שלא לישבע על כפירת ממון חבירו	
✓	✓	כל העולם		לא	סב	קכט	רכז	קמב	סב	שכ	רלט	שבועות	סא	רמו	נ	צג	לב	פג	י"ט	י"ט	קדושים	שלא נשבע לשקר	
✓	✓	כל העולם		לו	לב	רפג	רכח	תסד	רמ	תקה	קנו	גולה ואבדה	רמו	קכה	כה	רנט	נ	פד	י"ט	י"ט	קדושים	שלא לעשוך	
✓	✓	כל העולם		לה	עא	רפב	רכט	תסה	רלח	תקו	קנו	גולה ואבדה	רמה	קכה	נט	צד	מט	נא	פה	י"ט	י"ט	קדושים	שלא לגזול
✓	✓	כל העולם		לח	מו	רעב	רל	תקה	רלא	קפא	קפא	שכירות	רלח	קכו	לח	צה	נב	פו	י"ט	י"ט	קדושים	שלא לאחר פעולת שכיר	
✓	✓	כל העולם		מה	לד	קכד	רלא	קעו	שיח	תקסז	ריא	סנהדרין והענין המסורין להם	שיז	קפט	כז		פז	פז	י"ט	י"ט	קדושים	שלא לקלל אחד משאר ישראל, בין איש בין אשה	
✓	✓	כל העולם		עו	טז	קעג	רלב	שעז	רצה	תקנ	קסח	רצח ושמירת נפש	רצט		יג		כה	נה	פח	י"ט	י"ט	קדושים	שלא להכשיל תם בדרך
✓	✓	כל העולם		סט	סז		רלג	תקכ	רסח	תכד	רה	סנהדרין והענין המסורין להם	רעד	קכד	קל	קסה	מב	פט	ט"ו	י"ט	קדושים	שלא לעוול המשפט	
✓	✓	כל העולם		ע	צג		רלד	תקיא	רע		רד	סנהדרין והענין המסורין להם	רעה	קצ	פד	קט	קצט	מד	ט"ו	י"ט	קדושים	שלא לכבד גדול בדין	
✓	✓	כל העולם			קמד		רלה	תקטז	קעא	תקל	קו	סנהדרין והענין המסורין להם	קעז		קכא	קצ	מ	ט"ו	י"ט	קדושים	מצות שופט שישפוט בצדק		
✓	✓	כל העולם		סג			תקז						קצ	נא	מח	מג	צ	ט"ו	י"ט	קדושים	לא יחמול הדיין בד"ת על אחד מבעלי הדין		
✓	✓	כל העולם		עז			רלז	שפט	רצז	תקנג	ט	דעות	שא	קצא	סט	קמג	ס	צב	ט"ז	י"ט	קדושים	שלא לרגל	
✓	✓	כל העולם		פב	סא		רלז	שעד	רצג	תקמ	קסה	רצח ושמירת נפש	רצז	קצו	מט	קפה	קעו	סא	ט"ז	י"ט	קדושים	שלא לעמוד על דם רעים	
✓	✓	כל העולם		עח	מד	ז	רלח	שעה	רצח	תקנד	ה	דעות	שב	קצה	לו	קטז	רכד	נח	צד	י"ז	י"ט	קדושים	שלא לשנוא שנאת הלב אחד מישראל
✓	✓	כל העולם		עב	מד	קיג	רלט	טז	רד	לא	יא	דעות	רה	רכג	נו	עג	כח	סא	י"ז	י"ט	קדושים	מצות תוכחה לישראל שאינו נוהג כשורה	
✓	✓	כל העולם		עט	מג	קכז	רמ	שצ	רצט	ו	תקנה	דעות	שג	קצה	לה	קז	נו	צה	י"ז	י"ט	קדושים	שלא להלביך פני אדם מישראל	
✓	✓	כל העולם		פ	מה	קלא	רמא	שעט	ש	יא	תקנה	דעות	שד	קצז	לז	רלז	נג	צז	י"ח	י"ט	קדושים	שלא לנקום	
✓	✓	כל העולם		פא	מז	קלב	רמב	שפ	שא	יב	תקנט	דעות	שה	קצח	לט	רלח	נד	צז	י"ח	י"ט	קדושים	שלא לנטור	
✓	✓	כל העולם		ס	מה	ח	רמג	יד	רה	ט	ה	דעות	רו	רכד	נו	עח	יט	סה	י"ח	י"ט	קדושים	מצות אהבת ישראל	
✓	✓	כל העולם		קמב	לו	קסז	רמד	תרט	רח	תנו	רפא	כלאים	ריז	שלב	רעב	קכ	רמז	צח	י"ט	י"ט	קדושים	שלא להרביע בהמה מין עם שאינו מינו	
✓	✓	ארץ ישראל		קז		קסה	רמה	תרו	רו	רעט	כלאים	רעז	רעג	שצ	קטז	רמו	צט	י"ט	י"ט	קדושים	שלא לזרוע כלאי זרעים ולא נרכיב אילן בשום מקום בארץ		
✓	✓	כל העולם				לב	תכח	מ	תנח	רפג		שלג		קכב	רי	ק		י"ט	י"ט	קדושים	לא ללבוש שעטנז ואפילו רק להגין עליו		
✓	✓	כל העולם											קפ	לא	נא		ז	י"ט	י"ט	קדושים	דיני שפחה חרופה		
✓	✓	בית המקדש														קנ		י"ט	י"ט	קדושים	להביא אשם כשבא על שפחה חרופה		
✓	✓	כל העולם		קה	צב	רכב	רמו	תרג	קצ	תכח	קמו	מאכלות אסורות	קצב	עה	פג	קיה	קלח	קא	י"ט	י"ט	קדושים	שלא לאכול ערלה	
✓	✓	ארץ ישראל												ריג	כט	יב		יח	י"ט	י"ט	קדושים	דיני עץ מאכל בארבע שנים הראשונות	
✓	✓	כל העולם											קט						י"ט	י"ט	קדושים	שלא ליהנות מערלה	
✓	✓	ארץ ישראל		טז	ריב	רנח	רמז	תרד	קח	תכט	קלז	מעשר שני ונטע רבעי	קית	ריד			סז	קמט	י"ט	י"ט	קדושים	להיות נטע רבעי קדש	
✓	✓	ארץ ישראל		קו	קית	רכה	רמח	שפד	קצב	תלב	רכ	ממרים	קצה	עז	קיא	כג	סח	קב	י"ט	י"ט	קדושים	שלא לאכול ולשתות דרך זולל וסובא	

		המצוה														מקור בתנ"ך							
נקבה	זכר	נוהג	רבנן	חפץ חיים	זוהר הרקיע	סמ"ק	החינוך	מאמר השכל	רמב"ן	רא"ם	סמ"ג	רמב"ם		יראים	ר' שלמה גבירול	ר' יצחק ברגליוני	ר' אליהו הזקן	רס"ג	בה"ג	מקור בתנ"ך			
												הלכות								פרשה	פרק	פסוק	
✓	✓	כל העולם		קסה	קצו	קלח	רמט	קט	לא	רצה	נא	עבודה זרה וחוקות הגוים	לג	שלד	קעב	רמא	טו	כ	קג	כ"ו	י"ט	קדושים	שלא לנחש
✓	✓	כל העולם		קסו	רא	קלז	רנ	קי	ל	רצד	נג	עבודה זרה וחוקות הגוים	לב	שלה	קעו	רמב	טז	כא	קד	כ"ו	י"ט	קדושים	שלא לעונן
	✓	כל העולם		קעו	שה	עב	רנא	קכג	מא	קסה	נז	עבודה זרה וחוקות הגוים	מג	שלו	רפא	קסג	קצה	כז	קה	כ"ז	י"ט	קדושים	שלא להקוף פאת ראש ככומרי ע"ז
	✓	כל העולם		קעז	רח	עא	רנב	תכג	מב	קסו	נח	עבודה זרה וחוקות הגוים	מד	שלו	קפה	קסד	קכא	כח	קו	כ"ז	י"ט	קדושים	שלא להשחית פאת זקן כעובדי ע"ז
✓	✓	כל העולם		קסג	קעא	קעג	רנג	קכב	לט	שב	סא	עבודה זרה וחוקות הגוים	מא	שלח	קנא	קכח	ל	קח	כ"ח	י"ט	קדושים	שלא נכתוב בבשרנו כתובת קעקע	
✓	✓	כל העולם		קמז					קסז	קסז	סב		שלו	קל	קכט	עו	כט	קז	כ"ח	י"ט	קדושים	לא לשרוט שריטה בבשר כשמת לו מת	
	✓	כל העולם		כ	קפז	שצד	שנג		פה	פה	פח		רצד	רי	רמד	רנד	קיד	קט	כ"ט	י"ט	קדושים	לא למסור בתו לאיש שלא לשם אישות	
✓	✓	כל העולם		כא		שנד								טו	רמה	קפג	קי	כ"ט	י"ט	קדושים	לא לקחת נערה ולא תמסור נערה עצמה. שלא לשם אישות		
✓	✓	כל העולם		יח	מח	ו	רנד	רעו	כא	נב	קסד	בית הבחירה	כא	תט	סא	יח	מט	ל"י	י"ט	קדושים	מצות היראה מן המקדש		
✓	✓	כל העולם		קע	שכד	קמ	רנה	קיו	ח	רע	לח	עבודה זרה וחוקות הגוים	ח			פה	טו	ל"א	י"ט	קדושים	שלא לעשות מעשה אוב		
✓	✓	כל העולם		קעא	שכד	קמא	רנו	קיה	ט	רעא	לט	עבודה זרה וחוקות הגוים	ט				פו	טז	ל"א	י"ט	קדושים	שלא לעשות מעשה ידעוני	
✓	✓	כל העולם		יז	כד	נב	רנז	רסח	כא	יג	תלמוד תורה	רט	רלג	לה	קנו	קנב	יב	קס	ל"ב	י"ט	קדושים	מצות כבוד חכמים	
✓	✓	כל העולם												לד	קנה	קנג	יא	קנט	ל"ב	י"ט	קדושים	לקום מפני שיבה	
✓	✓	כל העולם		פג	עט	רעה	רנח	תע	רסו	תקא	קנא	רעא	ריח		רמה		קיא	ל"ה	י"ט	קדושים	שלא להונות במדות וכל המדות בכלל		
✓	✓	כל העולם		רנז		רנט	רנט	רז		עב		רח		קסג	קפו	קמז	כב	ל"ו	י"ט	קדושים	מצות צדוק המאונים והמשקלים והמדות		
	✓	בית המקדש											רעא	רצה	יב	יז	ל	ט	כ"ב	י"ט	קדושים	חיוב מיתה(ג)(סקילה).המעביר בנו למולך	
✓	✓	כל העולם		מו	שכא	רס	רסז	תקס	ריח	שיח	ממרים							ט"ז	כ"ג	י"ט	קדושים	שלא לקלל אב ואם	
✓	✓	בית המקדש											יח	שיד	לו	לו	סז	לו	כ"ד	י"ט	קדושים	חיוב מיתה(ג)(חנק). הבא על אשת איש	
✓	✓	בית המקדש											ב	שכח	ב	יא	לו	ב	כ"ה	י"ט	קדושים	חיוב מיתה(ג)(סקילה).הבא על אשת אביו	
✓	✓	בית המקדש											א	שטז	א	א	לד	א	כ"ז	י"ט	קדושים	חיוב מיתה(ג)(סקילה).הבא על אמו	
✓	✓	בית המקדש											ג	שיא	ה	ב	לה	ג	כ"ח	י"ט	קדושים	חיוב מיתה(ג)(סקילה).הבא על כלתו	
	✓	בית המקדש											ד	שיג	ו	יב	לט	ד	כ"ט	י"ט	קדושים	חיוב מיתה(ג)(סקילה).הבא על הזכר	
	✓	כל העולם				רסא			קא	רכח	סנהדרין והענין המסורין להם						מב	ל"ד	כ"ט	י"ט	קדושים	מצות בית דין (ר) שישפרו מי שיתחייב שריפה	
✓	✓	בית המקדש											ז	שלא	כח	כח	נ	כח	ל"ד	כ"ט	י"ט	קדושים	חיוב מיתה(ג)(שריפה).הבא על אם אביו של אשתו
✓	✓	כל העולם											יא	שיח	כג	כב	מד	כב	ל"ד	כ"ט	י"ט	קדושים	חיוב מיתה(ג)(שריפה).הבא על בת בנו
✓	✓	בית המקדש											יב	שכד	יט	כד	מה	כד	ל"ד	כ"ט	י"ט	קדושים	חיוב מיתה(ג)(שריפה).הבא על בת אשתו
✓	✓	כל העולם											יג	שכו	כא	כו	מו	כו	ל"ד	כ"ט	י"ט	קדושים	חיוב מיתה(ג)(שריפה).הבא על בת של בת אשתו
✓	✓	בית המקדש											יד	שכה	כב	כה	מז	כה	ל"ד	כ"ט	י"ט	קדושים	חיוב מיתה(ג)(שריפה).הבא על בת של בן אשתו
✓	✓	בית המקדש											טו	שכא	כו	כא	מח	יט	ל"ד	כ"ט	י"ט	קדושים	חיוב מיתה(ג)(שריפה).הבא על אם אשתו
✓	✓	בית המקדש											טז	של	כז	כז	מט	כז	ל"ד	כ"ט	י"ט	קדושים	חיוב מיתה(ג)(שריפה).הבא על אם אמו של אשתו
✓	✓	כל העולם											י	שיט	כד	כג	מג	כג	ל"ד	כ"ט	י"ט	קדושים	חיוב מיתה(ג)(שריפה).הבא על בת בתו
✓	✓	כל העולם											ט	שיז	כ	כ	מב	כ	ל"ד	כ"ט	י"ט	קדושים	חיוב מיתה(ג)(שריפה).הבא על בתו

המצוה													מקור בתנ"ך			רמב"ם		רמב"ם									
נקבה	זכר	נוהג	רבנן	חפץ חיים	זוהר הרקיע	סמ"ק	החינוך	מאמר השכל	רמב"ן	רא"ם	סמ"ג	הלכות		יראים	ר' אליהו הזקן	ר' יצחק ברגליוני	ר' שלמה גבירול	רס"ג	בה"ג	פרשה							
												פסוק	פרק							פרשה							
☐	☒	כל העולם													ה	ד	ג	לז	ה	ה	ט"ו	כ"י	קדושים	חיוב מיתה(ג)(סקילה),הבא על הבהמה			
☒	☐	כל העולם													ו	שט	ג	לח	ו	ו	ט"ז	כ"י	קדושים	חיוב מיתה(ג)(סקילה),לאשה הנרבעת לבהמה			
☒	☒	כל העולם													כ	שכ	מ	לח	יח	לח	י"ח	כ"י	קדושים	כרת-הבא על אחותו			
☒	☒	כל העולם													כו	שכו	מו	מב	יז	מד	י"ח	כ"י	קדושים	כרת-הבא על הנדה			
☒	☒	כל העולם													כה	שטו	מה	מט	כא	מג	כ"י	כ"י	קדושים	כרת- הבא על אשת אחי אביו			
☒	☒	כל העולם													כד	שכט	מד	מא	כג	מב	כ"א	כ"י	קדושים	כרת-הבא על אשת אחיו			
☒	☒	כל העולם		כא	ריג		רסב	קח	כח	רצב	נ		ל	שיג	קפט		סט	יב	נט	כ"ג	כ"ג	כ"י	קדושים	שלא ללכת בחוקות עובדי ע"ז ולא במנהגותם			
☒	☒	כל העולם												רעג	שה	יז	ה	כו	יא	כ"ז	כ"י	קדושים	חיוב מיתה(ג)(סקילה),העושה מעשה ידעוני				
☒	☒	כל העולם												רעב	שד	טז	ד	כו	י	כ"ז	כ"י	קדושים	חיוב מיתה(ג)(סקילה),העושה מעשה אוב				

נקבה	זכר
73	87
83	96
69	82
63	79
76	87
69	82
67	79
68	82
67	80
49	56
66	78
68	79
66	80
67	80
63	71
0	0
69	80

כל העולם	ארץ ישראל	בית המקדש
43	11	3
59	8	2
39	10	3
36	7	6
43	13	2
40	11	3
66	12	3
69	12	3
67	12	3
54	4	0
65	12	3
66	12	3
67	12	3
61	12	0
0	0	0
70	12	0

שיטות	פרשה	עונש	עשה	לא תעשה	סך הכל
(757-) 4517-	2	30	17	39	88
(882- 942) 4642-4702	0	30	13	55	98
(939-) 4699-	2	30	16	35	83
(1013-) 4773-	2	30	15	33	80
(1040-) 4800-	0	30	18	40	88
(1115-1198) 4875-4958	0	30	14	39	83
(1134-1204) 4894-4964			15	65	80
(1200-1260) 4960-5020			15	68	83
(1194-1270) 4954-5030			14	67	81
(1194-1270) 4954-5030			8	49	57
(1215-1293) 4975-5053			15	64	79
(1240-) 5000-			13	67	80
(1240-) 5000-			14	67	81
(1361-1444) 5121-5204			14	67	81
(1838-1933) 5598-5694			11	61	72
			0	0	0
			0	0	0
מצות בזמן הזה לפי כל השיטות	0	0	12	69	81

שלא יכנסו הכהנים בכל עת במקדש וכל שכן זרים

ספר החינוך מצוה קפד שלא יכנסו הכהנים בכל עת במקדש וכל שכן זרים

שלא יכנסו הכהנים בכל עת אל המקדש, אלא בעת העבודה, שנאמר [ויקרא ט"ז, ב'] ואל יבא בכל עת. ויזהיר בכאן כהן גדול מהכנס בבית קדש הקדשים, ואפילו ביום הכיפורים, אלא בזמן העבודה, וכן יכנס באזהרה כהן הדיוט מהכנס בהיכל כל השנה אלא בזמן העבודה. ויהיה ביאור ענין המניעה לומר שכל כהן לא יכנס במקום שהוא ראוי אלא בזמן שהוא ראוי להכנס בו, דהיינו בשעת עבודה.

ולשון ספרא, ואל יבא בכל עת, זה יום הכיפורים, אל הקדש לרבות שאר ימות השנה. מבית לפרוכת להזהיר על כל הבית, יכול כל הבית במיתה, תלמוד לומר [שם] אל פני הכפורת אשר על הארון ולא ימות, הא כיצד, אל פני הכפורת במיתה, ועל שאר כל הבית באזהרה. ובגמרא מנחות [כ"ז ע"ב] אמרו זכרונם לברכה על ההיכל בארבעים. משרשי המצוה, שיקבעו המשרתים בנפשותם גדולת המקום ומעלתו, ותהיה יראתו תמיד על פניהם.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [כלים פ"א מ"ט] שכהן גדול אינו נכנס לקדש הקדשים אלא ביום הכיפורים, שנכנס ארבע פעמים ולא יותר, שאם נכנס חמישית חייב מיתה בידי שמים. וכהן הדיוט נכנס בהיכל לעבודה בכל יום. וכל הנכנס להיכל שלא לצורך עבודה, בין כהן גדול או כהן הדיוט, כגון שיכנס אפילו להשתחוות לוקה ואינו חייב מיתה. שנאמר [שם] אל פני הכפורת וגוי ולא ימות, על קדש הקדשים במיתה ועל שאר הבית בלאו. זהו דעת הרמב"ם זכרונם לברכה בלאו הזה.

וכבר כתבתי למעלה דעת הרמב"ם זכרונם לברכה, שאמר שהכניסה בבית שלא לעבודה בפרוע ראש וקרוע בגדים מעלה היא מדבריהם. ואם כן לדעתו כל שנכנס להשתחוות אפשר שאינו במלקות כלל, ואיסור זה דאל יבוא יהיה בביאה ריקנית לגמרי, לפי שזה זילזול בכבוד הבית להכנס בו חנם. ויתר פרטיה מבוארים במנחות ובספרא.

ונוהגת בזמן הבית בכהנים, ואפילו עכשיו שלא בזמן הבית אמרו זכרונם לברכה שמוזהרים אנו שלא להכנס למקדש, ודרשו הדבר מדכתיב [שם כ"ו, ל"א] והשימותי את מקדשיכם, ולא אמר מקדשיכם אשים שממה, דמשמע קדושתן עליהן אפילו כשהן שוממין. וכיון שכן, יש לי למנות איסור זה בכלל איסורין הנוהגין היום.

מצות עבודת יום הכיפורים

ספר החינוך מצוה קפה מצות עבודת יום הכיפורים

שיעשה כהן גדול כל מעשה יום הכיפורים על סדר, הקרבנות והודויון ושילוח השעיר ושאר העבודה, כמו שכתוב בפרשה. שנאמר [ויקרא ט"ז, ג'] בזאת יבא אהרן אל הקדש, וגוי כל הפרשה.

משרשי המצוה, שהיה מחסדי האל על בריותיו לקבוע להן יום אחד בשנה לכפרה על החטאים עם התשובה שישובו, שאילו יתקבצו עוונות הבריות שנה שנה תתמלא סאתם לסוף שנתיים או שלוש או יותר ויתחייב העולם כליה, על כן ראה בחכמתו ברוך הוא, לקיום העולם, לקבוע יום אחד בשנה לכפרת חטאים לשבים. ומתחילת בריאת העולם יעדו וקדשו לכך, ואחר שיעדו האל ברוך הוא אותו היום לכפרה, נתקדש היום וקיבל כח הזכות מאיתו יתעלה עד שהוא מסייע בכפרה. וזהו אמרם זכרונם לברכה בהרבה מקומות ויום הכיפורים מכפר, כלומר שיש כח ליום בעצמו בכפרה בעבירות קלות.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [יומא ע' ע"א] שביום הזה היו מקריבין תמיד בשחר ותמיד בין הערבים כסדר כל יום ויום, ומקריבין מוסף היום, פר ואיל ושבעה כבשים, הכל ועולות, ושעיר לחטאת ונעשה בחוץ, והוא נאכל לערב. ועוד מקריבין יתר על זה פר בן בקר לחטאת והוא נשרף, ואיל לעולה, ושניהם משל כהן גדול. ואיל הבא משל ציבור האמור בפרשה זו הוא האיל האמור בחומש הפקודים בכלל המוסף, והוא הנקרא איל העם. ועוד מביאין משל ציבור שני שעירי עזים אחד היו מקריבין חטאת והוא הנשרף, והשני שעיר המשתלח.

מצאו כל הבהמות הקריבין ביום הצום, מלבד שעיר המשתלח שהוא אינו קרב, חמש עשרה, שני תמידין ופר ושני אילים ושבעה כבשים, כולן ועולות, ושני שעירי חטאת, אחד נעשה בחוץ ונאכל לערב והשני נעשה בפנים ונשרף, ועוד פר בן בקר לחטאת.

עבודת כל חמש עשרה בהמות אלו הקריבין ביום זה אינה אלא בכהן גדול בלבד, אחד כהן המשוח בשמן המשחה או המרובה בבגדים. ואם היה שבת, אף מוסף אין מקריב אותו אלא כהן גדול, וכן שאר העבודות של יום כגון הקטורת של כל יום והטבת הנרות הכל בכהן גדול נשוי, שנאמר [שם, שם י"א] וכפר בעדו ובעד ביתו, זו אשתו.

ויתר כל העבודות, וחליפת הבגדים מבגדי לבן לבגדי זהב ומבגדי זהב לבגדי לבן, וחמש טבילות שהיה טובל ביום זה, ועשר פעמים שמקדש ידיו ורגליו, וענין הפרשה שמפרישין אותו קודם ליום הצום שבעה ימים, והכבוד שהיו נוהגין בו, והודויון שהיה אומר, וכל שאר דיני יום זה, הכל במסכתא הבנויה על זה והיא מסכת יומא.

ונוהגת כל מצוה זו בזמן הבית. ועכשיו בעוונותינו שאין לנו לא מקדש ולא כהן גדול ולא בגדי שרד ולא קרבנות, נהגו כל ישראל לעבוד ביום זה בתפילות ובתחנונים, וכמו שכתוב [הושע י"ד, ג'] ונשלמה פרים שפתינו.

שלא לשחוט קדשים חוץ לעזרה

ספר החינוך מצוה קפו שלא לשחוט קדשים חוץ לעזרה

שלא לזבוח קדשים חוץ לעזרה, וזה יקרא שוחט בחוץ, שנאמר [ויקרא י"ז, ג' - ד'] אשר ישחט שור או כשב או עז וגוי, ואל פתח אהל מועד לא הביאו וגוי, דם שפך ונכרת. ואין האזהרה לנו מזה הכתוב, כי הכתוב הזה לא יפרש כי אם העונש, וקיימא לך לא ענש אלא אם כן הזהיר.

ואמרו זכרונם לברכה שאזהרה בזה נלמדה בהיקש, כדאיתא בגמרא זבחים שאמרו זכרונם לברכה שם [ק"ו ע"א] השוחט והמעלה בחוץ חייב על השחיטה וחייב על העלייה, פירוש עלייה, שריפה באש. והקשו שם, בשלמא העלאה כתיב עונש וכתוב אזהרה, עונש ואל פתח אהל מועד לא הביאו וגוי ונכרת, אזהרה זשמר לך פן תעלה עולותיך [דברים י"ב, י"ג], וכדרכי אבין, דאמר רבי אבין אמר רבי אילעאי כל מקום שנאמר השמר, פן ואל אינו אלא מצות לא תעשה, אלא שחיטה בשלמא עונש כתיב ואל פתח וגוי, אלא אזהרה מנא לך. ואחר יגיעה רבה אמרו שם כי הכתוב אמר שם תעלה ושם תעשה, מקיש עלייה לעשייה, מה עלייה ענש והזהיר אף עשייה ענש והזהיר. פירוש, עשייה תכלול הכל בין זביחה בין שריפה.

זשרשי המצוה, לפי שהשם ברוך הוא קבע מקום לישראל להביא שם קרבנותם ולהכין שם לבבם אליו, ומתוך קביעות המקום והגדלתו ויראתו אל לב בני אדם נפשם מתפעלת שם לטוב, והלבבות מתרככים ונכנעים לקבל שם מלכות שמים שלימה, על כן מנענו השם מעשות מעשה הקרבנות רק במקום שהוא כדי שתהא כפרה שלימה לנו.

וכלל הדברים כי כל אשר ציונו לטוב לנו, כמו שכתבנו, כי האל חפץ בטובת בריותיו בטובו הגדול, ואמר כי מי שיקריב חוץ לאותו המקום הנבחר דם יחשב לו. והענין הוא כי השם לא התיר לבני אדם בשר בעלי חיים רק לכפרה או לצרכי בני אדם, כגון מזון או רפואה או כל דבר שיש בו שום צורך בני אדם, אבל להמיתם מבלי שום תועלת כלל יש בדבר השחתה ונקרא שופך דם. ואע"פ שאינו כשפיכות דם האדם, למעלת האדם ופחיתות הבהמה, מכל מקום שפיכות דם יקרא מאחר שלא התירו הכתוב לשפכו ללא תועלת, ועל כן אמר סתם שהוא כשפיכות דם, אחר שהוא שופך דמה במקום שלא נצטוו לשחיטה, ואין באותה שחיטה תועלת כלל, אבל יש בדבר נזק שעבר על מצות בוראו ולכן ענשו הכתוב בכרת.

שלא לשחוט קדשים חוץ לעזרה

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [שם] שאם שחט בחוץ אע"פ שהעלה בפנים חייב, לפי שהשחיטה והעלייה בכל אחד לאו בפני עצמו, ולא דעלייה בסדר ראה אנכי. ואין אדם חייב אלא על שחיטת קדשים הראויין לקרב על המזבח, אבל השוחט בחוץ אחד מאיסורי מזבח הרי זה פטור שנאמר [ויקרא י"ז, ד'] לפני משכן יי, כל שאינו ראוי לבוא אל משכן יי אין חייבין עליו. ויתר פרטיה מבוארין בפרק י"ג מזבחים.

ונוהג איסור זביחה בחוץ בכל מקום ובכל זמן, שאפילו השוחט בהמה היום לשם קדשים חייב, והכי אמרינן בגמרא במסכת זבחים [ק"ז ע"ב] במעלה בחוץ בזמן הזה רבי יוחנן אומר חייב, וכן הלכה. ועובר עליה ושחט קדשים בחוץ במזיד חייב כרת ואע"פ שלא העלה אותן, מעת ששחטן חייב, וכן אמרו זכרונם לברכה [שם ק"ז ע"א] חייב על השחיטה וחייב על העלייה. ואם עבר ושחט בשוגג חייב להביא חטאת קבועה בזמן הבית.

לכסות דם חיה ועוף

ספר החינוך מצוה קפז מצות כיסוי הדם

לכסות הדם אחר זביחת חיה או עוף, שנאמר [ויקרא י"ז, י"ג] אשר יצוד ציד חיה או עוף אשר יאכל ושפך את דמו וכסהו בעפר.

משרשי המצוה, לפי שהנפש תלויה בדם, כמו שאמרנו באיסור דם ולכן ראוי לנו לכסות הנפש ולהסתירו מעין רואיו טרם נאכל הבשר, כי גם בזה נקנה קצת אכזריות בנפשינו, לאכול הבשר והנפש נשפך לפנינו. ובהמות לא נצטוינו כך לפי שדם הבהמה ניתן לקרבן לכפרה על נפשותינו ואי אפשר לכסותו, ואחר שכן לא רצתה התורה לחלק לנו בין מוקדשין לחולין. ואם גם במין העופות יש מהן קרב לגבי מזבח, מועט הוא, ולדבר מועט לא תחוש התורה לעולם, ומפני כן חייבתנו בכיסוי דם העופות בכלל.

אדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [חולין פ"ג ע"ב] שכיסוי הדם נהג בכל עוף ובכל חיה, במזומן ובשאינו מזומן, ולא נאמר אשר יצוד אלא בהווה, ונוהג בחולין אבל לא במוקדשין. ונוהג בכוי מפני שהוא ספק אם מין חיה או בהמה, ואין מברכין בכיסוי מספק. ודם הניתז ושעל הסכין חייב לכסות בשאין דם אלא זוא, אבל יש דם כלל שלא הוא אינו צריך, דכתיב [שם] ושפך את דמו וכסהו בעפר, פירוש ואפילו מקצת דמו. וצריך המכסה ליתן עפר למטה ולמעלה, וכל עפר בעולם שהוא דק בכדי שאין היוצר צריך לכותשו ראוי לכיסוי, וכן כל מה שנקרא עפר אע"פ שאינו עפר ממש, מכסין בו, כגון זהב שחוק שנקרא עפר, שנאמר [איוב כ"ח, ו'] ועפרות זהב לו. ומי שראה חבירו ששחט ולא כיסה חייב הוא לכסות, שנאמר במצוה זו [ויקרא י"ז, י"ד] ואומר לבני ישראל, ודרשו זכרונם לברכה [שם פ"ו ע"א] מצוה זו על כל בני ישראל.

ויתר פרטיה בחולין בפרק כיסוי הדם.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה ולא כיסה דם חיה ועוף ביטל עשה.

שלא להתעדן באחת מכל העריות

ספר החינוך מצוה קפח שלא להתעדן באחת מכל העריות

שלא להתעדן באחת מכל העריות, והן קרובות ואשת איש ונדה, ואפילו בלא ביאה כגון חיבוק ונישוק וכל הדומה לאלו הפעולות הרעות שמעמיקין בהן בעלי הזימה ההולכים אחרי ההבל והיהבל, שנאמר [ויקרא י"ח, ו'] איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערוה, ופירושו כאילו אמר לא תעשו שום קריבה שהיא הגורמת והמביאה האדם לגלות ערוה. וכן דרשו זכרונם לברכה לא תקרבו לגלות, אין לי אלא שלא יגלה, מנין שלא יקרב, תלמוד לומר ואל אשה בנדת זומאתה לא תקרב [שם, שם י"ט], אין לי אלא נדה בלא תקרב ובלא תגלה, מנין לכל העריות, תלמוד לומר לא תקרבו לגלות, ושם נאמר [שם, שם כ"ט] ונכרתו הנפשות העושות, שמא תאמר יהיו חייבין כרת על הקריבה לבד, תלמוד לומר העושות, ולא הקריבות.

נכפל הלאו באיסור זה באמרו [שם, שם כ"ו] ולא תעשו מכל התועבות, שיכלול כל ענינים אלה שהם תועבת יי, כלומר שהעושה אותן יתרחק מן הטובה ומסיר מעליו השגחת השם ברוך הוא. וזהו פירוש תיעוב השם בכל מקום לפי מה ששמעתי. וגם כן מה שכתוב בסוף הענין [שם, שם כ"ז] כי את כל התועבות האל עשו אנשי הארץ אשר לפניכם ואקוץ בם, הענין לומר שהמדה מגונה מאד, וכל דבר רע ומאוס ביותר יכנה הכתוב כאילו השם שונא אותו, והכל על הענין שאמרנו, וכעין מה שאמרו זכרונם לברכה בכל מקום כדי לשבר את האוזן מה שהיא יכולה לשמוע.

ולשון ספרא כמעשה ארץ מצרים וגוי וכמעשה ארץ כנען וגוי, יכול לא יבנו בנינות כמותם. תלמוד לומר [שם, שם ג'] ובחוקותיהם לא תלכו, לא אמרתי אלא בחוקים החקוקים להם ולא בנינותיהם. ושם נאמר מה היו עושין, האיש נושא איש ואשה נושאת אשה, ואשה נישאת לשני אנשים.

משרשי הרחקת הזימה כתבתי בפרשת וישמע יתרו בלאו דלא תנאף ח' מה שידעתי. וזאת המצוה גם כן מאותו השורש הוא, שנמנענו מהתקרב עם הערוה שום קורבה, לפי שידוע כי הקורבה סיבה אל גילוי ערוה, ובגילוי הערוה ימצאו כמה תקלות וכמה הפסדים כמו שכתבתי שם. ואמנם אותו הטעם יספיק באשת איש, אבל בקרובות עדיין צריכין אנו לטעם אחר, ובאזהרת ערות אם נכתוב בו מה שנדע בעזרת השם.

מדיני המצוה, מה שאסרו חכמים זכרונם לברכה בזה לגדר, והוא שלא יקרוץ אדם בידי וירמוז בעיניו לאחת מן העריות, ושלא לשחוק עמהם כלל, ואפילו להריח בשמים שעליהם אסור, ושלא להביט בנשים כלל ואפילו בפני כלה בכוונת הנאה, ואפילו באצבע קטנה שלהן אסור להסתכל, חוץ מאשתו של אדם שמתיר לו להביט ביופיה, ואפילו בעודה נדה, מפני שהיא מתרת לו לאחר זמן, וחזקה בישראל שיצרו מסור בידו בכגון דבר זה שתלוי בזמן. ודוקא במקום מגולה שבה התיירו להסתכל בעודה נדה אבל לא במכוסה, כדי שלא ילבשו יצר הרע.

ואמרו זכרונם לברכה [ברכות כ"ד ע"א] גם כן שאסור להסתכל אפילו בשערה של אשה האסורה לו, ואפילו לשמוע קולה לכוונה שיהנה בה אסור. ואפילו להסתכל בבגדי צבע של אשה, כלומר בגדים נאים שדרכן לעשותן מבגדים צבועים אסור להסתכל בהן כל זמן שמכיר האשה הלובשת אותן, לפי שמתוך ראיית המלבוש יבוא להרהר בה. והרחיקו גם כן שלא לשאול בשלום אשת איש כלל ואפילו על ידי בעלה.

ורבינו פרטי הריחוקין שהזהירו עליהן בענין זה, אבל כלל הדבר הוא שלא יעשה האדם שום דבר בעולם המביאו לידי הרהור בנשים, לא במעשה ולא בדבור ולא שום רמז לקרב דעת האשה הקלה עם דעתו, אלא באשתו לבד. ובענין זה היה מוכיח הנביא אנשי דורו באמרו להם [ירמיהו ה', ח'] איש אל אשת רעהו יצהלו, כלומר לפי דרכם שנראה כאילו אינם מתכוונים לכך ירמוז לנשי רעיהם רמיזות של ניאוף ומגביהין קולם בענין שישמעו אותן הנשים ויתעורר יצרן אל אהבת הנואף. ואין באפשר להגיד פרטי הענינים שידע האדם לעשות לקרב אליו דעת האשה שהוא קל, ולכן הזכירו זכרונם לברכה מהם קצת, ובשאר יזהר כל אחד ואחד לשמור עצמו לפי מה שימצא את גופו, כי השם יראה ללבב.

ומכל מקום, לפי הדומה מכל מה שהזהירו זכרונם לברכה אין אדם רשאי לזוז ממוסרם הטוב, ואף על פי שהוא מוצא עצמו חשוך התאוה קצת, לא יאמר כיון שאני מוצא עצמי כן מה איכפת לי אם אסתכל בנשים כי יודע אני בעצמי שלא יתעורר יצרי בכך, שהרבה אמרו כן ונכשלו. ועל זה רמזו זכרונם לברכה באומרם כי היצר בתחילה חלש מאוד והולך ומתחזק על האדם הרבה.

ואתה בני הזהר על זה מאוד ואל יבטיחך יצרך, ואם אלף ערבים יתן לך. וזה שאתה מוצא קצת מעשים בגמרא מראים סותרים דברי אלה, כלומר שאפילו במה שאסרו זכרונם לברכה בנשים לא היו קצת מהן חוששין, אין זה סתירה כלל לדברי, דבמקום מצוה הוא דוקא שהיו מקילין קצת. כמו שמצינו ברבי יוחנן דהוה יתיב אשערי טבילה כדי שישתכלו בו הנשים ויולידו בנים נאים כמותו, והוא לא היה מסתכל בהן חלילה, ורבי דהוה נקיט כלתה אכתפיה, למצוה הוא שהיה עושה כן כדי לשמחה, וקצת ענינים כיוצא באלו.

ועוד שהם זכרונם לברכה היו כמלאכים, שלא היה עסקם אפילו שעה קלה כי אם בתורה ובמצוות, והיתה מפורסמת כוונתם לכל העולם כשמש, ולא היו

שלא להתעזן באחת מכל העריות

מרגישים הרגש רע בשום דבר מרוב דבקותם בתורה ובמצוות. אבל אנחנו עכשיו אין לנו לפרוץ אפילו גדר קטן בעניינים אלו כלל, אלא לשמור כל ההרחקים שהודיעונו זכרונם לברכה בפרט, ובמה שלא הזכירו הם יש על כל אחד ואחד לעשות כפי מה שימצא את גופו מוכן כמו שאמרנו, שאם הוא מוצא עצמו שצריך נדר אף על המותר יגדור עצמו, כמו שמצינו אחד מן החכמים שאמר הזהירו בי מפני בתי, ואע"פ שמותר לאדם להתייחד עם בתו כמו שנכתוב בעזרת השם, לפי שענין זה קשה מאד ויצר הרע חזק בו, על כן צריך כל אדם להרבות בשמירה.

ואם יחשוב האיש בפגעו באשה נאה כי גינהם פתוח בין ריסי עינייה, ובאש תמיד תוקד כל הקרב אליה, ויחזיר כל מחשבותיו אל הדברים האלה, לא תהיה לו לפוקה. ואמרו זכרונם לברכה [ברכות ה' ע"א] שאם אין כח בידו להמית היצר ולהרחיק מחשבתו ממנה, שיקרא קריאת שמע או יעסוק בתורה, והודיעונו שעכ"פ ימות בכך, כמו שאמרו זכרונם לברכה [קידושין ל"א ע"א] שאם אבן הוא נימות, ואם ברזל מתפוצץ, שנאמר [ירמיהו כ"ג, כ"ט] הלא כה דברי כאש וגו'.

ועוד אמרו רבותינו זכרונם לברכה [שם פ' ע"ב] במצוה זו שאסור להתייחד עם כל העריות, רצוני לומר עם כל העריות דבר תורה, בין זקנה בין ילדה, שהיחוד, לגלות ערוה הוא גורם, חוץ מן האם עם בנה והאב עם בתו והבעל עם אשתו נדה שמותרין, חוץ מחתן שפירשה אשתו נדה קודם שיבעול. ומותר להתייחד עם הזכור ועם הבהמה, שלא נחשדו ישראל על כך.

שאיירע מעשה אמנון ותמר, גזר דוד ובית דינו על ייחוד דפנויה. שמאי והלל גזרו על ייחוד גוים. והתירו זכרונם לברכה [שם מ"א ע"א] להסתכל בפני פנויה למי שמסתכל בה לדעת שישא אותה לאשה אם תהיה נאה בעיניו. וגם אמרו [שם] שראוי לעשות כן, שלא ישא אדם אשה עד שיראנה, כדי שלא יבוא לגרשה אחר כן אם תתגנה בעיניו. ויתר פרטי המצוה, מבוארים בהרבה מקומות בתלמוד בפיזור.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. שגם להן אסור להרהר אחר האנשים זולתי בבעליהן, שעליהם ראוי להן להמשיך כל חשקן וחפצן, וכן יעשו בנות ישראל הכשירות. ועובר עליה וקרב אל הערוה קירוב בשר כדי שיהנה ממנה, במזיד ובחתיאה לוקה, ואם עבר על שאר הדברים שאסרו זכרונם לברכה להרחקה, כגון השחוק עמהן וקלות ראש, והתרו בו ולא נמנע, מכין אותו מכת מרדות.

והרמב"ן זכרונם לברכה כתב שלא נמנה לאו זה דקריבה במנין הלאוין, שכל הרחק הקריבה דרבנן היא. והראיה מה שאמרו זכרונם לברכה אמר רבי יוסי ברבי בון היא כל תקרב היא כל תגלה, כלומר שאין בקריבה לאו אלא לאו דגילוי. ויתר ראיותיו רבות בספרו במצות שמ"ז.

שלא לגלות ערות האב עצמו

ספר החינוך מצוה קפט שלא לגלות ערות אב

שלא יגלה אדם ערות אביו, כלומר שלא ישכב אותו משכבי אשה, שנאמר [ויקרא י"ח, ז'] ערות אביך וגו' לא תגלה. וזאת האזהרה נוספת בשוכב את אביו על האזהרה הכוללת משכב זכור בכל אדם, שנאמר במקום אחר, כמו שנאמר [שם, שם כ"ב] ואת זכר לא תשכב משכבי אשה.

וכן אמרו זכרונם לברכה בסנהדרין [נ"ד ע"א] ערות אביך לא תגלה, אביך ממש. ושאלו שם האי מואת זכר לא תשכב נפקא מינה, והשיב המשיב כדי לחייב שתיים, וכדרכי יהודה דאמר גוי הבא על אביו חייב שתיים, ושם ביארו ואמרו מסתברא מילתיה דרב יהודה בישראל ובשווג ובקרנן. והאי דקאמר גוי, ליטנא מעליא נקט, כלומר שלא רצה להזכיר הענין המגונה בישראל כיון שאפשר להעמידו בגוי שאף הן מצווין בעריות, אבל הוא הדין בישראל שחייב שתיים באביו, כלומר שאם שכב אותו בשווג חייב להביא שתי חטאות.

ענין האזהרה זו נגלה הוא, אין להאריך בשרשה כי הכיעור הגדול הזה ראוי להרחיקו מבני אדם ולענוש עליו העובר עונש גדול, ולכן יחייבנו בסקילה.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [יבמות נ"ג ע"ב] שהחייב הוא בהכנסת העטרה מיד ולא קודם לכן, והוא הדין בכל העריות שהחייב בהן בהכנסת העטרה מיד, חוץ מן הבא על השפחה, שהחייב בה בגומר ביאתו. ויתר פרטיה בסוף הסדר נודיע מקומן, עם פרטי שאר כל העריות, בעזרת השם.

ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן. ועובר על זה ושכב את אביו, מכיון שהכניס ראש העטרה במזיד ויש עדים והתראה נסקל, בשווג מביא שני חטאות בזמן הבית, אחד משום לאו דאביו ואחד משום לאו דזכר.

שלא לגלות ערות אם

ספר החינוך מצוה קצ שלא לגלות ערות אם

שלא יגלה הבן ערות האם, שנאמר [ויקרא י"ח, ז'] אמך היא לא תגלה ערותה. בטעם איסור הקרובות כתב הרמב"ם זכרונם לברכה שהענין הוא לפי שהתורה תרחיק המשגל מבני אדם לבד מה שצריך לפריה ורביה או למצוה, ולכן אסרה לנו התורה הקרובות, לפי שהכשלוך ימצא בהן יותר מפני שמצויות אצלו תמיד.

והרמב"ן זכרונם לברכה אמר כי הטעם הזה חלוש מאד שיחייב הכתוב כרת על אלה מפני המצאם אצלו תמיד, ויתיר מצד אחר שישא אדם אחד מאה נשים אם ירצה או אלף. ואמרו זכרונם לברכה וזה לשונו, אבל כפי הסברא כי יש בענין סוד מסודות היצירה דבוק בנפש, והוא מכלל סוד העיבור שכבר רמזנו לו, עד כאן.

ואני ראיתי להרמב"ם זכרונם לברכה שכתב עוד טעם אחר בענין, על צד הפשט לדעתי, אמר כי תרחיק התורה שלא יעזי פניו האדם לבוא על האשה שראוי לנהוג בה כבוד, וידחוק לפרש רובן על הצד הזה, כלומר מטעם מדת הבושת, הכל כמו שבא בספרו, יאריך הענין אם באנו לכתוב הכל.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [סנהדרין נ"ד ע"א] שאיסור האם הוא אפילו היתה אנוסת אביו, שהרי מכל מקום אמו היא. וכן מה שאמרו [שם נ"ג ע"א] שהבא על אמו שהיא אשת אביו כלומר שלא היתה אנוסתו חייב שתיים, משום אמו ומשום אשת אביו, ואין חילוק בזה בין שבא עליה בחיי אביו או לאחר מותו, דלעולם אשת אביו נקראת, וחייב בה שתיים כמו שאמרנו.

וכן מה שאסרו רבותינו זכרונם לברכה [יבמות כ"א ע"א] לגדר איסור זה של אם, אם אמו כלומר זקנתו, וכן אם אמו זקנתו עד מעלה מעלה, אפילו אלף דור אם יהיה באפשר לראותן, כולן אסורות מדברי סופרים. וכן אסרו לגדר האם, אם אביו שהיא זקנתו מצד אב, וכן אם זקנתו עד מעלה מעלה לעולם, וכן אסרו לגדר זה של אם, אם אבי אביו בלבד, ואם אבי אמו בלבד. ויש שפירשו שגם אלו אסורות למעלה לעולם.

ואם תשאל למה יתפשט האיסור עד למעלה בראשונות כדעת הראשון, יותר מבשתי אלו האחרונות, הטעם לפי שהראשונות תקרבה אל איסור האם שהוא יקרב האיסור, שהרי יש בהן זקנה אסורה, דהיינו אם האם ואם האב, ועל כן ראוי לגזור בהן אפילו עד למעלה, אבל בשתי אלו האחרונות אין בהן זקנה אסורה, כיון שאין הענין מתקרב לאמות שהוא עיקר האיסור, ראו זכרונם לברכה כי די לנו שנגזור בשתי אלו לבד. ודברי פי חכמים חן. ואלו אסורות מדרבנן נקראות שניות, כלומר שהן שניות לאותן עריות שאסרה התורה.

ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן. ועובר על זה ושכב עם אמו במזיד חייב כרת, ובעדים נסקל. בשווג, חייב להביא חטאת קבועה בזמן הבית. ואם שכב עם אחת מן השניות, לוקה מכת מרדות.

וזאת מן העריות שנצטוו עליה כל בני העולם בכלל, אבל חילוק יש בין ישראל לשאר האומות בענין השניות, כי ישראל גדרו גדר בענין השניות, אבל שאר האומות אין איסור עליהם אלא האם לבד.

שלא לגלות ערות אשת אב

ספר החינוך מצוה קצא שלא לגלות ערות אשת אב ואע"פ שאינה אמו

שלא לגלות ערות אשת אב ואע"פ שאינה אמו, שנאמר [ויקרא י"ח, ח'] ערות אשת אביך לא תגלה.

משרשי המצוה, מה שכתבנו בענין הקרובות. ועוד יש לנו לומר כי הטעם בזה לפי שיהיה בדבר קלון אצל אביו, וכבר כתבנו במצות כיבוד אב התועלת הנמצא לנו בכיבוד האבות.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [סנהדרין נ"ג ע"א] שאשת אביו אסורה מן התורה בין מן האירוסין. פירוש מן הקידושין, בין מן הנישואין, בין בחיי אביו ואפילו גירשה, בין אחר מותו. וכן מה שאסרו לגדר איסור זה אשת אבי אביו, כלומר אשת זקנו ואע"פ שאינה זקנתו, וכן אסרו גם כן אשת אבי זקנו, וכן אשת אבי זקנו, וכן עד מעלה מעלה אפילו עד יעקב.

ואסרו גם כן לגדר איסור זה אשת אבי אמו בלבד, והטעם לפי שעיקר איסור זה הוא מצד אבות, דהיינו אשת אב, על כן החמירו זכרונם לברכה יותר בצד זאבות, ואמרו שיהא אסור למעלה עד לעולם, ובצד האם לא גזרו אלא באשת אבי אמו בלבד, והוא כעין החילוק שכתבנו למעלה באיסור האם. ויתר פרטיה, הם במקומות שנכתוב למטה בסוף הסדר.

וזאת מן העריות שנצטוו עליה כל בני העולם בכלל, אבל יש חילוק בין ישראל לשאר האומות. שבשאר האומות אין נקראת אשת אביו אלא על ידי בעילה, ובישראל אפילו בקידושין, וכן בענין השניות, שאין איסור שניות באומות כמו שאמרנו.

ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן. ועובר עליה ושכב את אשת אביו במזיד חייב כרת, ובעדים ובהתראה נסקל, בשוגג חייב להביא חטאת קבועה בזמן הבית. ואם שכב עם אחת מן השניות, לוקה מכת מרדות.

שלא לגלות ערות אחות

ספר החינוך מצוה קצב שלא לגלות ערות אחות בכל צד שהיא אחות

שלא לגלות ערות אחות, בין שהיא אחות מאב לבד בין שהיא אחות מאם לבד, ובין שהיא אחות מאנוסת אביו ובין שהיא אחות מאם מן הזנות, בכל צדדין אלו נקראת אחות, וחייבין עליה, שנאמר [ויקרא י"ח, ט'] ערות אחותך בת אביך או בת אמך מולדת בית או מולדת חוץ [לא תגלה].

ואם תאמר, אם כן מה זה שנאמר בתורה [שם, שם י"א] ערות בת אשת אביך לא תגלה, ולמה היה צריך זה המקרא. והלא משום אחותו חייב עליה, באמת זה המקרא לא נאמר אלא כדי שישים בת אשת האב כשתהיה אחותו ערוה בפני עצמה, וכמו שנכתוב למטה במקומו. ונמצא שהבא על אחותו שהיא בת נשואת אביו שחייב שתיים, משום ערות אחותו ומשום ערות בת אשת אביו. ואם בא עליה בשוגג, חייב להביא שני חטאות.

משרשי איסור הקרובות, כתבנו בערות אם מה שידענו בהן.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [סוטה מ"ג ע"ב] דדוקא בת אשת אביו שהיא אחותו, כלומר שהולידה אביו היא אסורה עליו, אבל בת אשת אביו שאינה אחותו, כגון שאשת אביו (היה) [היתה] לה בת מאיש אחר זו אינה אסורה כלל, אלא מותר לו לאדם לישא אותה לכתחילה, ולא גזרינן אטו אחותו שאין כאן מקום לגזירה כלל.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן. ועובר עליה ושכב את אחותו במזיד חייב כרת לבד, כלומר שאפילו בעדים והתראה אין בדבר אלא חיוב כרת, ובשוגג מביא חטאת קבועה.

וזאת מן העריות שנצטוו עליה כל בני העולם בכלל, אבל חילוק יש בה בין ישראל לשאר האומות, שבשאר האומות אין אסור עליהם אלא אחותם מאם לבד, ובישראל בין מאב בין מאם. וכלל זה יהיה בידך בכל מה שנצטוו האומות, שכל זמן שהן תחת ידינו עלינו לעשות דין בהם בעברם על מצותם. וכבר כתבתי למעלה בסדר וישמע יתרו, שהדין שלהם לעולם היא מיתה בין מזידין בין שוגגין, ושאינן צריכין התראה, אבל שני עדים צריכין או הודאת פיהם. ומן הדומה שאע"פ שהם אינם כשרין להעיד על ישראל, ראויים הם להעיד זה על זה, וכן הורה זקן.

שלא לגלות ערות בת הבן

ספר החינוך מצוה קצג שלא לגלות ערות בת הבן

שלא לגלות ערות בת הבן, שנאמר [ויקרא י"ח, י'] ערות בת בןך וגו' לא תגלה. ולפי הדומה כי האיסור הוא בין שהבן כשר או אפילו ממזר, בנו הוא מכל מקום, ובין שבת הבן גם כן כשרה או אפילו ממזרת. שורש איסור הקרובות כתבתיהו באיסור ערות אם.

מדיני המצוה, מה שאסרו זכרונם לברכה [יבמות כ"ב ע"א] לגדר איסור זה, והיא בת בנו בלבד, וכן בת בן בנו בלבד. ויש אומרים שאין הפסק לאיסור אלו לעולם, כי כל יוצאי ירכו של אדם אסרו עליו עד סוף כל הדורות. ויתר פרטיה, בסוף הסדר תראה היכן הם.

ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן. ועובר עליה ושכב את בת בנו במזיד ויש עדים חייב שריפה, כמו שאמרו זכרונם לברכה בסנהדרין [ע"ה ע"א], ואם אין עדים חייב כרת, בשוגג מביא חטאת קבועה בזמן הבית. ואם שכב את בת בנו. וכן כל שאר השניות, לוקה מכת מרדות.

שלא לגלות ערות בת הבת

ספר החינוך מצוה קצד שלא לגלות ערות בת הבת

שלא לגלות ערות בת הבת, שנאמר [ויקרא י"ח, י'] או בת בתך לא תגלה ערותך כי ערותך הנה.

כל דיניה כדין בת הבן, ושניות לה גם כן בת בת בתו, וכן בת בן בתו, ויש שאומרים שאין להם הפסק לעולם.

שלא לגלות ערות הבת

ספר החינוך מצוה קצה שלא לגלות ערות הבת

שלא לגלות ערות הבת, וזאת לא נתבארה בלשון התורה שיאמר הכתוב ערות בתך לא תגלה, ומפני כן לא בא עליה כתוב מפורש לפי שאין צורך בו, דכיון שאסרה התורה בת הבן ובת הבת שהן רחוקות ממנה, אין צריך לומר שהיא אסורה דקל וחומר הוא. ועוד למדוה זכרונם לברכה בגזירה שוה, דאי מקל וחומר גרידא הוה ילפינן לה לא היה אדם נידון עליה, דקיימא לן אין עונשים מן הדין. משרשי המצוה כתבנו למעלה מה שיכולנו דרך כלל בכל העריות.

דיני מצוה זו, כלומר איך למדוה זכרונם לברכה, ומאי זה כתוב, בגמרא יבמות [גי ע"א] הוא, שאמרו שם בתו עיקר איסורא מדרשא אתיא, דאמר רבא אמר לי רב יצחק בר אבדימי אתיא הנה הנה, אתיא זמה זמה, כלומר שהכתוב אמר בבת הבן ובבת הבת ערותך הנה, ואמר באיסור אשה ובתה ובה בתה לשון זנה, כמו שכתוב בסוף הפרשה [ויקרא י"ח, י"ז] שארה הנה, מה להלן מפורש שנאסרה בתה, שהרי בפירוש נכתבה שם, אף כאן שאסר הכתוב בת בנו הוא הדין לבתו, אע"פ שלא פירשה הכתוב, דגמרינן לה בגזירה שוה זו.

שלא לגלות ערות הבת

ועוד למדו זכרונם לברכה מכח גזירה שוה זו, באי זו מיתה נידון הבא על בתו או על בת בנו ובת בתו, ואע"פ שאין משפט המיתה כתוב במקרא של ערות אשה 'בתה ובת בנה ובת בתה, למדה זכרונם לברכה ממנו אחר שנלמד בו ממקום אחר, ומאי זה מקום אחר נלמד בו, ממה שכתוב [שם כ', י"ד] ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא באש ישרפו אותו ואתהו, ואמרו זכרונם לברכה [סנהדרין ע"ה ע"ב] מה התם באשה ואמה דכתיב בהו זמה, בשריפה, אף הכא באשה ובתה ובת בנה ובת בתה דכתיב בהו שארה הנה זמה היא, נדון בשריפה.

ומעתה, אחר שמצאנו כי משפט אשה ובתה ובת בנה ובת בתה בשריפה, מכח גזירה שוה זו דזימה זימה, יש לנו ללמוד גם כן משפט הבא על בתו ובת בנו ובת בתו בשריפה, לפי שכבר למדנו ממנו איסור על בתו בגזירה שוה דהנה הנה, וכיון שלמדנו ממנו דבר אחד, נלמד ממנו עוד כל שאר הדינין שבו, ונאמר שמשפט הבא על בתו גם כן בשריפה.

ועל כיוצא בזה יאמרו בגמרא [יבמות ע"ח ע"ב] דון מינה ומינה, כלומר כשנלמד כתוב אחד מחבירו לא לדבר אחד שבו לבד נלמדהו אלא לכל משפטיו נלמדהו ממנו, ואע"פ שאותן משפטים שבו אינם כמשמעותו של כתוב בעצמו אלא שנלמדם מכתובים אחרים, אע"פ כן כל מה שיש בו, בין מגופיה דקרא בין שנלמד ממקום אחר, נלמד ממנו. ואמרו זכרונם לברכה בגמרא כריתות [ה' ע"א] אל תהי גזירה שוה קלה בעיניך, שהרי בתו אחד מגופי תורה היא ולא למדה הכתוב אלא בגזירה שוה, אתיא הנה הנה אתיא זימה זימה, כלומר שבשתי גזירות שוות אלו למדנו איסורה ומשפטה, וכמו שפירשנו.

(אבל בתו מנשואתו מפורש היא במקרא, מדכתיב [שם י"ח, י"ז] ערות אשה ובתה, ואין חילוק בין שהיא בתו ובתה או מאיש אחר, וזה מדבר בנשואה מדכתיב אשה דמשמע לשון אישות, וכתיב נמי [שם] לא תקח, וקוחה משמע גם כן דרך אישות, אבל גבי בתו מאנוסתו ובת בנו ובת בתו לא כתיב אלא לא תגלה).

וכתב הרמב"ם זכרונם לברכה, הבט אמרם זכרונם לברכה לא למדה הכתוב, ולא אמרו ולא למדנוהו, לפי שאלה הענינים כולם הם קבלה מהשליח עליו השלום שמסר הפירוש אל הזקנים, וזהו אמרם על זה גוף תורה.

והביאו לרב זכרונם לברכה לכתוב דבר זה, העיקר הקבוע לו שאין בחשבון תרי"ג המצוות אלא מה שמפורש בכתוב, או מה שיאמרו זכרונם לברכה עליו בפירוש שהוא מן התורה, אבל לא כל מה שנלמד בשלש עשרה מדות. וכבר סתר הרמב"ם זכרונם לברכה ענין זה בראיות ברורות.

דיני המצוה בסוף הסדר נכתוב מקומן, עם כל העריות בכלל.

'נוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן. ועובר על זה ושכב את בתו מאנוסתו במזיד ויש עדים נידון בשריפה, בלא עדים חייב כרת, בשוגג חייב חטאת קבועה. ואם שכב את בתו מנשואתו חייב שתי חטאות, אחת משום בתו ואחת משום ערות אשה ובתה, שאין חיוב ערות אשה ובתה אלא בנישואי הראשונה, שהרי בפירוש כתיב בהן לא תקח, בין במקום האזהרה עליהן [שם] בין במקום העונש [שם כ', י"ד], ולשון קוחה משמע לן לשון נישואין.

ומפני כן אמרו זכרונם לברכה [יבמות צ"ז ע"א] כי מדין התורה הוא שאם אדם אשה מותר היה לישא בתה, אלא שחכמים זכרונם לברכה גדרו גדר ואסרו הדבר, ואמרו [שם] שמי שנאף אשה אסור לישא אחת מן השבע נשים קרובותיה הידועות כל זמן שהזונה קיימת. מפני שהזונה באה לבקר אותו, והוא מתייחד עמה ולבו גס בה ויבוא לידי עבירה שיבעול הערוה. ולא עוד אלא אפילו נטען על אשה הרי זה לא ישא אחת מקרובותיה עד שתמות זו שנטען עליה. ומכל מקום אם כנסה לזו שקרובה לאותה שזנתה עמו, אין מצריכין אותו להוציאה.

ועוד אמרו זכרונם לברכה בענין זה, שכל מי שנטען על ערוה או שיצא לו שם רע עמה, שלא ידור עמה במבוי אחד ולא יראה באותה השכונה. אנס אביו או בנו או אחיו אשה, או פיתו אותה, הרי זו מותרת לישא אותה, שלא נאסרו אלא דרך אישות, ואין כאן אישות, ולא החמירו זכרונם לברכה גם כן לעשות גדר לאחד משום זנות של קרוב.

שלא לגלות ערות אחות מן האב ומן האם

ספר החינוך מצוה קצו שלא לגלות ערות אחות מן האב והיא בת אשת אביו

שלא לגלות ערות בת אשת אביו כשתהיה אחותו, כלומר שהיא בת אביו, שאילו בת אשת אביו שאינה אחותו, כבר אמרנו למעלה שמותר לישא אותה לאשה לכתחילה, אלא פירושו בת אשת אביו והיא אחותו שנאמר [ויקרא י"ח, י"א] ערות בת אשת אביך וגוי לא תגלה.

וכבר כתבתי למעלה בערות אחות, שהלאו הזה בא כדי שישים אחותו מנשואת אביו ערוה בפני עצמה, וכעין מה שאמרנו באמו שאם היא אשת אב חייב בה שתיים, משום אם ומשום אשת אב. והראיה מה שאמרו זכרונם לברכה ביבמות [כ"ב ע"ב] תנו רבנן הבא על אחותו והיא בת אשת אביו חייב משום אחות ומשום בת אשת אביו, רבי יוסי ברבי יהודה אומר אינו חייב אלא משום אחותו בלבד. מאי טעמיהו דרבנן, אמרי מכדי כתיב [שם, שם ט'] ערות אחותך בת אביך וגוי, ערות בת אשת אביך מולדת אביך למה לי, שמע מינה לחיבו משום אחותו ומשום בת אשת אביו.

נמצא שהשוכב עם אחותו שהיא מאנוסת אביו אין בה אלא לאו אחד, והשוכב עם אחותו שהיא מנשואת אביו יתחייב שני לאוין, ובשוגג חייב להביא שתי חטאות. ומשפטי השם צדקו, כי אחר שתרחיק קורבת האחות, ראוי להחמיר באותה שהיא אחות גמורה, רצוני לומר מן הנישואין, כי היא נקראת אחות אמת. וכענין זה כתב הרמב"ם זכרונם לברכה.

'דיני המצוה, בסוף הסדר תראה היכן הם. ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן. ועובר על זה ושכב את אחותו מנשואת אביו במזיד חייב כרת, בשוגג מביא שתי חטאות, כמו שאמרנו.

שלא לגלות ערות אחות האב

ספר החינוך מצוה קצו שלא לגלות ערות אחות אב

שלא לבוא על אחות האב, שנאמר [ויקרא י"ח, י"ב] ערות אחות אביך לא תגלה וגוי. משרשי העריות, כתבנו מה שידענו.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [יבמות נ"ד ע"ב] שאיסור אחות אב בין שהיא אחות לאביו מן האב לבד או מן האם לבד, ובין שהיא אחותו מן הנישואין בין מן הזנות, שכל אחת מאלו מכל מקום אחות אביו נקראת. ואין כאן מקום לשניות. דיני המצוה, בסוף הסדר תראה מקומן.

ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן. ועובר עליה ושכב את אחות אביו, במזיד חייב כרת, בשוגג מביא חטאת קבועה.

שלא לגלות ערות אחות האם

ספר החינוך מצוה קצח שלא לגלות ערות אחות אם

שלא לבוא על אחות אם, שנאמר [ויקרא י"ח, י"ג] ערות אחות אמך לא תגלה וגוי. כל ענינה כמו אחות אב.

שלא לגלות ערות אחי האב עצמו

ספר החינוך מצוה קצט שלא לבוא על אחי האב

שלא לגלות ערות אחי האב עצמו

שלא לבוא על אחי האב, ומן הדומה שאין הפרש בין שיהיה אחי אביו מן האב או מן האם, בין מן הנישואים בין מן הזנות, שנאמר [ויקרא י"ח, י"ד] ערות אחי אביך לא תגלה, ואחי אביו נקרא מכל מקום. ואע"פ שהבא על כל זכר חייב משום ואת זכר לא תשכב וגוי [שם, שם כ"ב] זה הלאו הוא נוסף במי שבא על אחי אביו, ואם יהיה שוגג יתחייב עליו שתי חטאות, משום לאו דבא על הזכר ולא דבא על אחי אביו, וכמו שאמרנו גם כן באביו. ובגמרא סנהדרין [נ"ד ע"א] אמרו זכרונם לברכה, הבא על אחי אביו חייב שתיים לדברי הכל.

ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן. ועובר עליה ושכב עם אחי אביו שניהם נסקלין, השוכב והנשכב, אם שניהם מזידין ובעדים והתראה, ואם אין עדים שניהם בכרת, ובשוגג חייב האחד שתי חטאות כמו שאמרנו, שהבא על אחי אביו שחייב שתי חטאות, והאחד חטאת אחד.

שלא לגלות ערות אשת אחי האב

ספר החינוך מצוה ר שלא לבוא על אשת אחי האב

שלא לבוא על אשת אחי האב, וזאת נקראת בכתוב דודתו, לפי שהיא אשת דודו, שנאמר [ויקרא י"ח, י"ד] אל אשתו לא תקרב דודתך היא. ואזהרה זו מכיון שנתאסרה לדודו. כלומר שנתקדשה לו, ואין צריך לומר אחר שנשאת לו. ובין בחיי דודו ואפילו גירשה, ובין אחר מיתתו. משרשי המצוה כתבנו למעלה.

זדיני המצוה, מה שאמרנו זכרונם לברכה [יבמות נ"ד ע"ב] שאחי אביו נקרא לענין איסור זה של אשתו, כשהוא אחי אביו מצד אב, אבל אחי אביו מצד אם אינו באיסור זה של אל אשתו לא תקרב מדין תורה, אלא שחכמים גדרו גדר ואסרו אפילו אשת אחי אביו מצד אם, כדי להרחיקנו הרבה שלא ליגע לאיסור תורה. וכן אסרו גם כן אשת אחי אמו בין שהוא אחיה מצד אב לבד או מצד אם לבד, ואע"פ שאשת אחי אמו אינה אסורה כלל דבר תורה, מפני שאסרה התורה אשת אחי אביו מצד אב שנקרא דודו, הוסיפו הם באיסור לגדר כל אחד מאלו הדומים לו.

ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן. ועובר עליה ושכב את אשת אחי אביו מצד אב בחיי דודו במזיד ויש עדים, מיתת שניהם בחנק, שכן הוא דין הבא על אשת איש, בחנק. ואם שכב אותה אחר מות דודו חייב כרת, ואם יש עדים לוקה, בשוגג מביא חטאת קבועה, כמו שידוע לנו דכל שבזדונו כרת בשגגתו חטאת. ואם שכב אשת אחי אביו מצד אם, או אשת אחי אמו בין מצד אב או מצד אם, במזיד מכין אותו מכת מרדות, בשוגג פטור.

שלא לגלות ערות אשת הבן

ספר החינוך מצוה רא שלא לבוא על אשת הבן

שלא לבוא על אשת הבן שתהיה אשתו מן האירוסין וכל שכן מן הנישואין, בין בחיי ואפילו גירשה, בין אחר מותו, בכל ענין זה נקראת אשת בנו ואסורה עליו, שנאמר [ויקרא י"ח, ט"ו] ערות כלתך לא תגלה. ומן הדומה שהחייב אפילו בבן ממזר, בנו הוא מכל מקום. אבל בן שפחה ונכרית אין זה נקרא בנו לשום דבר.

שורש איסור העריות כתבנוהו.

מדיני המצוה, מה שאסרו זכרונם לברכה [יבמות כ"א ע"ב] לגדר זה כלת בנו, וכן כלת בן בנו עד סוף העולם, ואסרו גם כן כלת בתו בלבד. והטעם כעין מה שאמרנו למעלה לפי שהאיסור בא בכתוב בכלתו, גזרו הם בכל הכלות הבאות מחמת הבן, וגזרו בכלת בתו בלבד, ודי לנו בכך, ואלו נקראות שניות.

ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן. ועובר עליה ושכב את כלתו במזיד ויש עדים והתראה, בסקילה, ואם אין עדים, בכרת, בשוגג מביא חטאת קבועה. ואם שכב את כלת בנו או בן בנו עד סוף העולם או כלת בתו, מכין אותו מכת מרדות.

שלא לגלות ערות אשת אח

ספר החינוך מצוה רב שלא לבוא על אשת אח

שלא לבוא על אשת אחיו. שנאמר [ויקרא י"ח, ט"ז] ערות אשת אחיך לא תגלה. ואחד אחיו מאביו לבד או מאמו לבד, ובין מן הנישואין בין מן הזנות, אשתו ערוה עליו, שאחיו נקרא מכל מקום. ומכיון שאירסה נקראת אשת אח ואסורה, וכל שכן אחר שנשאה. ובין בחיי אחיו בין אחר מותו היא אסורה עליו משום אשת אח, חוץ מאשת אח שלא הניח בן, שהתורה ציותה על זו בפירוש שישאנה האח, וזאת היא מצות יבום, כמו שנפרש בעזרת השם.

ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן. ועובר עליה ושכב את אשת אחיו חייב כרת אם היה מזיד, ואם שוגג חייב להביא חטאת קבועה. וזה יהיה אחר מות אחיו נשאר לו בנים או אחר שגירשה, שאילו בחיי בעודה תחתיו. ידוע הוא שדין השוכב את אשת איש מיתתו בחנק. ואין באיסור אשת אח מקום לאיסור שניות.

שלא לגלות ערות אשה ובתה

ספר החינוך מצוה רג שלא לבוא על אשה ובתה

שלא לגלות ערות אשה ובתה, שנאמר [ויקרא י"ח, י"ז] ערות אשה ובתה לא תגלה. ובא הפירוש שאין החיוב אלא כגון שנשא האחת תחילה, ואחר כך כשבא על השנייה הוא מתחייב. אבל אם לא נשא אחת מהן לא יתחייב עליהן, לפי שכתוב בהן לשון אישות וקייחה דמשמע על ידי נישואין, דהכי משמע לן לשון קייחה בכל מקום לשון נישואין. אבל חכמים גדרו גדר ואמרו שאם נאף אדם עם אשה אסור לישא בתה [ו]כל השבע נשים קרובותיה כל זמן שהזונה קיימת, מפני שהזונה באה לבקר אותן ולבו גס בה, ושמה יבוא לידי עבירה.

ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן. ועובר עליה ושכב את אשה ובתה שניהם נשרפין, הוא ואותה ששכב אחרונה, שאין לראשונה חטא שהרי בהיתר נשאה. ואם בא על השנייה לאחר מיתת אשתו הראשונה הרי אלו בכרת ואין בהן מיתת בית דין, שנאמר במקום אחר בסדר קדושים תהיו [כ', י"ד] באש ישרפו אותו ואתה, ופירש רבי אליעזר בסנהדרין [ס"ו ע"ב] באש ישרפו אותו ואחת מהן, דהיינו האחרונה, כמו שאמרנו. ודוקא כששתיהן קיימות. שכן בא הפירוש, אבל כשאין שתיהן קיימות אין שם שריפה, אלא שהן בחיוב כרת במזיד, ובשוגג בחיוב חטאת קבועה. ורבי עקיבא מפרש שם אותו ושתייהן, וכגון שנשא השתים באיסור, וימצא זה כשנשא הבת ואמה ואם אמה. ושם מתבאר במאי פליגי.

שלא לגלות ערות אשה ובת בנה

ספר החינוך מצוה רד שלא לגלות ערות אשה ובת בנה

שלא לגלות ערות אשה ובת בנה, וכבר אמרנו שאיסור זה הוא לעולם בנישואי הראשונה שנאמר [ויקרא י"ח, י"ז] את בת בנה לא תקח וגוי.

מדיני המצוה, מה שאסרו זכרונם לברכה לגדר זה בת בן בנה, והיא מכלל השניות, כמו שאמרנו שכל שאיסורה מדברי סופרים תקרא שניה. וכן אסרו אם אבי אשתו בלבד, וכן אם אב אבי אשתו בלבד.

ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן. ועובר עליה ושכב אשה ובת בנה בנישואי הראשונה. שניהם נשרפין בחיי הראשונה, ואם מתה הראשונה שניהם בכרת במזיד, בשוגג מביאין חטאת קבועה. ואם שכב את השנייה, לוקה מכת מרדות מדרבנן.

שלא לגלות ערות אשה ובת בתה

ספר החינוך מצוה רה שלא לגלות ערות אשה ובת בתה

שלא לגלות ערות אשה ובת בתה

שלא לגלות ערות אשה ובת בתה, וכבר אמרנו שאיסור זה בנישואי הראשונה, שנאמר [ויקרא י"ח, י"ז] ואת בת בתה לא תקח וגו', ולשון קיחה משמע לך לשון נישואין.

מדיני המצוה, מה שאסרו זכרונם לברכה לגדר זה בת בתה בלבד, ואם אב אשתו בלבד, ואם אב אשתו בלבד. כלל הענין של איסור אשה ובתה ובת בתה ובת בתה, כי התורה תאסור לאדם מלישא שש קרובות של אשתו מלבד האחות, שלש למעלה דהיינו אמה ושתי זקנותיה, ושלוש למטה דהיינו בתה ובת בתה ובת בתה, וחכמים הוסיפו עליהן גם כן לגדר שש אחרות, ארבע למעלה ושתיים למטה, כי כן יאות הענין להיות בהכרח, כי שתי הזקנות גוררות ארבע אחרות לגדר להן, אבל בת בתה אי אפשר להן לגדור אלא כמותן, והאם והבת אין להוסיף עליהן לגדר, שהרי יש נשים אסורות מן התורה למטן ולמעלן. עיין בדבר כי כן הוא בהכרח.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן. ועובר עליה ושכב אשה ובת בתה, שניהם נשרפין בחיי ראשונה, ואם מתה ראשונה, שניהם בכרת במזיד, ובשווג מביאין חטאת קבועה. ואם שכב את השניות, מלקין אותו מכת מרדות.

שלא לגלות ערות אחות אשה

ספר החינוך מצוה רו שלא לבוא על שתי אחיות מחיים

שלא לבוא על שתי אחיות. כלומר שלא ישא אדם שתי אחיות ביחד, ולא אפילו זו אחר זו בחיי הראשונה, ואפילו גירשה לראשונה, שנאמר [ויקרא י"ח, י"ח] ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערותה עליה בחייה. פירוש, ואשה עם אחותה ביחד לא תקח לצרור, לשון צרה, כלומר כדי שלא תיעשה האחת צרה לחברתה, בחייה, בא ולימד שאפילו גירשה לראשונה לא ישא אחותה, וזהו לשון בחייה, כלומר כל זמן שהיא בחיים, אבל אחר מות האחת אין ספק שמותר לישא האחרת, דהיינו שאמר הכתוב בחייה. וכן השוכב דרך זנות עם האחות אחר שנשא הראשונה או קידשה גם כן בכלל האיסור, כי בנישואי הראשונה הקפידה תורה.

זושרשי ענין העריות כתבנו למעלה מה שידענו. ועוד אומר לי לבי בענין זה שאסר הכתוב מלישא שתי אחיות, כי אדון השלום יחפוץ בשלום כל ברייתו, וכל שכן בשלום אותן בריות שהטבע והשכל מחייבין להיות שלום ביניהם ולא קטטה ותחרות תמיד כל היום.

מדיני המצוה, מה שפירשו זכרונם לברכה [יבמות נ"ד ע"ב] שאחות אשתו נקראת בין אחותה מאמה בין אחותה מאביה, בין מן הנישואין בין מן הזנות. ופירשו גם כן שהאיסור יחול מכיון שיקדשה, וכדמשמע לך לשון קיחה באשה לעולם, כמו שאמרנו.

וכן מה שאסרו זכרונם לברכה לגדר איסור זה אחות זקוקתו. פירוש זקוקתו, כגון מי שהיה לו אח ומת ולא הניח בנים, שהוא חייב לישא אשתו מן התורה או לחלוץ לה, כמו שבא המצוה בכתוב בפירוש. וזאת האשה שהיא זקוקה לאח, כלומר שהיא ברשות האח לישא אותה אם ירצה, כי מן השמים הקנוה לו, תקרא זקוקתו, ואסרו זכרונם לברכה מלישא אחותה מכיון שהיא זקוקה אליו, אע"פ שלא קידשה ולא עשה בה שום ענין.

וכן אסרו עליו גם כן לגדר זה אחות חלוצתו, כלומר אפילו אחר שחלץ לה אסרו עליו מלישא אחותה, כמו שאסר הכתוב אחות גרושתו כמו שפירשנו, כן אסרו גם כן אחות חלוצתו, שהחליצה כעין גט היא. ומכל מקום איסור אחות חלוצתו ואפילו אחות זקוקתו קיימא לן אליבא דהילכתא דמדברנן הוא, כי התורה לא אסרה כי אם אחות נשואתו או ארוסתו, אבל הזקוקה לו, אע"פ שמן השמים הקנוה לו אין אחותה בכלל איסור תורה, אלא שהם זכרונם לברכה אסרוה שלא ליגע לאיסורא דאורייתא.

ומפני שאיסור זה הוא מדבריהם כמו שאמרנו, הקלו בענין קצת לפעמים, עד שאמרנו זכרונם לברכה [שם מ"א ע"א] כי אחד מן היבמין שקידש אחות יבמתו שאומרים לו המתן אל תגרשנה ואל תשאנה עד שייבם אחיך או יחלוץ ליבמה זו הזקוקה לכולכם. חלץ לה אחיו או יבמה או שמתה היבמה הרי הוא יבמוס ארוסתו, אבל אם מתו האחים כולם מוציא את ארוסתו בגט ויבמתו בחליצה. ואם מתה ארוסתו, בין שמתה קודם מיתת האחין בין שמתה לאחר מיתתם חזרה היבמה להיתרה, רצה חולץ רצה מיבם. ובמצות יבום נכתוב עוד מעט בעניינים אלה כמנהגנו בעזרת השם, שאין כאן מקומן.

נוהגת אזוהרה זו בכל מקום ובכל זמן. ועובר עליה ושכב עם האחות, בין על ידי נישואין בין דרך זנות, בחיי הראשונה, במזיד חייב כרת, ואם יש עדים והתראה לוקה, בשווג מביא חטאת קבועה. ואם שכב עם אחות זקוקתו או אחות חלוצתו לוקה מכת מרדות דרבנן.

ומכל מקום אין אשתו דהיינו האחות שנשא הראשונה אסורה עליו מפני נישואי שניה או זימתה, אלא אשתו מותרת לו וזאת השנית תלך לה, ואפילו נשאה על ידי חופה וקידושין אינה צריכה ממנו גט, שאין קידושין תופסין בעריות להצריכן גט, אבל מכל מקום מתחייב העושה בהן מעשה הקידושין, שהתורה אמרה לא תקח ומשמע לשון קידושין, ואף על גב דאם עבר ולקח כלומר שקידש, לא מהני ליה כלומר שאינה לקוחתו לשום דבר ואינה צריכה ממנו גט, מכל מקום נתחייב בכך כמו שאמרנו.

זה הדין אינו באחיות לבד אלא אף בכל שאר העריות הוא, שאם נשאן בחזקת היתר ונמצאו עריות, שאינן צריכות גט מן הטעם שאמרנו שאין קידושין תופסין בעריות.

וכן אם נשא או עבר ונאף עם אחת מן השש נשים שכתבנו למעלה שהן עריות עליו מן התורה מחמת אשתו, אינן אוסרות אשתו עליו אלא ילכו להן בלא גט ותשאר אשתו מותרת לו כמו שאמרנו, זולתי באחות ארוסתו שהחמירו חכמים ואסרו אף הראשונה מפני נישואי השניה, שאמרנו זכרונם לברכה [שם צ"ד ע"ב] שאם אירס אדם אשה כלומר שקידשה, ואחר כך נשא אחותה, ששתייהם אסורות עליו וצריכות ממנו גט.

ומפני מה אמרו כן ולא אמרו שישא הראשונה והשניה תלך לה בלא גט כמו שאמרנו למעלה, לפי שחשו חכמים שמא יאמרו הבריות אחר שלא היה לו בראשונה אלא קידושין לבד, כי באותן הקידושין היה שום תנאי, ועל כן נשא השנית ובדין נשאה ולפיכך הצריכו בה גט, ואחר שהצריכו באחרונה גט מפני זה החשש שאמרנו, היה להם לאסור גם כן ארוסתו הראשונה כדי שלא יאמרו הבריות נשא אחות גרושתו.

שלא לגלות ערות נדה

ספר החינוך מצוה רו שלא לבוא על אשה נדה

שלא לבוא על אשה בעת שהיא נדה, שנאמר [ויקרא י"ח, י"ט] ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב. וזמן נדוטה נמשך שבעה ימים, כדכתיב [שם ט"ו, י"ט] שבעת ימים תהיה בנדתה, ובין שתראה פעם אחת בהן או שופעת כל השבעה נדה היא. וכל זמן שלא תטבול אף אחר השבעה היא נדה לעולם, כי בימים וטבילה תלה ככתוב, שנאמר בטמאים [שם, שם י"ח] ורחצו במים, ואמרו זכרונם לברכה בנין אב לכל טמא שהוא בטומאה עד שיטבול. וכן גם כן דרשו זכרונם לברכה [שבת ס"ד ע"ב] תהיה בנדתה, תהא בנדתה עד שתבוא במים.

וענין הנדות הוא, כי יש בנשים ענין שיזוב דם מהן דרך ערותן בכל חודש וחודש שני ימים או שלשה או יותר עד שבעה, וצוה הכתוב דבין שיזוב הדם ממנה יום אחד לבד או אפילו כל השבעה יהיה הדין שוה בהן, שאם זב כל שבעה ופסק מבעוד יום בשביעי טובלת לערב, שהוא ליל שמחרתה יום שמיני וטהורה, וכן אם לא זב אלא יום אחד מכל השבעה ואפילו דם טיפה כחרדל מצפה שבעת ימים, ולערב שהוא ליל שמיני טובלת וטהורה לבעלה.

משרשי הנדה, כתבתי בפרשת זאת תהיה על ענין זבה מה שידעתי. וכלל הענין כי השם ירחיק מעמו אשר בחר כל טומאה וכל ליכלוך וכל נזק, גם אמרתי שם מה יהיה הענין לפי הדומה שהחליאן השם לנשים בחולי זה.

שלא לגלות ערות נדה

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [נדה ל"ב ע"א] שהאשה מטמאה בנדה ואפילו ביום לידתה, מה שאין הדין כן בזבה, שאין האשה מטמאה בזיבה עד עשרה ימים, ודבר זה מפי השמועה.

וכל הנשים בכלל איסור זה ואפילו שפחות, כלומר שפחות כנעניות, מכיון שהן בכלל המצוות הרי הן כישראליות לענין זה. אבל הנשים של אומות העולם אינן בכלל איסור נדות וזיבות אלא מדרבנן, שגזרו עליהן בין בזכרים בין בנקבות שיהיו כזבין לכל דבריהם. וזה שאמרו בגמרא [ע"ז ל"ו ע"ב] שהבא על הגויה חייב עליה משום נשג"ז, פירוש, נדה, שפחה, גויה, זונה, זה החיוב אינו אלא מדרבנן באיש ישראל, אבל באיש כהן חייב עליה מדאורייתא משום זונה ולוקה עליה.

ומה שאמרו זכרונם לברכה [נדה י"ט ע"א] גם כן שחמשה מראות דמים הן שטימאה התורה, ושאר מראות הדמים טהורים, והענין הוא לפי שחכמים ידעו בחכמתן שכל דם שאינו מאותן חמשה מראות אינו בא ממקום טמא. כי מקום ידוע באשה שהדם הבא ממנו בלבד טמא, הוא הנקרא מקור, ובלשון חכמים קרוי חדר.

ובימיהם שהיו בקיאין בכל חכמה, היו הנשים מראות דמן לחכמים ומטהרין אותן או מטמאין לפי מה שהן, ובאותן הימים היו כל הנשים נוהגות כדן תורה לנדות ולזיבות, שהזבה היתה יושבת שבעה ימים נקיים והנדה טובלת בליל שמיני ואפילו שופעת כל שבעה, מכיון שפסק הדם בשביעי מבעוד יום.

ומשרבו הצרות נתמעט לבן של חכמים וידועי התורה ולא רצו לסמוך בדעתן לדון מראות הדמים כלל. ולפיכך עכשיו בזמן הזה כל שיש בו מראה אדמומית כלל או מראה שחרות. בין שהוא עמוק הרבה או דיהא כלומר שאינו עמוק, טמא, אבל הירוק והלבן אע"פ שהוא עבה כמו דם הרי זה טהור. ונאמנת אשה לומר כמראה זה ראיתי ואיבדתיו, ואם אמרה ירוק או לבן היה, מטהרין לה.

וכשבא רבי וראה שנתמעטה החכמה בעולם ואין החכמים בקיאין במראות הדמים, וכי הנשים היו נוהגות כדן תורה שהיו מונות ימי נדה לנדה וימי זיבה לזיבה, חשש לדבר שמא לפעמים תראה האשה דם שהוא מדין תורה טהור, ומפני שלא תמצא חכם שיכיר בו תחוש לו מן הספק ותשב עליו, ואם אתה מנהיגה כדן תורה הרי שתהיה מונה מאותו יום שתתחיל לראות שבעה ימים, ובליל שמיני אע"פ ששפעה כל שבעה אם פסקה ביום שביעי טובלת לערב כמו שאמרנו למעלה. ונמצא לפעמים שבאין עליה לידי איסור כרת, כי יש לחוש שמא כל הדם שראתה כל ששה ימים הוא דם טהור ושל יום השביעי היה דם טמא, והיא התחילה למנות שבעת ימי נדות מיום ראשון שראתה והיה לה להתחיל ולמנות מיום שביעי כי הוא התחלת נידותה שהיה דם טמא. ועל ידי טעות זו באה לטעות הרבה פעמים מנדה לזבה ומזבה לנדה, שתהא סבורה להיות בימי נדות ותהא בימי זיבות.

לפיכך עמד רבי ותיקן שכל אשה שרואה יום אחד תשב ששה ימים נקיים, וכן אם ראתה שני ימים תשב גם כן ששה נקיים, שכל זמן שאינה רואה יותר משני ימים, כשהיא יושבת עליהן ששה ימים נקיים אין בהן מקום ספק מעתה, שאם אותן הימים שניהם בימי נדה הן, לסוף שבעה טהורה היא, ואם שניהן בימי זיבה הן לא היתה צריכה אלא יום אחד. ואפילו הראשון בימי זיבה והשני בימי נדה אין בכך כלום, שהרי היא יושבת אחר מיכן ששה נקיים, והאחד מאותן ששה נקיים עולה לאותו יום של זיבה, ואע"פ שכולן בימי נדה הן, שהלכה היא ימי נדה שאינה רואה בהן עולין לימי זיבה.

ואם ראתה שלשה ימים, תיקן הוא שתהא יושבת שבעה נקיים, מפני שיש לחוש שכל השלשה בימי זיבה היו, והרי היא זבה גדולה, שצריכה לישב שבעה נקיים מדין תורה.

זאת היתה תקנתו של רבי, ועם תקנה זו לא נשאר שום ספק בענין. ואחר תקנה זו הוסיפו עוד בנות ישראל והחמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחרדל, כלומר אפילו בראייה אחת, היו יושבות שבעה נקיים, שלא רצו לחלוק בין רואה דם יום אחד או שנים לרואה שלשה ימים. ואין ענין החומרא שהחמירו הן משום דם מועט כחרדל, כי מדין תורה אין חילוק לענין ימי נדות בין דם מועט לדם מרובה, כי לעולם צריכה לישב שבעת ימים רצופים כמו שאמרנו, אבל החומרא היא שעשו עצמן כזבות אפילו בראייה אחת, וחומרא זו שקיבלו על עצמן היא מוזכרת בהרבה מקומות בתלמוד, ונראה מתוך כך שחכמים ראו חומרתן טובה וצריכה, והודו לדבריהן.

נמצא שכל הנשים היום, אפילו בראייה אחת דינן כזבות גדולות וצריכות לספור שבעה ימים נקיים. וכן כל אשה שמוצאת כתם במקום שראוי לחוש לו, אע"פ שהכתמים מדרבנן, כי מן התורה אין אשה מתטמאה עד שתרגיש בעצמה דם טומאתה, שנא' [שם, שם י"ט] דם יהיה זובה בבשרה, כלומר שתרגיש אותו, אע"פ כן כבר החמירו חכמים על הכתמים והצריכו ספירת שבעה עליהם והפסק טהרה. ולפיכך אם מצאה כתם כשיעור האוסר במקום שראוי לחוש בו, צריכה לישב עליו גם כן שבעה נקיים.

ומאיתמי האשה מונה שבעה ימים נקיים, ממחרת יום שפסק הדם לגמרי. כיצד, ראתה שני ימים או שלשה, בודקת עצמה תדיר, אם פסק הדם ביום שני או ביום שלישי אפילו בשחרית, אינה מונה שבעה מאותו יום שפסק הדם בו, אלא למחר בודקת עצמה פעם אחרת ומתחלת לספור שבעה מאותו היום.

ובמה דברים אמורים, שראתה שני ימים או שלשה או עוד, אבל לא ראתה אלא יום אחד, אע"פ שבאותו היום בדקה עצמה והפסיקה בטהרה אינה מונה מיום המחרת, שחזקת היום הראשון כולו טמא, והחזיק מעיין פתוח כל אותו היום, וחוששין שמא דמיה חזרו לה לאחר בדיקתה ושפעה כל הלילה, ואין יום שני זה לראייתה מן המנין. ואפילו בדקה עצמה מבערב, חוששין שמא עם סילוק ידיה ראתה, אלא אם כן היו ידיה בין עיניה כל בין השמשות, כלומר שבדקה עצמה והניחה העד בפנים מבעוד יום ועמד שם בין השמשות עד הלילה ולא מצאה עליו דם כלל. בענין זה אפשר שנאמר שתתחיל למנות מיום המחרת.

והמוצאה כתם אין מחמירין בה כל כך שנצריך אותה יום הפסק טהרה מלבד היום שמצאה בו הכתם, כמו שאמרנו בראיה יום אחד לבד, אלא ודאי מכיון שבדקה עצמה אחר שמצאה הכתם ומצאה טהור, מונה שבעה נקיים חוץ מאותו יום שמצאה הכתם, כלומר שמתחלת מניינה למחרת של יום שמצאה בו הכתם, כדן אשה שראתה דם שני ימים או שלשה כמו שאמרנו למעלה.

כל שבעה ימים צריכה האשה בדיקה לכתחילה בכל יום ויום, ובדיעבד אם בדקה יום ראשון בלבד, שהוא מחרת היום שהפסיקה, ושוב לא בדקה, אפילו עברו עליה כמה ימים אחר השבעה, בודקת עצמה בשעת טבילה ודיה, שכבר הפסיקה בטהרה קודם לכן. לא בדקה עצמה ביום ראשון אלא ביום הפסקה בלבד, ליום שביעי בודקת עצמה ודיה וטובלת בליל שמיני. לא בדקה עצמה לא ביום ראשון ולא ביום שביעי, אפילו בדקה בליל שמיני, אע"פ שהפסיקה בטהרה מקודם לכן, אין עולין לה כלל אותן שבעה ימים שעברו מכיון שלא בדקה בהן לא בתחילה ולא בסוף, וצריכה למנות מעת שבדקה שבעה ימים נקיים.

ואפשר שיעקר דבר זה מכיון שהתורה צותה [שם, שם כ"ח] וספרה לה וגו' ואחר תטהר, ומכיון שלא בדקה לא בתחילה ולא בסוף אין כאן ספירה.

ובדיקה זו צריכה האשה לעשותה בצמר גפן נקי הנקרא בלעז קוטון או בצמר לבן נקי ורך או בבגד פשתן ישן שמחמת יושנו הוא רך, וכולן יהיו לבנים, כדי שיהא ניכר יפה בהן כל מראה אדמומית. ואלה הבגדים שבודקת בהן נקראין בתלמוד עדים. וכשבדקת צריכה להכניס העד בכל חורין וסדקין שבאותו מקום, אם מצאה עליו אחר כן שום מראה אדום טמאה. כל בדיקה שאינה עשויה כך אינה בדיקה, אפילו הכניסה העד באותו מקום ולא בדקה בחורין ובסדקין, אינה בדיקה יפה שאין זה קרוי אלא קינוח, וכל שכן שאין שינוי חלוקה עולה לה לבדיקה.

שבעה ימים נקיים אלו צריכין שיהיו רצופין, שלא תפסיק טומאתה ביניהם. אפילו ישבה לה כל הימים ולא ראתה, וביום השביעי אפילו מבערב ראתה, הרי זו סותרת כל מניינה וצריכה לספור אחר כך שבעה ימים נקיים רצופים.

ודיני שיעורי הכתם, ובאיזה ענין תולה בכתם או אינה תולה, ומי שיש לה מכה באותו מקום אם תולה בה דמיה עד שתחיה המכה, וענין קטנה שנבעלה והדם שותת ממנה מה דינה, ודם בתולים, שדנו אותן חכמים כדם נדה.

שלא לגלות ערות נדה

ודיני הוסתות רבים, ודין פרישה מן האשה סמוך לוסתה עונה, כלומר אותו היום או אותו הלילה שהיא רגילה לראות בהן אסורה בתשמיש, מדכתיב [שם, שם ל"א] והזרתם את בני ישראל מטומאתם, ובא הפירוש שיפרשו מנשותיהן סמוך לוסתן אבל אחר שעברה עונת הוסת מותרין לשמש.

וענין ההרחקה מן האשה שציוו זכרונם לברכה [שבת י"א ע"א] בענין הנדות כדי שלא יכשל אדם בעבירה, והוא שלא יאכל אדם עם אשתו נדה בקערה אחת ולא ישיט דבר מידו לידה ולא ידבר עמה דברים של הרגל עבירה, וכיוצא בדברים אלו.

וענין טבילתן שהצריכו אותן חכמים לטבול בלילה, ואע"פ שטבילת הזבה אפילו ביום מדין תורה, והן כולם היום כזבות. אע"פ כן אמרו חכמים שטבילת כולן בלילה משום סרך בתה, וכמו שמפורש הענין בגמרא [נדה ס"ז ע"ב]. ובמקום דוחק כגון שדלתות מדינה ננעלות בלילה וכיוצא בזה היתירו לטבול אפילו ביום, ומכל מקום אסורה לשמש עד הלילה, שמה תראה ותסתור כל מניינה ונמצא שבה על הטמאה, לפי שטהרתה תלה הכתוב בימים וטבילה.

ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן. ועובר עליה ושכב את הנדה במזיד, מכיון שהערה בה חייב כרת, בשוגג מביא חטאת קבועה. וכן הנדה אינו נקרא ממזר אלא ולד פגום, ובלאו דלא יבוא ממזר נבאר בעזרת השם בסדר כי תצא.

שלא לגלות ערות אשת איש

ספר החינוך מצוה לה שלא לגלות ערות אשת איש

שלא לבוא על אשת איש, שנאמר [שמות כ', י"ג] לא תנאף, ובא הפירוש שלשון ניאוף סתם משמע באשת איש, כמו שאמרו זכרונם לברכה, אין ניאוף אלא באשת איש. ונכפל זה הלאו בסדר אחרי מות [ויקרא י"ח, כ'] שכתוב שם בפירוש, ואל אשת עמיתך לא תתן שכבתך לזרע לטמאה בה.

משרשי מצוה זו, כדי שיתיישב העולם כאשר חפץ השם, והשם ברוך הוא רצה שיהיו כל ענייני עולמו עושיין פירותיהן כל אחד ואחד למינהו ולא שיתערבו מין ממין אחר, וכן רצה שיהיה זרע האנשים ידוע של מי הוא ולא יתערבו זה עם זה. ועוד ימצאו כמה הפסדין בניאוף שתהיה סיבה לבטל כמה ממצוות האל עלינו, שצונו בכבוד האבות ולא יוכרו לבנים עם הניאוף. ועוד יהיה כשלון במה שנצטוינו גם כן לא לבוא על האחות ועל הרבה נשים, והכל יעקר בסיבת הניאוף, שלא יכירו בני אדם קרובותיהן, מלבד שיש בענין הניאוף עם אשת איש צד גזל שהוא דבר ברור שהשכל מרחיקו, גם כי הוא סיבה לאיבוד נפשות, כי ידוע הדבר בטבע בני איש שמקנאים על ניאוף בת זוגם עם אחרים, ויורדין עם הנואף עד לחייו, וכמה תקלות מלבד אלה.

דיני המצוה, כגון הרחקת הענין שלא להתיחד עמהן, ומשפט הנואף, והנואפת גם כן שגם היא באיסור ובדין, ויתר פרטיה, מבוארים במסכת סנהדרין [דף פ"ט ע"א ואילך] ובמקומות בתלמוד.

ישם בסנהדרין [דף נ' ע"א] מתבאר שהנואף עם אשת איש גמורה שניהם בחנק, והנואף עם נערה מאורסה שניהם בסקילה, ואם הנערה המאורסה בת כהן היא תשרף והוא יחנק.

ואיסור אשת איש הוא מן המצוות שהן על כל בני העולם בכלל, בין ישראל בין גוי, אבל יש חילוק קצת בענין, שאין אישות לגוי אלא על ידי בעילה, וישראל קונה אותה אפילו בקידושין.

שלא להעביר למולך

ספר החינוך מצוה רח שלא ניתן מזרענו למולך

שלא ניתן קצת מבנינו להעבירם לפני עבודה זרה שהיו עושיין בני אדם בזמן מתן תורה שהיה שמו מולך, שנאמר [ויקרא י"ח, כ"א] ומזרעך לא תתן להעביר למולך, כלומר מקצת זרעך. ונכפלה האזהרה, דכתיב במקום אחר [דברים י"ח, י'] לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש.

וכך היו עושיין, האב מוסרו לכוזמרים לשם שיקוצם, כעין מה שכתוב בקרבנות כשרים [ויקרא ט"ו, י"ד] ונתנם אל הכהן, ואפשר שהכוזמרים עושיין בו תנופה או גששה לפני המולך, ואחר כך מחזירין אותו לאב ומבעירין אש גדולה לפני העבודה זרה, והאב לוקח בנו ומעבירו בלהב האש. וכך אמרו בירושלמי [סנהדרין פ"ז ה"י] אינו חייב עד שימסור לכוזמרים ויטלנו ויעבירו.

ודעת הרב רש"י זכרונם לברכה והרמב"ם זכרונם לברכה שלא היה שורפו אלא העבודה היתה להעבירו לבד, ומכיון שהעבירו כמו שהיה דרכם להעבירו חייב. ודעת הרמב"ם זכרונם לברכה שהיה מעבירו בלהב עד שנשמתו יוצאת, וראיותיו בפירוש החומש שעשה.

רמז משרשי ריחוק עבודה זרה דרך כלל כתבתי למעלה בו מה שידעתי, בסדר וישמע יתרו. והענין הזה של עבודה זרה זו של מולך, לפי שהיתה עבודה רעה ביותר והיו אדוקין בה הרבה באותו זמן, נתייחדה בה אזהרה מלבד כל אזהרות עבודה זרה הרבה שבתורה, וזה נאמר לדעת הרמב"ם זכרונם לברכה.

אבל לפי הנראה, לדעת הרמב"ם זכרונם לברכה לא נצטרך לזה, כי הוא סובר שענין מחודש יש בעבודה זו של מולך מכל שאר עבודה זרה, שבכל עבודה זרה לא יתחייב העובדה בשלא כדרכה אלא בארבע עבודות הידועות, אבל בענין זה של מולך יתחייב העושה מעשה זה של מולך בכל עבודה זרה, ולפיכך נתייחדה האזהרה בו. ולפי שהענין מכווער ביותר החמירה התורה בו כל כך לחייב העושה כן בכל עבודה זרה אע"פ שאינו דרכה בכך, זהו הנראה לי מכלל דבריו.

וזה הענין שאין החיוב בא אלא במקצת הזרע ולא בכולו, אפשר שהיה מפני שהכוזמרים השקרנים היו מבטיחין אבי הבן כי על ידי תקרובת בן זה יצליח שאר זרעו בכל אשר יפנה, ותהיה הברכה והטובה מצויה בביתו, ולרוב תרמיתם לא רצו מתחילה לקבוע החוק רק במי שישאר לו זרע מלבד אותו שהוא נותן להם, פן ימאנו מלשמוע אליהם, הן לשורפו לגמרי הן להעבירו בתוך הלהב ולסכנו כדעת קצת המפרשים, ולמען יבטיחו גם כן על הברכה והטובה בנשארים ויתפתו אליהם מתוך כך הפתאים, ולכן לא חייבה התורה בענין רק כשהוא כעין עבודתן ולא בצד אחר.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [סנהדרין ס"ד ע"א] מסר ולא העביר, העביר ולא מסר פטור, ושאינו חייב עד שיעביר מקצת זרעו ויניח מקצתו כמו שאמרנו, ושחייב בין על זרעו כשר בין על זרעו פסול, ושחייב על כל יוצאי ירכו, בניס או בנות, בין בניס או בני בניס עד לעולם, אבל אם העביר אחיו או אחיותיו או אבותיו או שהעביר עצמו פטור. ויתר פרטיה בפרק שביעי מסנהדרין.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר על לאו זה במזיד ויש עדים והתראה, נסקל בזמן שדנין דיני נפשות, ואם אין עדים והתראה חייב כרת, ובשוגג חייב להביא חטאת קבועה. וכבר כתבתי למעלה בסדר וישמע יתרו שאיסור עבודה זרה הוא על כל בני העולם בכלל.

שלא לשכב עם זכור

ספר החינוך מצוה רט שלא לבוא על הזכרים

שלא לבוא על הזכרים, שנאמר [ויקרא י"ח, כ"ב] ואת זכר לא תשכב משכבי אשה, תועבה היא.

וכתב הרמב"ם זכרונם לברכה ונכפל זה הלאו בזה הענין בעצמו במקום אחר, דכתיב [דברים כ"ג, י"ח] ולא יהיה קדש מבני ישראל. נראה כי לא הסכים הרב זכרונם לברכה בכאן עם מה שתירגם אונקלוס [שם], שתירגם ולא יסב גברא מבני ישראל איתתא אמה, פירוש שפחה כנענית, אלא דעתו דלא יהיה קדש לא יבוא רק לתוספת לאוין למשכב זכור, כמו שיש כמה אזהרות בתורה כפולות במלות שונות.

שלא לשכב עם זכור

וראיתי לרמב"ן זכרונו לברכה שלא יסכים גם הוא בלאו הזה עם התרגום, אבל יאמר כי לאו דלא יהיה קדש יבוא להזהיר שלא נניח להיות בינינו עם הקודש, קדש, והוא האיש המזומן להיות נשכב מן הזכרים כידוע מהם בארצות הישמעאלים עד היום. ומפני כן אמר [שם] מבני ישראל, לומר שאין אנו מוזהרים מזה באומות, שאם היה אחד מן האומות קדש ואפילו בינינו, לא הוזהרנו עליו, לפי שלא הוזהרנו באחרים זולתינו אלא בענין עבודה זרה בלבד.

ואל יקשה עליך, אם כן מאי זה מקרא נלמד לאו לנושא שפחה אם לא נאמר כדברי המתרגם, ושמה תאמר מדכתיב [שם ז', ג'] ולא תתחתן בם, זה אינו, שהרי מפורש בגמרא דלשבעה עממין הוא דאתא, ועליהם הוא דכתיב, ודוקא בגירותן דאילו בגיותן לא שייך בהו לשון חיתון, וכמו שנכתוב בעזרת השם במקומו בסדר ואתחנן.

אבל אפשר לומר שנלמד איסור לשפחה בכלל איסור כל האומות שאינן ישראלים שאסור להידיבק בהן, וכמו שדרשו עליהם חכמים [שם] מדכתיב [שם, שם ד'] כי יסיר את בנך מאחרי, לרבות כל המסירים, וכמו כן שפחה כנענית, מכיון שאינה ישראלית גמורה בכלל מסירין היא, שהרי קצת מצוות יש שהיא אינה חייבת בהן, והן אותן שכתוב בהן בפירוש בפרשה [ויקרא י"ח, ב'] דבר אל בני ישראל, למעוטי כל שאינו מבני ישראל, כמו שמפורש בגמרא במקצת מקומות, ובכלל מסירין הוא בכך.

נמצא לפי דברינו כי פירוש המתרגם אמת, כי יש בשפחה לאו, אלא שאנו למדים אותו ממקום אחר. והרמב"ן זכרונו לברכה יחשוב לאו דלא יהיה קדש לבל נניח בינינו איש מזומן לזנות כדרך הישמעאלים כמו שאמרנו, ולרמב"ם זכרונו לברכה אין לו בזה לאו, ולכן כתב כי לא בא הפסוק רק לחיזוק אזהרה שלא לבוא על הזכרים כמו שכתבנו.

וזה לשונו שכתב בזה הענין, וזהו הדעת האמתית שזה הלאו נכפל לחיזוק, לא שיהיה אזהרה לנשכב, שמאומרו לא תשכב, נלמד אזהרה לשובכ ונשכב. ובגמרא סנהדרין [נ"ד ע"ב] נתבאר שרבי ישמעאל הוא שישים לא יהיה קדש אזהרה לנשכב, ולדעתו הבא על הזכור והביא זכור עליו בדיעה אחת חייב שנים, ורבי עקיבא אומר אינו צריך, הרי הוא אומר ואת זכר לא תשכב משכבי אשה, קרי ביה לא תשכב, ולפיכך הבא על הזכור והביא זכור עליו בדיעה אחת אצלו אינו חייב אלא אחת, ואמר [שם] בטעם ההוא, לא תשכב ולא תשכב חדא היא. עד כאן.

משרשי המצוה, לפי שהשם ברוך הוא חפץ ביישוב עולמו אשר ברא. ולכן ציוה לבל ישחיתו זרעם במשכבי הזכרים, כי הוא באמת השחתה שאין בדבר תועלת זרי ולא מצות עונה, מלבד שענין אותו טינוף נמאס ומכוער הוא מאד בעיני כל בעל שכל, והאיש שנברא לעבוד בוראו לא ראוי להתנוול במעשים מכוערים כאלו. ומזה השורש אמרו זכרונם לברכה [שם ע"ו ע"ב] שאסור להשיא אשה לקטן דכעין זנות הוא, וכן שלא ישא אדם זקנה ועקרה שאינה ראויה לילד.

מדיני המצוה, מה שאמרנו זכרונם לברכה [שם נ"ד ע"א] שהבא על הזכור או הביא זכור עליו, אם שניהם גדולים נסקלין. ואם היה האחד גדול והאחד קטן עד זשע שנים ויום אחד, שניהם פטורין מדאורייתא, ומכין הגדול מכת מרדות מדרבנן. ואם היה האחד קטן שלא הגיע לכלל שלש עשרה שנה ויום אחד. אבל מכל מקום הוא מתשע שנים ויום אחד ולמעלה, הגדול נסקל בין שבא עליו או הביאו על עצמו, והקטן פטור מדאורייתא ומכין אותו מדרבנן.

ואחד בא על הזכור או הבא על אנדרוגינוס דרך זכרותו חייב, אבל דרך נקבותו פטור מדאורייתא ומכין אותו מדרבנן, והטומטום ספק יש בו, ולפיכך אסור אדרבנן. ואנדרוגינוס מותר לישא אשה. ומפני חשש משכב זכור אסרו זכרונם לברכה [ע"ז ט"ו ע"ב] שלא למסור תינוק ישראל לגוי ללמדו ספר או אומנות, מפני שכולן חשודין על משכב זכור. ויתר פרטיה בסוף הסדר כתוב מקומן.

ינוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן. ועובר עליו, מכיון שהערה כלומר שהכניס ראש העטרה בלבד חייב סקילה כמו שאמרנו, ואם אין עדים והתראה חייב כרת במזיד, בשוגג חייב להביא חטאת.

וזאת מן העריות שנצטוו עליה כל בני העולם בכלל, בין ישראל או כל שאר האומות. וכתב הרמב"ם זכרונו לברכה שנראה בעיניו כי אפילו עבדים כנענים ישנן בכלל איסור זה של זכור ונהרגין עליו, אע"פ שאינן בכלל איסור עריות של קורבה, שהן מותרין אפילו באמם ואחותם, לפי שהם יצאו מכלל גוים ולכלל ישראל לא באו, אע"פ כן איסור זכור, וכן איסור בהמה שוה בכל אדם.

שלא לשכב עם בהמה

ספר החינוך מצוה רי שלא לשכב עם הבהמות

שלא לשכב עם הבהמות, בין שבא האיש על הבהמה או שהביא בהמה עליו הכל בכלל, ובכלל בהמה חיה גם כן, שנאמר [ויקרא י"ח, כ"ג] ובכל בהמה לא תתן שכבתך.

משרשי המצוה, שהשם ברוך הוא חפץ שיהיו כל המינין שברא בעולמו עושין פירות למיניהן, וכמו שבא בכתוב בתחילת הבריאה, שכתוב בכל מין ומין, למינהו. ומהיות חפצו ברוך הוא בזה לא תימצא הברכה והגדולה במה שהוא בהפך, כמו שידוע לנו בפרדות שבאות מתערובת שני מינין שאינן פרות ורבות, וכן כל אילן המורכב משני אילנות לא יצלח לעשות פרי כמוהו, וכל שכן במין האדם שהוא מובחר כל המינים, שאין ראוי שיתערב במין הבהמה הפחות והגרוע.

מדיני המצוה, מה שפירשו זכרונם לברכה [סנהדרין נ"ד ע"ב] שאין חילוק בזה בין בהמה גדולה לקטנה, שנאמר [שם] ובכל בהמה, כלומר אפילו ביום לידתה, ואין חילוק בין הבא עליה כדרכה או שלא כדרכה, בכל ענין מכיון שהערה בה כלומר שהכניס ראש העטרה או הערת הבהמה בו, שניהם נסקלים, הוא והיא, אם זוא גדול כלומר שהגיע לכלל עונשין והוא מזיד, אבל בשוגג אין הבהמה נסקלת. ואם יש לו מתשע שנים ויום אחד ומעלה, הבהמה נסקלת על ידו והוא פטור עד שיגיע לכלל עונשין, ומכל מקום ראוי ליסרו. ואם הוא פחות מתשע שנים ויום אחד, אפילו הבהמה אינה נסקלת על ידו. ויתר פרטיה בסוף הסדר נכתוב מקומן בעזרת השם.

ינוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן. ועובר עליה במזיד ויש עדים והתראה נסקל כמו שאמרנו, ואם אין עדים, בכרת, בשוגג חייב להביא חטאת קבועה בזמן הבית.

שלא תביא אשה בהמה עליה

ספר החינוך מצוה ריא שלא תשכבה הנשים עם הבהמות

שלא תשכבה הנשים עם הבהמות, שנאמר [ויקרא י"ח, כ"ג] ואשה לא תעמוד לפני בהמה לרבעה. וכתב הרמב"ם זכרונו לברכה שזו מצוה בפני עצמה בחשבון המצוות ואינה נכנסת בכלל המצוה שלפניה, לפי שאיסור הזכר לבוא על הבהמה ואיסור האשה שלא תביא הבהמה עליה, שני איסורין חלוקין הן, ולולי הלאו שבא עליהן בפירוש לא היו נלמדין זה מזה. והביא ראייה ממה שאמרנו זכרונם לברכה בפרק ראשון מכריתות [ב' ע"א] שלשים ושש כריתות יש בתורה ומנו אותן, ומנו בכללן הבא על הבהמה לאחד והאשה המביאה הבהמה על עצמה לאחר, עם היותם מונים שם כללי הענינים.

שורש מצוה זו עם שלפניה בכלל.

מדיני המצוה, מה שאמרנו זכרונם לברכה [סנהדרין נ"ה ע"א] שאשה גדולה, כלומר שהגיעה לכלל עונשין שהיא בת י"ב שנה ויום אחד, שהביאה בהמה עליה בין גדולה בין קטנה, כיון שהערת בה בין כדרכה בין שלא כדרכה, שתייהן נסקלות, היא והבהמה. ואם האשה קטנה, כלומר פחותה מ"ב שנה ויום אחד, הבהמה נסקלת והיא פטורה, וראוי ליסרה. ואם היא פחותה משלש שנים ויום אחד, אפילו הבהמה אינה נסקלת על ידה. ויתר פרטיה, עם פרטי [כל] העריות הכתובים בסדר זה, בין ענין האיסור שבהן וחילוקיהן בין חילוקי משפטי העוברים, הכל במסכת סנהדרין ובמסכת כריתות ובמקומות מן יבמות וכתובות וקידושין.

שלא תביא אשה בהמה עליה

כתב הרמב"ם זכרונו לברכה שאלה העריות שכתבנו בהן שהן בכרת, בא עליהן הכרת בלשון התורה מבוואר, וכמו שאמר הכתוב אחר מניינם [שם, שם כ"ט] כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות, וכמו כן כל אשר כתבנו בהן שהעובר עליהן חייב מיתת בית דין, הוא כמו כן לשון התורה. אמנם התחלף המיתה ואמרנו בקצתן סקילה ובקצתן חנק ובקצתן שריפה, יש מהן מן הכתוב ויש מהן בקבלה.

וכל העריות כולן שהיה אחד גדול ואחד קטן, הגדול חייב והקטן פטור, כמו שאמרנו למעלה. וכן אם היו שניהם גדולים והאחד ישן, הישן פטור, אע"פ שאפשר שנהנה קצת בעודו ישן.

ובכל העריות, וכן בכל שאר העבירות שיבוא עליהם חיוב בית דין, צריך שיהיה שם שני עדים כשרים או יותר מתרין בעובר, ורואין אותו בעיניהם עובר על זעביה. ומכל מקום בענין איסור העריות הורנו חכמים שאין צורך שיראו העדים ענין הניאוף לגמרי, כלומר שיראו את המעשה הרע כמכחול בשפופרת, אלא מכיון שיראו אותם כמנאפים, כלומר זה בזה כדרך כל הבעולין, הרי אלו נהרגין בראייה זו, ואין אומרים שמא לא הערה, מפני שחזקת צורה זו שהערה.

ועוד אמרו זכרונם לברכה [קידושין פ' ע"א] בענין גם כן, שכל מי שהוחזק בשאר בשר נהרג על פי החזקה, אע"פ שאין ראייה ברורה על הקורבה אלא חזקה לבד, שבני אדם אומרים פלוני בן פלונית הוא או אחי פלניתא או אביה, ומלקין ושורפין וסוקלין וחונקין על זו החזקה.

ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן. והעוברת עליו והביאה בהמה עליה חייבת סקילה כמו שאמרנו, ואם אין עדים והתראה היא בכרת, ובשוגג חייבת להביא חטאת קבועה. וכבר אמרנו שבכל שוגג אין הבהמה נסקלת, ואע"פ שאמרנו זכרונם לברכה [סנהדרין נ"ד ע"ב] בטעם סקילת הבהמה, כדי שלא יאמרו בני אדם זו היא שנכשל בה פלוני, זה לא נאמר אלא במזיד כי הוא הכשולן הגדול, אבל שוגג קצת אונס יש בו.

נמצא לפי דברינו שאין איסור על הגויים משום ערוה אלא אם ואשת אב ואחות מאם ואשת איש, כמו שכתבנו בסדר וישמע יתרו, וזכור ובהמה, והעבדים אינם בכלל איסור עריות של קורבה, ומותרין אפילו באמם ואחותם וכמו שכתבנו למעלה, לפי שכבר יצאו מכלל גוים ולכלל ישראל לא באו.

ועוד אמרו זכרונם לברכה [יבמות ס"ב ע"א] בטעם זה, שהעבד אין לו חייס כלומר שהרי הוא כבהמה לענין זה, והכתוב המורה על זה מדכתיב [בראשית כ"ב, ה'] שבו לכם פה עם החמור, ודרשו זכרונם לברכה [שם] עם הדומה לחמור, והם היו עבדים של אברהם אבינו. ומכל מקום באיסור זכור ובהמה הן, כדעת הרמב"ם זכרונם לברכה, וטעם נכון הוא דלא שייך לומר בזה אין לו חייס. ואסורין גם כן מלבוא על אשת איש של ישראל, דלא שייך הכא גם כן אין לו חייס. וכן הם אסורין עם הנדה, ואפילו שפחה, שחייבין הן בכל עונשין שבתורה. ובפירוש דרשו זכרונם לברכה ואשה כי תהיה זבה [ויקרא ט"ו, י"ט] בין ישראלית בין שפחה בין גיורת ומשחררת.

ואמרנו זכרונם לברכה [יבמות כ"ב ע"א] שאם נתגייר אחד מן האומות, וכן עבד שנשתחרר, הרי הן כקטן שנולד. וכל שאר בשר שהיה להן מתחילה בגיות או בעבדות אינן שאר בשר להן כלל, ומותר להן לישא אותם אפילו הן אמם או אחותם, זהו מדין תורה, אבל חכמים אסרו הדבר כדי שלא יאמרו שבא מקדושה חמורה לקדושה קלה, ותיקנו הדבר כן שאם היה נשוי כשהוא גוי או עבד לאמו או לאחותו מפרישין אותו, לפי שאלו היו אסורות אפילו בגיות, אבל אם היה נשוי לשאר עריות ונתגיירו הוא והן אין מפרישין אותן, לפי שאין כאן חשש שיאמרו וכולי, שהרי שאר העריות מותרות היו בגיות.

ומן הטעם הזה לא גזרו זכרונם לברכה בגר אלא בשאר האם אבל לא בשאר האב, ולפיכך אמרו זכרונם לברכה [שם צ"ז ע"ב] שגר מותר לישא בתו שנתגיירה, וכן אשת אחיו מאביו אבל לא מאמו, וכן מותר באשת בנו. ומותר לו לישא שתי אחיות מן האב אבל לא מן האם, וכן השניות כולן לא גזרו עליהן בגרים.

והעבדים שנשתחררו הרי הן כגרים וכל מה שמותר להן מותר להן, והוא הדין באיסור.

ליראה מאב ואם

ספר החינוך מצוה ר"ב מצות יראת אב ואם

ליראה מהאבות, כלומר שיתנהג האדם עם אמו ואביו הנהגה שאדם נוהג עם מי שיירא ממנו, שנאמר [ויקרא י"ט, ג'] איש אמו ואביו תיראו. ולשון ספרא, אי זהו מורא, לא ישב במקומו ולא ידבר במקומו ולא סותר את דבריו.

משרשי המצוה, כתבתי במצות כיבוד האבות בפרשת וישמע יתרו.

מדיני המצוה, מה שאמרנו זכרונם לברכה [קידושין ל"א ע"א] עד היכן מוראת אב ואם, שאפילו הכוהו וירקו בפניו לא יכלים אותו, ואף על פי כן ציוו חכמים לכל יכה אדם בנו הגדול, לפי שיש בדבר משום ולפני עור לא תתן מכשול [שם, שם י"ד] ומנדין על כך.

ואמרנו זכרונם לברכה [שם ע"ב] בחומר מצוה זו, שאפילו נטרפה דעת האב והאם שישתדל הן לנהוג עמהם דרך כבוד לפי דעתם, אבל אם נשתטו ביותר יכול להניחם ויצוה אחרים עליהם להנהיגם כראוי אם יש לו.

והממזר חייב בכבוד האבות ומוראם, אע"פ שפטור מן המשפט על מכתם וקללתם. והורונו זכרונם לברכה [ב"מ ל"ב ע"א] בענין זה שאם יצו האבות לעבור על דברי תורה, ואפילו על מצוות דרבנן, שאין שומעין להם. ויתר פרטיה במקומות בתלמוד, והרוב בקדושין לפי דעתו.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה והיקל ביראתם ביטל עשה זה, אלא אם כן עשה מדעת האב ובמחילתו, שהאב שמחל על כבודו כבודו מחול.

שלא לפנות אחר ע"ז לא במחשבה ולא בדבור ולא בהבטה

ספר החינוך מצוה ר"ג שלא לפנות אחר עבודה זרה לא במחשבה ולא בדבור ולא בהבטה

שלא לפנות אחר עבודה זרה במחשבה או בדבור ולא אפילו בראייה לבד, כדי שלא יבוא מתוך כך לעבוד אותה, שנאמר [ויקרא י"ט, ד'] אל תפנו אל האלילים. ואמרנו זכרונם לברכה בספרא אם פונה את אחריהם את עושה אותם אלוהות, כלומר אם אתה מתעסק בענייניה כלומר להרהר אחרי השגעונות אשר יאמרו המאמינים בה, שמזל פלוני או כוכב פלוני יעשה פעולה כן, וכן בקטורת פלונית או בעבודה פלונית, או תביט תמיד בצורות שעושין עובדיה כדי לדעת איכות עבודתה, מכל זה יהיה סיבה שתהיה נפתה אחריה ותעבדה.

ובפירוש נאמר שם בספרא שאפילו ההבטה לבד אסורה, שאמרנו שם רבי יהודה אומר אל תפנה לראותן, והענין מן הטעם שאמרנו שהוא סיבה לטעות אחריה, וכן כדי שלא יבטל חלק מהזמן ויתעסק באותן ההבלים, והאדם איננו נבאר רק לעסוק בעבודת בוראו.

וזהו שאמרנו זכרונם לברכה בשבת פרק שואל אדם מחבירו [קמ"ט ע"א] ודיוקני עצמה אפילו בחול אסור להסתכל בה, משום שנאמר [שם] אל תפנו אל האלילים, מאי תלמודא אמר רבי יוחנן אל תפנו אל מדעתכם.

ונכפל לאו זה, כלומר באיסור המחשבה בעבודה זרה, במקום אחר, שנאמר [דברים י"א, ט"ז] השמרו לכם פן יפתה לבבכם וסרתם ועבדתם וגו', כלומר שאם ירבה לבך לחשוב בה יהיה סיבה לנטות מן הדרך הישרה ולהתעסק בעבודתה. ועוד נאמר בזה הענין [שם ד', י"ט] ופן תשא עיניך השמימה וראית וגו', שאין הענין שלא ישא האדם ראשו ויביט בשמים, אבל הכוונה בדבר שלא יביט בהם בעין הלב לדעת כוחן וענינן כדי לעבודן, וכמו שנאמר במקום אחר [שם י"ב, ל'] ופן תדרש לאלהיהם לאמר איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם ואעשה כן גם אני, שימנענו הכתוב מלשאל על איכות עבודתה, לפי שכל זה הוא סיבה לטעות

שלא לפנות אחר ע"ז לא במחשבה ולא בדבור ולא בהבטה

בה. שורש ריחוק עבודה זרה וכל אביזרה ידוע לכל אדם.

דיני המצוה ופרטיה יתבארו בהרבה מקומות בגמרא בפיוור, שהזהירונו זכרונם לברכה שלא להרהר במחשבת עבודה זרה, ואמרו זכרונם לברכה [ברכות י"ב ע"ב] שלא מחשבת עבודה זרה בלבד אסורה אלא כל מחשבה הגורמת לו לאדם לעקור דבר מן התורה, ובפירוש הזהיר הכתוב על זה במקום אחר, דכתיב [במדבר ט"ו, ל"ט] ולא תתורו אחרי לבבכם. ואמרו זכרונם לברכה [קידושין מ' ע"א] שאין הקדוש ברוך הוא מחשב לישראל מחשבת עבירה כמעשה. חוץ ממחשבת עבודה זרה שהיא נחשבת לו לאדם כמעשה.

ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה ופנה אחר עבודה זרה בדרך שיהא עושה בה מעשה, לוקה.

שלא לעשות ע"ז ואפילו לאחרים

ספר החינוך מצוה ריד שלא לעשות עבודה זרה לא לעצמו ולא לזולתו

שלא לעשות עבודה זרה למי שיעבדה, בין לעצמו בין לזולתו, ואפילו יהיה המצוה לעשותה גוי, שנאמר [ויקרא י"ט, ד'] ואלהי מסכה לא תעשו לכם, ואמרו זכרונם לברכה בספרא אפילו לאחרים. ושם נאמר, העושה עבודה זרה לעצמו עובר משום שתי אזהרות, כלומר משום לא תעשו ומשום לא וגוי לכם.

שורש ריחוק עבודה זרה ידוע.

מדיניה, מה שאמרו זכרונם לברכה [ע"ז נ"א ע"ב] מה בין עבודה זרה של ישראל לעבודה זרה של גוי, עבודה זרה של גוי אסורה בהנאה מיד, שנאמר [דברים ז', כ"ה] פסילי אלהיהם תשרפון באש וגוי, משפסלו נעשה לו אלוה, ושל ישראל אינה אסורה בהנאה עד שתיעבד, שנאמר [שם כ"ז, ט"ו] ושם בסתר, עד שיעשה לה דברים שבסתר שהן עבודתה.

ומשמשי עבודה זרה בין של גוי או של ישראל אינם אסורין עד שישתמשו בהן לעבודה זרה. והעושה עבודה זרה אע"פ שהוא לוקה שכרו מותר, ואפילו עשאה לגוי שהיא אסורה משנגמרה אפילו קודם שתעבד, מכל מקום אינה אסורה עד שתגמר, ומכוש אחרון שגומרה אין בו שוה פרוטה. ויתר רובי פרטיה, במסכת עבודה זרה.

ונוהגת איסורה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר ועשה עבודה זרה לזולתו, בין עשאה לגוי או לישראל, לוקה מלקות אחת. ואם עשאה לעצמו לוקה שתי מלקויות כמו שאמרנו, ושניהם משום העשייה לבד לכוונת עבודה, ואף על פי שלא עבדה.

שלא לאכול נותר

ספר החינוך מצוה רטו שלא לאכול נותר

שלא לאכול נותר, והוא מה שנשאר מבשר הקדשים מקרבן שקרב כמצותו אחר זמן הראוי לאכלו, שנאמר במילואים [שמות כ"ט, ל"ד] לא יאכל כי קדש הם, ובא הפירוש על זה כל שבקדש פסול ליתן לא תעשה על אכילתו, וזה ירמוז הכתוב באמרו כי קדש הם, זה הנסתר שהוא הם, הוא כולל כל מה שנפסד מן הקדשים.

ואין לנו ללמוד בכך שנחשוב הפיגול והנותר ללאו אחד, כי שני שמות הן וכמו שכתבתי למעלה באיסור פיגול סדר צו, לא תעשה ו'. ומצינו שבאו בהן שני כתובים לגבי העונש, דכתיב בפיגול בסדר צו [ויקרא ז', י"ח] ואם האכל יאכל וגוי, וכתוב בתריה [שם] והנפש האוכלת ממנו עונה תשא, ונשיאות עוון זה הוא כרת כמו שנלמד בגזירה שוה מנותר, וכתוב הכא גבי נותר [שם י"ט, ו' - ח'] והנותר עד יום השלישי וגוי פיגול הוא לא ירצה ואכליו עונו ישא כי את קדש יי חלל ונכתרה וגוי. ועל כן, אע"פ שאזרת שניהם ממקרא אחד, לא נמנע מפני כן לחשבם שני לאוין. וכן אמרו במעילה [י"ז ע"ב] הפיגול והנותר אין מצטרפין זה עם זה. מפני שהן שני שמות וכו', כמו שמפורש שם שיש דברים שאין מצטרפין בהן ויש שמצטרפין בהן.

משרשי המצוה, כתבתי באיסור פיגול מה שידעתי.

מדיני הנותר, מה שאמרו זכרונם לברכה [זבחים ל"ה ע"א], אכל מן העור או מן המרק או מן התבלין או מן האלל או מן המוראה ומן הגידין ומן הקרנים ומן הטלפים ומן הצפרנים ומן החרטום, מביצי העוף, מן הנוצה, אינו חייב כרת, וכן בדם אין בה חיוב משום נותר, וכן בלבונה והקטורת והעצים, וכמו שכתבנו בפיגול. אכל מן השליל או מן השיליא, חייב כרת. וכן מה שאמרו [שם מ"ה ע"א] כי קדשי הגוים, כלומר נדרים ונדבות שמקבלין מהן אין בהן משום נותר ופיגול. ויתר פרטי איסור הנותר וגם הפיגול, יתבארו בהרבה מקומות מסדר קדשים.

ונוהג איסור זה בזמן הבית בזכרים ונקבות. ועובר עליו ואכל כזית נותר במזיד חייב כרת, בשוגג חייב להביא חטאת קבועה. וכן הדין אם אכל כזית מנותר ופיגול ביחד, דלענין אכילה מצטרפין הן.

להניח פאה מן התבואה

ספר החינוך מצוה רטז מצות פאה

להניח פאה מן התבואה, שנאמר [ויקרא י"ט, י"ז] לעני ולגר תעזוב אותם, אחר שזכר לא תכלה פאת שדך. ופירוש גר זה גר צדק, וכן כל גר האמור במתנות עניים, שהרי כתוב במעשר עני [דברים כ"ז, י"ב] לגר ליתום ולאלמנה. וזה ודאי גר צדק הוא מן הסתם שעדין בצדו, והוא הדין לכל מתנות עניים. ואע"פ כן אמרו זכרונם לברכה [גיטין נ"ט ע"ב] שאין מונעין אותן מעניי גוים מפני דרכי שלום.

וענין הפאה הוא שיניח האדם בעת שיקצור תבואתו מעט מן התבואה בקצה השדה. ואין לשזור זה שיעור מן התורה, אבל חכמים נתנו שיעור לדבר, והוא חלק אחד מששים.

משרשי המצוה, כי השם ברוך הוא רצה להיות עמו אשר בחר מעוטרים בכל מדה טובה ויקרה, ושיהיה להם נפש ברכה ורוח נדיבה. וכבר כתבתי כי מתוך הפעולות תתפעל הנפש ותהיה טובה ותחול ברכת השם בה. ואין ספק כי בהותיר האדם חלק אחד מפירותיו בשדהו ויפקירם שיהנו בו הצריכים, תראה בנפשו שובע רצון ורוח נכון ומבורך, וכי השם יתברך השביעו בטובו, וגם נפשו בטוב תלין.

והמאסף הכל אל הבית ולא ישאיר אחריו ברכה שיהנו בהם האביונים אשר ראו השדה בקמותיה ויתאוו תאוה אליה למלא נפשם בה כי רעבו, יורה בנפשו בלי ספק רוע לב ונפש רעה, וגם רעה תבואה, וכמו שאמרו זכרונם לברכה [סוטה ח' ע"ב] במדה שאדם מודד, בה מודדין לו. וזה הענין יספיק לנו על צד הפשט גם בלקט ושכחה ופרט הכרם ועוללות.

זדיני המצוה. כגון מה שאמרו זכרונם לברכה [חולין קל"ז ע"א] שאחד הקוצר או התולש חייב בפאה, ואע"פ שכתוב קוצר, לאו דוקא. ואם עבר וקצר הכל נותר מעט מן הקצור לעניים. ומה שאמרו זכרונם לברכה [שם קל"א ע"א] שאין במתנות עניים אלו טובת הנאה לבעלים אלא הם נוטלין אותן בעל כרחן. ודין מאימתי כל אדם מותרין בהם. ומה שאמרו זכרונם לברכה [שם קל"ד ע"ב] שאם אין עניים שיטלו הפאה שמותר לבעל השדה ליטלה, שנאמר [ויקרא י"ט, י"ז] לעני ולגר, ודרשו זכרונם לברכה [שם] ולא לעורבים ולעטלפים.

וכלל זה נתנו זכרונם לברכה בחיוב הפאה, בין בפאה של תבואה או של אילן, כל אוכל שגידולו מן הארץ ונשמר ונלקט כולו כאחד ומכניסין אותו לקיום, כגון

להניח פאה מן התבואה

התבואה והקטינית והחרובין ואגוזים ושקדים וענבים וזיתים ותמרים, וכל כיוצא באלו שיש בהן חמש דרכים אלו שאמרנו חייב בפאה, אבל איסטיס ופואה וכיוצא בהן פטורין מפני שאינן אוכל, וכן כמהין ופטוריות פטורין לפי שאינן נשמר, וכן תאנים אינם חייבין לפי שאין לקיטתן כאחד, וכן הירק פטור לפי שאין מכניסין אותו לקיום.

כן מה שאמרנו זכרונם לברכה [ירושלמי פאה פ"ד ה"ד] שאין חיוב הפאה אלא לאחר שהביאו הפירות שליש, ושאינן מניחין הפאה אלא בסוף השדה, כדי שידעו העניים מקומה. ודין האחין שחלקו השדה מה דינן בפאה, וכן השותפין שחלקו, ודין המוכר מקומות משדהו לאנשים. ודין עני אחד אומר לחלק הפאה ביניהם וחרביו אומרים לבו, ששומעין לאחד ואפילו כנגד כמה לפי שהוא אומר כהלכה. ודין באי זה עונות ביום מחלקין הפאה. ודין עני שנטל מקצת פאה וזרק על השאר או שפירס טליתו עליה, ודין עניים העומדים על הפאה שאם בא עני ונטלה זכה בה, לפי שאין עני זוכה בלקט שכחה ופאה ולא כל אדם בסלע של מציאה עד שיגיע לידו. וכן מה שאמרנו זכרונם לברכה [פאה פ"א מ"ב] שאדם חייב להוסיף בפאה לפי גודל השדה ולפי רוב העניים ולפי ברכת הזרע. ויתר רובי פרטיה, במסכתא הבנויה על זה והיא מסכת פאה.

ונוהגת מן התורה בזכרים ונקבות, בין בישראל בין בכהן ולוי, ובארץ ישראל דוקא ובזמן שישראל שם, כתרומה ומעשרות, כדעת הרמב"ם זכרונם לברכה [תרומות פ"א הכ"ן] שאמר כי תרומה ומעשרות אינן נוהגין אלא בארץ ובזמן שישראל שם דוקא, וכמו שנכתוב בעזרת השם בסדר שופטים עשה ו'. ומדרבנן נוהגת אפילו בחוצה לארץ. וכתב הוא זכרונם לברכה [מתנות עניים פ"א ה"ד] שיראה לו דהוא הדין לשאר מתנות עניים שהן כולן נוהגות בחוצה לארץ מדברי סופרים.

ועובר עליה ולא הניח פאה בארץ בזמן שהיא בישובה, ביטל עשה זה וחייב לתת מן הפירות שיעור הפאה לעניים. ואם אבדו או נשרפו כל הפירות קודם שיתן מהם כלום לעניים לוקה משום לאו דלא תכלה פאת שדך, מכיון שאין בידו עוד לתקן הלאו, אבל כל זמן שיש בידו מן הפירות נותן מהן ופטור בכך, לפי שהלאו הזה הוא לאו שניתק לעשה, וכן לאו דלקט, כמו שהתבאר בפאה ובמכות [ט"ו ע"ב].

שלא לכלות הפאה בשדה

ספר החינוך מצוה ר"ז שלא לכלות הפאה בשדה

שלא לקצור כל הזרוע אבל יעזוב ממנו שארית לעניים בקצה השדה, שנאמר [ויקרא י"ט, ט"ז] לא תכלה פאת שדך לקצור. וזה הלאו ניתק לעשה, שנאמר [שם, ט"ז] לעני ולגר תעזוב אותם וגו', כלומר שאם עבר וקצר כל השדה, שיתן לעניים מן הקצור שיעור פאה, והוא חלק אחד מששים מדרבנן שחייבונו כן, אבל מן התורה אין לה שיעור, כדנתן [פאה פ"א מ"א] אלו דברים שאין להם שיעור הפאה וכו'.

משרשי המצוה ודיניה וכל עניניה, כתבתי למעלה במצות עשה ב' שבסדר זה מה שידעתי בה.

להניח לקט

ספר החינוך מצוה ר"ח מצות לקט

לעזוב הלקט לעניים, והוא מה שנופל מתוך המגל בשעת קצירה או מתוך היד בשעת תלישה, שנאמר בלקט [ויקרא י"ט, י"ז] לעני ולגר תעזוב אותם. משרשי המצוה, כתבתי במצות הפאה מה שידעתי.

מדיני המצוה, כגון מה שאמרנו זכרונם לברכה [פאה פ"ו מ"ה] שבולת אחת או שתיים לקט, שלש אינם לקט, כלומר שאם נפלו שלש שבליים או יותר ביחד מיד הקוצר, שלשתן לבעל השדה, שאין דין לקט אלא במועט. ודוקא שנפל הלקט מיד הקוצר בלא אונס, אבל הכהו קוץ בידו ונפל אין זה לקט. וספק לקט לקט, שנאמר [תהלים פ"ב, ג'] עני ורש הצדיקו, צדק משלך ותן לו. ודין תבואה הנמצאת בחורי הנמלים, ודין שבולת של לקט שנתערבה בגדיש. ויתר פרטיה מבוארים במסכת פאה. ולענין באיזה מקום נוהגת ומי חייב בה ועונש העובר עליה, הכל כמו בפאה.

שלא ללקוט השבלים הנופלות בשעת קצירה

ספר החינוך מצוה ר"ט שלא לקחת שבלים הנופלים בשעת הקציר

שלא לקחת שבלים הנופלים בשעת הקציר, אבל נעזוב אותם לעניים, שנאמר [ויקרא י"ט, ט"ז] ולקט קצירך לא תלקט. וזה גם כן ניתק לעשה כמו שביארנו בפאה. וכל ענין מצוה זו גם כן כתבתיו למעלה בסדר זה, במצות עשה של לקט, ג'.

להניח עוללות בכרם

ספר החינוך מצוה ר"כ מצות הנחת פאת הכרם

להניח פאה בכרם, ופאה זו של כרם הוציאה הכתוב בלשון עוללות, כלומר שנצטוינו שששאר כל העוללות שבכרם לפאה, וזהו דכתיב [ויקרא י"ט, י"ז] לעני ולגר תעזוב אותם אחר שזכר [שם] וכרמך לא תעולל, זהו דעת הרמב"ם זכרונם לברכה בעוללות הכרם, שהם במקום פאה שבשאר אילנות. והרמב"ם זכרונם לברכה לא פירש כן. ובלאו דוכרמך לא תעולל שהוא בסדר זה, אכתוב עיקר מחלוקתם בארוכה. ועוד אבאר שם פאה בכל האילנות מנין, וכל עניני המצוה כמנהגי בעזרת השם.

שלא לבצור עוללות הכרם

ספר החינוך מצוה רכ"א שלא לכלות פאת הכרם

שלא לכלות כל פירות הכרם בעת הבציר, אבל יניח מהם פאה לעניים, שנאמר [ויקרא י"ט, י"ז] וכרמך לא תעולל, וזהו פאת הכרם, כן כתב הרמב"ם זכרונם לברכה. ועוד אמר כי מה שכתוב [דברים כ"ד, כ'] לא תפאר אחרוך בזיתים, יורה גם כן על פאת הזית, כי פאת הזיתים נקראים פארות, ופאת הכרם עוללות, ומשניהם נלמד לכל האילנות.

'הרמב"ם זכרונם לברכה השיג עליו בזה ואמר כי כולו טעות, ואמר כי לאו דוכרמך מיוחד דוקא בכרם, והוא שניח בה כל הענבים הקטנים שאין להם כתף ונטף, ופירוש כתף, פסיגין זה על גבי זה, נטף, תלויות כולן ויורדות. ונמצא לפי זה שעוללות הן הענבים הקטנים הנמצאים בכרמים לפעמים, הנקראין בלעז גטימש, וזהו דבר מועט בודאי לפי הנראה בכרמים שלנו. וכן אמרו זכרונם לברכה [פאה פ"ו מ"ד] אי זהו עוללות, כל שאין לו לא כתף ולא נטף.

ומלבד חיוב זה של עוללות יש עלינו חיוב להניח פאה. ובפאת הכרם לא בא עליה כתוב מבואר אלא דגמרינן אחרוך אחרוך מזיתים, וכדאמרין בגמרא חולין [קל"א ע"א] בפירוש ארבע מתנות שבכרם, הפרט והעוללות השכחה והפאה, שנים שבאילן, השכחה והפאה, וגמר שם פאה בכרם מדכתיב בה [שם, שם כ"א] לא תעולל אחרוך, ואמר רבי לוי אחרוך זו שכחה, כלומר מה שישאר אחרוך דהיינו שכחה, ופאה גמרינן אחרוך מזיתים, דכתיב בזית [שם, כ"ז] כי תחבוט ויתך לא תפאר אחרוך, ותנא דבי רבי ישמעאל שלא תטול תפארתו ממנו, דהיינו פאה. וילמד הרמב"ם זכרונם לברכה פאה בכל האילנות מזית, שחייב הכתוב בה פאה בפירוש, ומכרם, שלמדנהו מלשון אחרוך. ואמר הוא זכרונם לברכה כי הרמב"ם זכרונם לברכה כתב הענין בתיקון בחיבורו הגדול.

ומכלל מחלוקתם זה אין לנו תוספת וגירוע בחשבון הלאוין, שאין המחלוקת אלא שהרמב"ם זכרונם לברכה יפרש לא תעולל לפאה והרמב"ם זכרונם לברכה מפרש אותו לעוללות ממש, וילמד מלשון אחרוך פאה בכרם כמו שכתבנו, דגמרינן אחרוך אחרוך מזיתים. וזה הלאו גם כן ניתק לעשה, שאם עבר וכילה הכל שחייב לתת העוללות לעניים.

שלא לבצור עוללות הכרם

משרשי המצוה ודיניה, כתבתי למעלה בסדר זה במצות פאה [עשה] ב' קצת, ושם כתוב באי זה מקום נוהג היא וכל שאר מתנות עניים, ושפרטי מצות פאה מבוארים במסכת פאה. ועוד יש לנו לכתוב כאן מה שאמרו זכרונם לברכה [פאה פ"ז מ"ז] בעוללות, שאם היה הכרם כולו עוללות, כולו הוא לעניים, שנאמר [ויקרא י"ט, י"ז] וכרמך לא תעולל, ודרשו זכרונם לברכה [שם] אפילו כולה עוללות. ואין העניים זוכים ליקח העוללות עד שיתחיל בעל הכרם לבצור כרמו, שנאמר [דברים כ"ד, כ"א] כי תבצור כרמך לא תעולל.

להניח פרט הכרם

ספר החינוך מצוה רכב מצות הנחת פרט הכרם

לעזוב פרט הכרם לעניים, והוא מה שיתפרד ויפול מן הענבים בשעת בצירה, שנאמר [ויקרא י"ט, י"ז] לעני ולגר תעזוב אותם, אחר שזכר ופרט כרמך לא תלקט. ובלאו דלא תלקט אכתוב כל ענייני המצוה בעזרת השם.

שלא ללקט פרט הכרם

ספר החינוך מצוה רכג שלא ללקוט פרט הכרם

שלא ללקוט פרט הכרם אבל נעזוב אותו לעניים, שנאמר [ויקרא י"ט, י"ז] ופרט כרמך לא תלקט, והוא הגרעינים הנושרין בשעת קטיפת הענבים. והוא הדין לשאר האילנות הדומין לכרם, שנתחייבנו שלא ללקוט הגרעינים הנושרין.

רמז משרשי המצוה כענין שכתבנו למעלה בפאה.

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה [פאה פ"ו מ"ה] אי זהו פרט, זה גרגיר אחד או שני גרגרים הנפרטין מן האשכול בשעת הבצירה, אבל שלשה גרגרים שנפלו בבת אחת אינו פרט. היה בוצר ומשליך לארץ, כשמפנה האשכולות אפילו חצי אשכול הנמצא שם פרט, וכן אשכול שלם שנפרט שם הרי הוא פרט. והמניח את הכלכלה תחת הגפן בשעה שבוצר הרי זה גוזל את העניים. ויתר פרטיה, במסכת פאה.

וענין המצוה באיזה מקום נוהגת ובמי, כתוב למעלה במצות פאה עשה ב'.

שלא לגנוב ממון

ספר החינוך מצוה רכד שלא לגנוב שום ממון

שלא לגנוב שום ממון, שנאמר [ויקרא י"ט, י"א] לא תגנובו, ואמרו זכרונם לברכה [סנהדרין פ"ו ע"א] שזה אזהרה לגנוב ממון. וענין הגניבה הוא כמו שפירשנו בסדר משפטים.

שורש מצוה זו ידוע, כי היא מן המצוות שהשכל מחייבם.

מדיני המצוה. מה שאמרו זכרונם לברכה [ב"מ ס"א ע"ב] שאסור מן התורה לגנוב אפילו על מנת להחזיר או על מנת למינקט, כלומר כדי להכעיס בעל הגניבה ולהבהילו לשעה ולהחזיר לו הדבר אחר כך, וכן אמרו בספרא, לפי שנאמר בגניבה [שמות כ"ב, ג'] שנים ישלם, למדנו עונש, אזהרה מנין, תלמוד לומר לא תגנובו, לא תגנובו אפילו על מנת למינקט, לא תגנובו על מנת לשלם ארבעה וחמשה.

ידין הגונב סלע מכיס חבירו או מביתו והחזיר הדבר הגנוב למקומו לדעת בעליו או שלא לדעתו מה דינו, ובאי זה צד מנין פוטרו, והחילוק שיש בענין זה בין דבר שיש בו רוח חיים כגון בהמות למה שאין בו רוח חיים, וכמו שבא בקמא פרק (ז') [י"ז] [ק"י"ח ע"א]. ומה שאמרו [שם ע"ב] שאסור לקנות מיד גנב מפני שמחזיק ידי עוברי עבירה, וכן כל דבר שחוקתו שהוא גנוב אסור ליקח אותו, ולפיכך אמרו זכרונם לברכה [שם] שאין לוקחין מן הרועים צמר חלב וגדיים, וכן אין לוקחין משומרי עצים או פירות אלא במקומות ידועים, וכן אין לוקחין מן הנשים ומן העבדים ומן הקטנים אלא דברים ידועים, ודרך כלל אמרו, וכולם שאמרו הטמן אסור ליקח מהן.

ומה שאמרו [שם קט"ו ע"א] כי לגנוב מפורסם לא עשו בו תקנת השוק, ומחזיר הלוקח ממנו הכלי בלא דמים, והוא יעשה דין עם הגנב, אבל אם אינו מפורסם יש בו תקנת השוק ומחזיר בעל הגניבה מעותיו ללוקח ונוטל כליו, ואחר כך יעשה הוא דין עם הגנב.

וכתב הרמב"ם זכרונם לברכה [גניבה פ"א ה"א] וזה לשונו, כל הגונב משוה פרוטה ולמעלה עובר על לא תעשה שנאמר [ויקרא י"ט, י"א] לא תגנובו, ואין לוקחין גל לאו זה לפי שניתן להישבון. ואחד הגונב ממון ישראל או הגונב ממון עובד עבודה זרה, ואחד הגונב את הגדול או את הקטן, עד כאן. ויתר פרטיה, בקמא פרק שביעי ובמקומות אחרים.

ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות. ועובר על לאו זה וגנב חייב לשלם, כמו שמפורש בכתוב. אם גנב דינר או כסות או חמור או גמל, משלם שנים בדמיהם, ונמצא מפסיד כשיעור שביקש לחסר חבירו. ותשלומי כפל נוהגין בכל דבר חוץ משור ושה שיש בהן צדדין שמשלמין עליהן ארבעה וחמשה, כגון שטבח ומכר, כמו שבא בכתוב מבואר [שמות כ"א, ל"ז].

וכשמשלם כפל או ארבעה וחמשה בשור ושה דוקא שהעידו עליו עדים, ושלם על פיהם בבית דין, אבל מודה מעצמו פטור עם תשלום הקרן לבד, שנאמר [שם כ"ב, ח'] אשר ירשיעון אלהים ישלם שנים, ודרשו זכרונם לברכה [שם ס"ד ע"ב] פרט למרשיע את עצמו, והוא הדין לכל קנסות שהמודה בהן פטור. וכבר כתבתי למעלה שאין דנין קנסות אלא בארץ.

שלא נכחש על ממון שיש לאחר בידינו

ספר החינוך מצוה רכה שלא נכחש על ממון שיש לאחר בידינו

שלא נכחש במה שהופקד בידינו ובכל מה שיש לזולתנו עלינו, שנאמר [ויקרא י"ט, י"א] ולא תכחשו, ובא הפירוש שבממון הכתוב מדבר. ולשון ספרא, לפי שנאמר וכחש בה ונשבע על שקר, למדנו עונש, אזהרה מנין, תלמוד לומר ולא תכחשו. גם זאת מן המצוות שהשכל מעיד בהן.

אדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [ב"מ ה' ע"ב] שהכופר בפקדון פסול לעדות, ואע"פ שלא נשבע, ואמרו בגמרא [שם] ודוקא דאמרי סהדי דהיא שעתא הוה פקדון בביתיה. ויתר פרטיה מבוארין במקומות ממשכת שבועות.

ינוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה וכחש בעמיתו בדבר שבממון עבר על לאו זה, והוא כעובר על מצות מלך, אבל אין בו מלקות.

שלא לישבע על כפירת ממון חבירו

ספר החינוך מצוה רכז שלא לישבע על כפירת ממון

שלא נשבע על ההכחשה, שנאמר [ויקרא י"ט, י"א] ולא תשקרו, כלומר שאם כפר איש בפקדון עבר על לא תכחשו, ואם נשבע לו על הכפירה אחר כך עובר על ולא תשקרו, שכן בא לנו פירוש זה הכתוב, שהוא להזהיר על הנשבע בכפירת ממון, וכמו שבא בספרא, ולא תשקרו מה תלמוד לומר, לפי שנאמר [שם ה', כ"ב] ונשבע על שקר, למדנו עונש, אזהרה מנין, תלמוד לומר ולא תשקרו. ונתבאר במסכת שבועות שכל מי שישבע שבועת שקר על כפירת ממון עובר בשני לאוין,

שלא ליטען על כפירת ממון חבירו

משום ולא תשבעו בשמי לשקר [שם י"ט, י"ב], ומשום ולא תשקרו איש בעמיתו.

משרשי איסור השבועה לשקר, כתבתי בפרשת וישמע יתרו בסימן ל"ב.

ודיני מצוה זו בפרק חמישי משבועות. ונוהגת בכל מקום ובכל זמן. ועובר עליה ושקר ונשבע על הכפירה במזיד לוקה, ואף על פי שאין בו מעשה, מחומר השבועה חייבתו התורה מלקות.

שלא נשבע לשקר

ספר החינוך מצוה רכז שלא נשבע לשקר

שלא נשבע לשקר, שנאמר [ויקרא י"ט, י"ב] ולא תשבעו בשמי לשקר, ופירשו זכרונם לברכה [שבועות כ"א ע"א] שזה הכתוב יזהיר על שבועת ביטוי. ושבועת ביטוי היא מה שנאמר בתורה [שם ה', ד'] או נפש כי תשבע לבטא בשפתים להרע או להיטיב. והיא נחלקת לארבעה חלקים, שתיים להבא ושתים לשעבר, כגון שנשבע על דבר שעבר שנעשה או לא נעשה, ועל דבר שעתיד להיות שיעשה אותו או לא יעשה.

ואין שבועת ביטוי נוהגת אלא בדברים שאפשר לו לאדם לעשותן, בין להבא או לשעבר. כיצד לשעבר, אכלתי או לא אכלתי, וכן זרקתי או לא זרקתי אבן לים, וכיצד להבא, אוכל או לא אוכל, או אזרוק או לא אזרוק. אבל בדברים שיש בהן מונע מן התורה אין שבועת ביטוי נוהגת בהן, שאין השבועה חלה אלא על דבר הרשות שאם רצה עושהו ואם רצה לא יעשהו, שנאמר [שם] להרע או להיטיב, אבל בכל דבר מצוה חייב עליו לעשותו, לפיכך אין שבועת ביטוי חלה עליו בין להבא בין לשעבר, כגון שנשבע לקיים מצוה ולא קיימה, וכן אם נשבע שקיים מצוה והוא לא קיימה, דכמו שאין חייב חל בדבר מצוה להבא כן אינו חל עליו לשעבר. וכן מתבאר הענין במקומו בשבועות.

ומן הטעם הזה שאמרנו, שאין חייב השבועה חל אלא במה שהוא ברשותו לעשות, פטרו זכרונם לברכה גם כן משבועת ביטוי כל הנשבע להרע לאחרים, מפני שהוא מצוה שלא להרע לחברו. וכתב הרמב"ם זכרונם לברכה [שבועות פ"ה ה"ז] כי יראה לו שהוא לוקה מכל מקום משום שבועת שוא.

והנשבע להרע לעצמו, אע"פ שאינו רשאי, חייב משום שבועת ביטוי אם לא הרע. נשבע להיטיב לאחרים בדבר שהוא בידו לעשות ולא עשה, חייב משום שבועת ביטוי.

ויתר רובי פרטי השבועות וענין היתרון, יתבאר הכל יפה במסכתא הבנויה על זה והיא מסכת שבועות. וכבר כתבתי יותר מזה בענין מצוה זו והארכתי בשרשה, במצות לא תשא סדר וישמע יתרו.

ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה. אם היה מזיד לוקה, ודוקא בעדים והתראה כמו שידוע בכל המצוות, ואם שוגג חייב להביא קרבן עולה ויורד, וכן אמרו שם בשבועות [שם ע"ב] זו היא שבועת ביטוי שחייבין על זדונה מלקות ועל שגגתה קרבן עולה ויורד. וזה שאמרו [שם] זו היא, אין שם חידוש אחר אלא מצד שהקרבן הוא עולה ויורד.

שלא לעשוק

ספר החינוך מצוה רכח שלא לעשוק

שלא נחזיק במה שיהיה בידינו מזולתנו דרך אונס או דרך דחייה ורמאות, כמו אנשי און שדוחים בני אדם לאמר להם לך ושוב כדי לסבב שישאר להם מה שבידם מזולתם. וזאת היא מדה רעה ביותר, והרחיקתנו תורתנו השלימה ממנה והזהירה בכך בזה המקרא, דכתיב [ויקרא י"ט, י"ג] לא תעשוק את רעך, כי מחזיק בממון מזולתו בזה הענין שאמרנו נקרא עושק.

ובכלל עושק הוא גם כן כל שחייב לחברו ממון מעויין ועושק אותו, כגון כובש שכר שכיר וכיוצא בו, דלא בעינן שיבוא ממש ממון מיד העשוק ליד העושק, אבל כל שיש לו אצלו תביעת ממון מעויין והוא דוחה אותו מחמת אלמות שיש בו או כל צד רמאות, נקרא עושק.

ואף על פי שהעושק והגזילה והגניבה ענין אחד הוא עם היות שהמעשה חלוק זה מזה, כי כוונת שלשתן שלא יקח האדם ממון מזולתו משום צד, לפי שבשלשה דרכים אלו יחמסו בני אדם זה את זה פרטן הכתוב כולן והזהיר בכל אחד בפני עצמו, וכעין מה שאמרנו זכרונם לברכה במציעא פרק המקבל [ק"א ע"א] רבא אמר זהו עושק זהו גזל, ולמה חילקן הכתוב, לעבור עליו בשני לאוין.

ופירוש ענין זה ועיקר הטעם לפי דעתי הוא משני צדדין. האחד, שכל שרצה האל ברוך הוא להרחיק ממנו לטובתו ריחוק גדול, הירבה לנו בו אזהרות רבות. ועוד לנו תועלת נמצא ברובי האזהרות, והוא כמו שאמרנו זכרונם לברכה [מכות כ"ג ע"ב] שרצה המקום לזכות את ישראל ולפיכך הירבה להם מצוות, והכוונה להם באמרם מצוות גם על האזהרות, שהירבה להם אזהרות הרבה במה שיהיה אפשר להודיע באזהרה אחת, כמו בכאן שהיה אפשר להזהירנו דרך כלל לא תקחו ממון מזולתכם שלא כדין, ונתרבו האזהרות לנו בדבר כדי שנקבל שכר הרבה על הפרישה מן העבירה.

וכמו כן בכל מקום שיאמרנו זכרונם לברכה לעבור עליו בהרבה לאוין כן נפרש הדבר, שאין לפרש חלילה שירצה האל לבוא בעלילה על בריותיו, ולכן שירבה הנקם עליהם, כי חפץ השם ברוך הוא וברוך שמו לזכות בריותיו לא לחייב, אבל יזרו אותם זירוז אחר זירוז למען ילמדו יקחו מוסר ויזכו בהתרחקם מן העבירה זכות רב. וזה הטעם ליודעי דעת, דבש וחלב.

שורש המצוה ידוע. כי היא מן המצוות שהשכל מחייב אותן. דיני המצוה בבבא קמא, ועיקר בפרק תשיעי ובפרק עשירי.

ינוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן. ועובר עליו ועשק את חברו עבר על לאו זה, והוא לאו הניתק לעשה, כלומר שישב החמס אשר בכפיו וירצה את חברו על שהקיטו והכעיסו. וכבר הודיענו זכרונם לברכה [ברכות ל"ב ע"א] שגדול כח בעלי תשובה.

הרב הצרפתי כתב בחשבון המצוות, מכיון דאשכחן דאמר רבא דעושק וגזל הוא חד, לא נמנה לאו דעושק במנין הלאוין, והוא ימנה במקום זה ולא יהיה כקרח כעדתו, כלומר שלא נחזיק במחלוקת. ולדעתנו אנו אין כוונת רבא שלא ימנו בשני לאוין, אלא לעבור בגזל בשני לאוין, ובעושק גם כן. ומכיון שענינן חלוק נמנה אותן לשנים כמו הגזילה והגניבה, שאע"פ שענין שניהם הוא שלא נקח ממון מזולתנו, אין ספק כי לשני לאוין הם נחשבין בתרי"ג מצוות.

שלא לגזול

ספר החינוך מצוה רכט שלא לגזול

שלא לגזול, כלומר שלא ניטול מה שאין לנו זכות בו בכח ובזרוע בפרסום, שנאמר [ויקרא י"ט, י"ג] ולא תגזול, ובא הפירוש עליו שלשון גזלה נופל על החוטף דבר מיד חברו או הוציאו מרשותו בעל כרחו דרך אונס ובפרסום, כענין שנאמר [שמואל ב', כ"ג, כ"א] ויגזול את החנית מיד המצרי.

שורש המצוה ידוע, שהוא דבר שהשכל מרחיקו הרבה, וראוי להרחיקו, כי יודע הגזול החלוש ממנו כי בבוא עליו תקיף ממנו היה גם הוא נגזל, והיא סבה לחרבן הישוב.

מדיני המצוה, מה שאמרנו זכרונם לברכה [סנהדרין נ"ז ע"א] שאיסור דאורייתא לגזול אפילו כל שהוא, אבל לאו דלא תגזול אינו חל אלא בשוה פרוטה, כי

שלא לגזול

התורה לא תחייב אלא בדבר שהוא ממון, ופחות משהו פרוטה אינו נקרא ממון, אבל מכל מקום אסור הוא דבר תורה, כמו חצי שיעור שאין לוקין עליו והוא איסור דאורייתא.

וכתב הרמב"ם זכרונו לברכה [גזילה ואבידה פ"א ה"ב] אפילו גוי ועובד עבודה זרה אסור לגזול או לעשוק, ואם גזלו או עשקו יחזיר. ובגמרא [ב"ק ק"יט ע"א] אמרו זכרונם לברכה שאפילו אנשים שמתור לאבד גופן, כגון המינין, אסור לאבד ממונם ולגזול או לגנוב להם, ואמרו בטעם זה דשמא יצא מהן זרע ראוי ויהיה ממונם להם. ועוד אפשר לומר שכוונתם זכרונם לברכה בהרחיקם זה כדי שלא ירגיל האדם טבעו בכך, כי גריעות יהיה בנפש בהרגילה במדות הפחותות והרעות, והוא חבל חזק למשוך העוון.

וכן מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [שם צ"ח ע"ב] שהגזול חייב להחזיר הגזילה עצמה, שנאמר [ויקרא ה', כ"ג] הגזילה אשר גזל, ופירשו זכרונם לברכה [שם] יחזיר כעין שגזל. ומפני כן אמרו כי בדין הוא שאפילו גזל מריש, פירוש קורה, ובנאה בבירה, מקעקע כל הבירה ומחזיר מריש לבעליו, אלא מפני תקנת השבים תיקנו, ונתן את דמיה ויפטר. וכבר כתבנו למעלה איך יש כח ביד חכמים בזה.

ודין הגזול חבירו בישוב ורצה להחזיר לו במדבר מה דינו, ודין הגזול חבירו והבלע לו בחשבון שיצא ידי חובתו בכך, ואם החזיר לכיסו יצא, והוא שיש בה מעות דקיימא לן כרבי יצחק דאמר [שם ק"יח ע"ב] אדם עשוי למשמש בכיסו וימנה מעותיו, ומנין שלא מדעת פוטר במה שאינו בעל חיים.

ודין הגזול ומת, בין שהאכיל הגזילה לבנים קודם יאוש או אחר יאוש, אם הניח קרקע חייבים הבנים לשלם דמי הגזילה, אבל מן המטלטלים לא יהיו חייבין היתומים לשלם, אלא מפני תקנת הגאונים שתיקנו כן שאפילו במלוה על פה ישתעבדו מטלטלי דיתמי מפני תיקון העולם.

דין הלוקח מן הגזול כדין הלוקח מן הגנב, שיש חילוק בין מפורסם לשאינו מפורסם. ומה שאמרו שאסור להנות מאדם שחזקתו שכל שיש לו מן הגזול, אבל אם היה קצת מה שבידו שלא מן הגזול אע"פ שהוא מועט מותר להנות ממנו, עד שידע בבירור שאותו דבר ממש שהוא נהנה בו גזול. ויתר דיני גזילה ודיני יאוש ושינוי רשות ושאר פרטיהן מבוארין בפרק תשיעי ועשירי מקמא, וקצת מהן כתבתי בסדר ויקרא במצות עשה י"א.

ונוהג איסור זה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליו וגזל משהו פרוטה ולמעלה עבר על לאו, אבל אין לוקין על לאו זה לפי שהוא ניתק לעשה דהשבה, שנאמר [שם] והשיב את הגזילה וגו', ואפילו ביטל עשה שבה, כלומר ששרף את הגזילה או השליכה לים הגדול, מקום שאינה נמצאת לעולם, אינו לוקה, לפי שהוא לאו שניתן לתשלומין שישלם מה שהיתה שוה. ואם כפר בה ונשבע לשקר, יוסיף החומש ויקריב אשם, כמו שהתבאר בקמא ובסוף מכות [ט"ז ע"א].

שלא לאחר פעולת שכיר

ספר החינוך מצוה רל שלא נאחר שכר שכיר

שלא נאחר שכר שכיר, שנאמר [ויקרא י"ט, י"ג] לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר. וזה הכתוב אמרו זכרונם לברכה [ב"מ ק"י ע"ב] שמדבר בשכיר יום, והאריכה התורה זמן פרעונו כל הלילה, שנאמר [שם] עד בקר. ובשכיר לילה למדנו במקום אחר שזמן פרעונו כל היום, שנאמר [דברים כ"ד, ט"ו] ביומו תתן שכרו ולא תבוא עליו השמש, ופירשו זכרונם לברכה [שם] שזה הכתוב מדבר בשכיר לילה. ולשון המשנה [שם] שכיר יום גובה כל הלילה ושכיר לילה גובה כל היום.

ואף על פי שבאו במצוה זו שני כתובים אינם אלא מצוה אחת, והאחד נאמר להשלים דין המצוה, ואין לנו למנות מה שיבוא בתורה לתשלום דין המצוה מצוה בפני עצמה.

וענין מצוה זו, שלא נאחר לשכיר פרעונו אבל נפרעהו תוך זמן קצוב, זהו יסוד המצוה, ועם שני הלאוין אלו הנזכרים בה, ידענו זמן הפירעון בשכירים, בין שכיר יום בין שכיר לילה מתי הוא. וזכור זה העיקר בכל המצוות, כי עיקר גדול הוא בחשבון המצוות, והוא העיקר שהסכימו עליו שני עמודי העולם, הרמב"ם זכרונו לברכה והרמב"ן זכרונו לברכה.

משרשי המצוה, לפי שהשם ברוך הוא חפץ בקיום האדם אשר ברא, וידוע כי באיחור המזונות יאבד הגוף, ועל כן ציונו לתת שכר שכיר כי אליו הוא נושא את נפשו להתפרנס בו, ולפי הנראה על כן שם גבול זמנו יום אחד ולא יותר כי דרך בני אדם להתענות יום אחד לפעמים, ובפירוש הודיע הכתוב טעם הדבר באמרו [שם, שם ט"ו] ואליו הוא נושא את נפשו. ואע"פ שדרשו בו זכרונם לברכה [שם ק"יב ע"א] ענין אחר, פשטיה דקרא כמו שכתבנו משמע.

זדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [שם ק"יב ע"א] שאחד שכר האדם והבהמה והכלים, יש בהם משום ביומו תתן שכרו ומשום בל תלין. וכן מה שפירשו זכרונם לברכה [שם] ששכיר שעות של יום גובה כל היום, ושכיר שעות של לילה גובה כל הלילה, שכיר חודש, שכיר שבת, שכיר שנה, שכיר שבוע, יצא ביום גובה שכרו כל היום, יצא בלילה גובה שכרו כל הלילה. ודין נתן טליתו לאומן, גמרה והודיעו, שכל זמן שהטלית ביד אומן אינו עובר, נתנה לו ולא פרעו ביום שנתנה לו עובר, שהקבלנות כשכירות, כן פירשו זכרונם לברכה [שם].

ודין שליח ששכר פועלים, מי עובר משום בל תלין הוא או בעל הבית, שהכל הולך לפי הלשון שאמר לפועלים. ומה שאמרו [שם] שאין השוכר עובר אלא בזמן שתבעו השכיר ולא נתן לו, אבל אם לא תבעו אינו עובר. תוספת, או שתבעו ולא היה לו מה שיתן לו אינו עובר, עד כאן. וכן אם המחיה לפועל אצל אחר שיפרע לו השכר וקיבל הפועל, פטור השוכר אע"פ שלא פרעו האחר אחר כך.

ומה שאמרו זכרונם לברכה [שם ק"י ע"ב] שהמשהה שכר שכיר עד אחר זמנו, אע"פ שכבר עבר בעשה ולא תעשה חייב ליתן לו מיד שיתבעהו, וכל זמן שיששה לו פרעונו אפילו אחר הזמן עובר עוד על לאו של דבריהם זכרונם לברכה, וסמכו לזה מקרא שכתוב [משלי ג', כ"ח] אל תאמר לרעך לך ושוב וגו'.

ודין השכיר שנשבע ונוטל כל זמן שתבעו שכרו תוך זמנו, ואפילו היה השכיר קטן גם הוא נשבע ונוטל, ונתנו זכרונם לברכה [שם ק"יב ע"ב] טעם בזה, לפי שבעל הבית טרוד בפועליו. ויתר פרטיה, מבוארים בפרק תשיעי ממציעא.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן. ועובר עליה ועיכב שכר שכיר עד אחר זמן המוגבל, ביטל עשה ועובר על לאו, ואין לוקין על לאו זה לפי שניתן להשיבו, שהרי חייב הוא לשלם שכרו בכל עת. ועוד אמרו זכרונם לברכה [שם ק"יא ע"א] בכובש שכר שכיר, על דרך האזהרה, שעובר משום בל תעשוק ובל תגזול ובל תלין ומשום לא תבוא עליו השמש. ואמרו [שם ע"ב] בגר תושב שיש בו משום ביומו תתן שכרו, אבל אין עוברין בו משום בל תלין, וזה הדין דגר תושב מפורש במשנה פרק המקבל [שם ע"א]. וכתב הרמב"ם זכרונו לברכה דהוא הדין לבן נח.

שלא לקלל אחד משאר ישראל, בין איש בין אשה

ספר החינוך מצוה רלא שלא לקלל אחד מישראל בין איש בין אשה

שלא לקלל אחד מישראל, בין איש בין אשה, ואע"פ שאינו שומע הקללה, שנאמר [ויקרא י"ט, י"ד] לא תקלל חרש, ובא הפירוש עליו, מי שאינו שומע קללתך, וכן תרגם אונקלוס. ולשון ספרא, אין לי אלא חרש, מנין לרבות כל אדם, תלמוד לומר [שמות כ"ב, כ"ז] בעמך לא תאור, אם כן למה נאמר חרש, מה חרש מיוחד שהוא בחיים, יצא המת שאינו בחיים.

אף על פי שאין בנו כח לדעת באי זה ענין תנוח הקללה במקולל ואי זה כח בדבור להביאה עליו, ידענו דרך כלל מכל בני העולם שחוששין לקללות, בין ישראל בין שאר האומות, ויאמרו שקללת בני אדם, גם קללת הדיוט תעשה רושם במקולל ותדביק בו המארה והצער. ואחר דעתנו דבר זה מפי הבריות, נאמר כי משרשי

שלא לקלל אחד משאר ישראל, בין איש בין אשה

המצוה, שמנענו השם מהזיק בפינו לזולתינו כמו שמנענו מהזיק להם במעשה. וכעין ענין זה אמרו זכרונם לברכה [מועד קטן י"ח ע"א] ברית כרותה לשפתים, כלומר שיש כח בדברי פי אדם.

ואפשר לנו לומר לפי עניות דעתנו, כי בהיות הנפש המדברת שבאדם חלק עליוני, וכמו שכתוב [בראשית ב', ז'] ויפח באפיו נשמת חיים, ותרגם אונקלוס לרוח ממללא, נתן בה כח רב לפעול אפילו במה שהוא חוץ ממנה, ועל כן ידענו ונראה תמיד כי לפי חשיבות נפש האדם ודבקותה בעליונים כנפש הצדיקים והחסידים, ימהרו דבריהם לפעול בכל מה שידברו עליו, וזה דבר ידוע ומפורסם בין יודעי דעת ומביני מדע. ואפשר לומר עוד, כי הענין להשביט ריב בין בני אדם ולהיות ביניהם שלום, כי עוף השמים יוליך את הקול ואולי יבואו דברי המקלל באזני מי שקילל.

הרמב"ם זכרונם לברכה אמר בטעם מצוה זו, כדי שלא ינע נפש המקלל אל הנקמה ולא ירגילנה לכעוס, ועוד האריך בענין בספרו. ונראה לי מדבריו, שלא יראה הוא בדתנו נזק אל המקולל בקללה, אלא שתרחיק התורה הענין מצד המקלל שלא ירגיל נפשו אל הנקמה והכעס ואל פחיתות המדות. וכל דברי רבנו נקבל, עם היות לבנו נאחו במה שכתבנו יותר.

זדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [שבועות ל"ה ע"א] שאסור לקלל בשום ענין, ומכל מקום אינו לוקה אלא המקלל בשם מן השמות, כגון יה, שדי ואלוה וכיוצא בהן, או בכינוי מן הכינוי, כגון חנון, קנא וכיוצא בהן. ובכל לשון שקילל בשם או בכינוי חייב. שהשמות שקוראין בהן הגוים להקדוש ברוך הוא הרי הן בכלל הכינוי. ומה שאמרו [שם ל"ו ע"א] שאפילו המקלל את עצמו לוקה, שנאמר [דברים ד', ט'] השמר לך ושמר נפשך מאד.

ומה שאמרו במכילתא לא תקלל חרש, באומללין שבאדם. ועוד אמרו שם, כשהכתוב אומר [שמות כ"ב, כ"ז] ונשיא בעמך לא תאור, אחד דיין ואחד נשיא במשמע, ומה תלמוד לומר אלהים לא תקלל, לחייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו. מכאן אמרו [שם] יש מדבר דבר אחד וחייב עליו משום ארבעה דברים, בן נשיא שקילל אביו חייב עליו משום האב ומשום דיין ומשום נשיא ומשום בעמך לא תאור [שם].

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה וקילל בשם או בכינוי אחד מישראל במזיד ויש עדים והתראה, לוקה, שזהו אחד משלשה לאוין שאע"פ שאין בהן מעשה לוקין עליהן, והשנים האחרים הם נשבע ומימר, כמו שכתבנו כבר.

שלא להכשיל תם בדרך

ספר החינוך מצוה רלב שלא להכשיל תם בדרך

לא להכשיל בני ישראל לתת להם עצה רעה, אבל ניישר אותם כשישאלו עצה, במה שנאמין שהוא יושר ועצה טובה, שנאמר [ויקרא י"ט, י"ד] ולפני עור לא תתן אכשול. ולשון ספרא, לפני סומא דבבר והיה נוטל ממך עצה אל תתן לו עצה שאינה הוגנת לו. ואמרו זכרונם לברכה [שם] אל יאמר אדם לחבירו מכור שדך וקח חמור, והוא עוקף עליו ונוטלה הימנו.

וזה הלאו כולל כמו כן מי שיעזור עובר עבירה, שהוא מביא אותו שיתפתה בזולת זה לעבור פעמים אחרים עוד. ומוזה הצד אמרו זכרונם לברכה [ב"מ ע"ה ע"ב] במלוה ולוה בריבית ששניהם עוברים בלפני עור וגו'.

שורש המצוה ידוע, כי תיקון העולם ויישובו הוא להדריך בני אדם ולתת להם בכל מעשיהם עצה טובה.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה בריש מסכת עבודה זרה [י"ד ע"א] דאלפני מפקדין אבל לפני דלפני לא מפקדין. ומפני כן פירשו שם דכי איבעיא לן בגמרא [שם ו' ע"א] טעמא דמתניתין אי משום דאזיל ומודה אי משום לפני עור, דלא הוה מסתפק בטעמא דמתניתין אלא בלשאת ולתת עמהם דיהיב ליה ישראל לגוי מידי דחזי לתקרות ובכי האי גוונא אפשר דאיכא ביה משום ולפני עור, אבל שאר מתניתין כולה, כגון הלוותן ולפורען ולהשאלין משום דאזיל ומודה הוא איסורא, דמשום לפני עור ליכא למימר דשאלה בעינה הדרא, ולהלוותן ולפורען נמי וזוי יהבינן להו וזוי לא חזו לתקרות, מאי אמרת דילמא זבין בהו תקרות, הוה ליה לפני דלפני ובכי האי לא מפקדין כמו שאמרנו, וכן כל כיוצא בזה.

וכן מה שאמרו זכרונם לברכה [שם ט"ו ע"ב] שאסור למכור כל כלי מלחמה וכל דבר שיש בו נזק לרבים לגוים, אלא אם כן מוכרן כי היכי דמגנו עלן, וכן אסור למכור לישראל המוכרו לגוי, וכן לישראל ליסטים, ואסרו הכל משום ולפני עור וגו'. ויתר פרטיה, במקומות מהתלמוד בפיזור.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה והשיא את חבירו לדעת עצה שאינה הוגנת לו, או סייע אותו בדבר עבירה, כגון המושיט כוס יין לנזיר וכל כיוצא בזה, עבר על לאו זה, והוא כעובר על מצות מלך, ואין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה.

שלא לעוול המשפט

ספר החינוך מצוה רלג שלא לעוול המשפט

שלא יעשה הדיין עוול בדין, והעוול יהיה בכל עת שיעבור על מה שציותה לנו התורה בענין הדין, אלא אם כן עשה ברצון בעלי הדין, ועל זה נאמר [ויקרא י"ט, ט"ו] לא תעשו עוול במשפט.

שורש המצוה ידוע, כי במשפט צדק יתקיים ישוב בני אדם.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה שהמענה את הדין בכלל מעוול המשפט הוא. ומה שאמרו [אבות פ"א מ"א] הוו מתונים בדין, כדי שלא יבואו לעוול המשפט. ואמרו זכרונם לברכה [יבמות ק"ט ע"ב] שראוי למי שדן להימלך עם גדול ממנו אם הוא אצלו. ואמרו [אבות פ"ד מ"ז] באזהרת ענין זה, כל המונע עצמו מן הדין מונע ממנו איבה וגול ושבועת שוא. וכל זה ללמדנו שהדבר צריך מיתון ויישוב הדעת הרבה כדי שלא יטעו בדין, כי הרבה דרכים יש בדינים, וחכם גדול צריך בדין, וכמו שאמרו זכרונם לברכה [ב"ב קע"ה ע"ב] הרוצה להתחכם יעסוק בדיני ממונות, שאין מקצוע בתורה גדול מהן, שהן כמעין הנובע. והזהירונו גם כן שיהא חביב עליו דין של פרוטה כדין של מאה מנה, לדון אותו לאמיתו.

ומפני חומר הדין שיבחו הרבה מי שיכול להטיל פשרה בין בעלי הריב, ועליו נאמר [זכריה ח', ט"ז] אמת ומשפט שלום שפטו, שזהו משפט של שלום, וכן בדוד הוא אומר [שמואל ב' ח', ט"ו] ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו, אי זהו משפט שיש עמו צדקה, הוי אומר זה ביצוע.

ויתר רובי האזהרות שהזהירונו זכרונם לברכה בהשוויית הדין, ושאר פרטי המצוה, הם בפיזור בסדר נזיקין, והעיקר במסכת סנהדרין.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים, כי להם המשפט. ועובר עליה ועשה עוול במשפט, כלומר שדן שלא כדין תורה, לדעת, עבר על לאו זה, אבל אין לוקין עליו, דלאו שאין בו מעשה אלא דיבור לבד אין לוקין עליו, חוץ מאותן שמנינו למעלה. ועוד, שהרי כל הדין שלא כדין תורה דינו חוזר, ולפיכך אין לוקין עליו, וכדאמרין בסנהדרין פרק אחד דיני ממונות [ל"ג ע"א] שכל טועה בדבר משנה לעולם חוזר. והענין לומר שכל הטועה לדון במה שהוא הפך כוונת התורה, בלי צדק דינו בטל לגמרי, והרי הוא כאילו לא נאמר. ושם יתבאר שיש צדדין שאם דן הדיין בהפך האמת, שדינו דין וחייב לשלם מביתו למי שעוות לו דינו. ומכל זה לא יתחייב מלקות ואפילו עשה בו מעשה, וכגון שנשא ונתן ביד, מן הכלל שבידינו שכל לאו שניתן לתשלומין אין לוקין עליו.

ואם לא שיאריך הענין ונצא מגדר מלאכתנו, באנו לפרש בכאן כל הצדדין שהדין חוזר, והצדדין שאינו חוזר וחייב הבית דין לשלם מביתו, והצדדין שאינו חוזר ופטור הבית דין לשלם. וכללא דמילתא לפי הנראה, דכל היכא שדנו בלא קבלה ואיכא בעיר גדול מהם וטעו אפילו בשיקול הדעת דינם חוזר, והוא שלא נשאו ונתנו ביד, שאילו נשאו ונתנו ביד אין דינם חוזר אבל חייבין לשלם, בענין אחר אין דינם חוזר. והיכא שדנו ברשות, דליכא למימר דהוו פושעים כשבאו לדון,

שלא לעול המשפט

פטורים מלשלם. והיכא דלאו ברשות, אי נמי בכל צד דאיכא למימר דהוו פושעים כלל כשבאו לדון, חייבים לשלם.

וכל היכא דאמרינן דינא חוזר, אפילו נאבד או נאכל הדבר שדנו עליו פטורין מלשלם, אלא אם כן נשאו ונתנו בידם ממש, דכיון שכן מדין מזיקין מיהת חייבים לשלם, הא לאו הכי פטורין.

והא דאמרינן לעיל דכל שטועה בדבר משנה לעולם חוזר, פירש לנו מורי ישמרו אל, דלאו דוקא משנה ממש, אלא אף כל שהוא מפורש בתלמוד בדברי אמוראים שהוא הלכה וטעה בה הדיין, גם זה טועה בדבר משנה יקרא. ועוד הפריזו על מדותם לומר עוד, שאפילו הטועה בדבר אחד שפסק אחד מן הגאונים או מן החכמים המפורסמים בינינו בחכמה כטועה בדבר משנה משוינן ליה, אלא אם כן יאמר אותו הבית דין שאע"פ שהיה יודע ונזכר דעת אותו הגאון או החכם לא היה דן כמוהו ולא ישוב בשבילו מלדון דיניו כדעתו, והוא שיהא ראוי לכך.

שלא לכבד גדול בדין

ספר החינוך מצוה רלד שלא לכבד גדול בדין

שלא יכבד הדיין אחד מבעלי הדין בשעת הריב, ואפילו היה גדול ונכבד ונשוא פנים, שנאמר [ויקרא י"ט, ט"ו] ולא תהדר פני גדול. ואמרו בספרא, שלא תאמר עשיר הוא זה, בן גדולים הוא, היאך אביישנו, כלומר שלא יכבד אותו יותר מבעל דינו שאינו גדול כמוהו, לכך נאמר ולא תהדר פני גדול.

שורש המצוה ידוע, וכתבתיו בראש הסדר מצות עשה ו'.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [שבועות ל' ע"א] שלא יהא אחד יושב ואחד עומד, אלא שניהם עומדין, כי בהיותם לפני הבית דין ראוי להם לעמוד כאילו הם לפני שכניה, כי רוח אלהים שוכן בתוך עדת דיני ישראל, כמו שנאמר [תהילים פ"ב, א'] אלהים נצב בעדת אל. ומכל מקום אמרו זכרונם לברכה [שם ע"ב] שאם רצו להושיב בעלי הדין הרשות בידם, ובמה דברים אמורים בשעת משא ומתן, אבל בגמר דין מן החיוב הוא בעמידה, כמו שנאמר [שמות י"ח, י"ג] ויעמוד העם על משה. אלא שנהגו בכל בתי דיני ישראל מאחר התלמוד להושיבם מפני המחלוקת, ואפילו העדים שכתוב בהם [דברים י"ט, י"ז] ועמדו שני האנשים, נהגו גם כן היום להושיב. ויתר פרטיה, במקומות מסנהדרין ושבועות.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים, כי להם המשפט. ועובר עליה וכיבד בעל דין אחד יותר מחבירו במזיד, עבר על לאו זה וביטל עשה, שכתוב [ויקרא י"ט, ט"ו] בצדק תשפט. ומה שהתירו זכרונם לברכה בזה ביתרון החכם על עם הארץ, עם קצת שאר דיני המצוה, כתוב למעלה בראש הסדר מצות עשה ו'.

מצות שופט שישפוט בצדק

ספר החינוך מצוה רלה מצות שופט שישפוט בצדק

לשפוט בצדק, שנאמר [ויקרא י"ט, ט"ו] בצדק תשפוט עמיתך, ובא הפירוש שנצטוו הדיינים להשוות בעלי הריב, כלומר שלא יכבד הדיין אחד מבעלי הדין יותר מן האחר. וכן אמרו בספרא שלא יהא אחד מדבר כל צרכו ואחד אומר לו קצר דברך. וכן בפרק שבועת העדות [שבועות ל' ע"א] תנו רבנן, בצדק תשפוט עמיתך, שלא יהא אחד עומד ואחד יושב, אחד מדבר כל צרכו ואחד אומר לו קצר דברך.

וכן בכלל מצוה זו שכל איש שהוא חכם בדיני התורה וישר בדרכיו, שהוא מצווה שדין דין תורה בין בעלי הריב אם יש כח בידו. ואפילו יחיד יכול לדון מדין תורה, וכמו שאמרו זכרונם לברכה [סנהדרין ג' ע"א] אחד דן את חבירו דין תורה, שנאמר בצדק תשפוט עמיתך, וחכמים הזהירו שלא יהא אדם דן יחידי. ועוד יש בכלל מצוה זו שראוי לכל אדם לדון את חבירו לכף זכות, ולא יפרש מעשיו ודבריו אלא לטוב.

שורש המצוה נגלה הוא, כי בהשוויית הדין יתיישב העולם, ואם יכבד הדיין אחד מבעלי הדין על האחר יפחד בעל הריב מלהגיד כל טענותיו לפניו, ומתוך כך יצא המשפט מעוקל. ובמה שאמרנו שמצוה על החכם בדיני התורה והוא איש ישר לדון בין החולקים, שזהו בכלל המצוה כמו כן, גם בזה תועלת, כי החכם והישר דין דין אמת, ואם הוא היודע לא ירצה לשפוט ישפטום שאר בני אדם שאינם חכמים ויטו הדין על האחד מבלי ידיעה.

נס במה שאמרנו שכל אדם חייב לדון חבירו לכף זכות, שהוא בכלל המצוה, יהיה סיבה להיות בין אנשים שלום ורעות. ונמצא שעיקר כל כוונות המצוה להועיל ביישוב בני אדם עם יושר הדין, ולתת ביניהם שלום עם סילוק החשד איש באיש.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [שבועות ל"א ע"א] ששני בעלי דין שהיה האחד לבוש בגדים יקרים והשני בגדים בלויים, אומרים למכובד הלבשהו כמותך או לבש כמותו ואחר כך נדין ביניכם, כדי שתהיו שוין, ועכשיו בזמנינו לא ראינו בית דין שעשה כן.

ועוד אמרו זכרונם לברכה שמצוה להושיבם בשוה ולא האחד למעלה מחבירו או האחד בשיבה והאחר בעמידה, רק בתלמיד חכם ועם הארץ שאמרו בהם, מושיבין החכם ואומרים לעם הארץ שב, ואם לא יושב אין מקפידין על כך. ואמרו זכרונם לברכה שאם באו לפניך הרבה דינים ויש ביניהם דין יתום ואלמנה, שמצוה להקדימן, שנאמר [ישעיהו א', י"ז] שפטו יתום ריבו אלמנה, כלומר שבדינם נצטוינו לזרז יותר מבדין אחרים. וכן אמרו זכרונם לברכה שדין תלמיד חכם קודם לדין עם הארץ, ודין אשה קודם לדין איש, לפי שבושת האשה מרובה. וכל זה שאמרנו בכלל בצדק תשפוט הוא. ועניינים אלו עם יתר פרטי המצוה, במקומות מפורזים בתלמוד, ומהן הרבה בסנהדרין ושבועות.

נוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים, שהן חייבין לדון ולא הנקבות. ואולם גם הנקבות חייבות במה שאמרנו שהוא בכלל מצוה זו, והוא לדון החבר לכף זכות.

שלא לרגל

ספר החינוך מצוה רלו שלא לרגל

שנמנענו מן הרכילות, שנאמר [ויקרא י"ט, ט"ז] לא תלך רכיל. והענין הוא שאם נשמע אדם מדבר רע בחבירו, שלא נלך אליו ונספר לו פלוני מדבר כך וכך, אלא אם כן תהיה כוננתו לסילוק הנזקין ולהשבת ריב. ואמרו זכרונם לברכה בפירוש רכיל, רך לזה וקשה לזה. דבר אחר, לא תהא כרוכל. מטעין דברים והולך.

משרשי המצוה, כי השם חפץ בטובת הבריות אשר ברא, וצונו בזה כדי להיות שלום בינינו, כי הרכילות סיבה לריב ומצה.

פרטי המצוה ורוב האזהרות שהזהירונו זכרונם לברכה על הרכילות ועל לשון הרע שותפן, יתבאר במקומות מהתלמוד ובמדרשות בפירוש. ובפירוש אמרו [ערכין ט"ו ע"ב] בלשון הרע, שממית האומרו והמקבלו והנאמר עליו, והמקבלו יותר מכולן. והזהירו הרבה עליו, עד שאמרו [ב"מ נ"ט ע"ב] דרך משל, מאן דאית זקיפא ברוקתיה לא לימא ליה זקוף ביניתא. ואמרו [ערכין ט"ז ע"א] כי בכלל אבק לשון הרע הוא המשבח חבירו בפני שונאו, שנאמר [משלי כ"ז, י"ד] מברך רעהו וגו'.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה ורגל על לשונו עובר על לאו, והוא כעובר על מצות מלך, ואין בו מלקות לפי שהוא לאו שאין בו מעשה, וכמה שלוחים למקום להלקות מלבד רצועה של עגל ושל פרות.

ואף על פי שאין בלאו הזה מלקות לפי שאין בו מעשה, פעמים שיש בו אפילו חיוב מיתה, כידוע בדין מוסר. וזה הדין התירו חכמים לעשות אפילו בחוצה לארץ

שלא לרגל

לתיקון העולם, מוטב ימות איש אחד ולא יזיק ויאבד לרבים גופם או אפילו ממונם.

ואכתוב לך בני מעט ממה שיש בגמרא בענין זה, ואם תזכה לדעת, תראה הכל במקומו. גרסינן בפרק הגוזל בתרא [ב"ק קט"ז ע"ב] ההוא גברא דאחוי כריא דחייבי דבי ריש גלותא, חייביה רב נחמן לשלומי, וטעמא משום דינא דגרמי. ודוקא שהראה מעצמו אבל מתוך האונס פטור, וכדתניא [שם קי"ז ע"א] ישראל שאנסוהו גוים והראה ממון חבירו פטור. ופירשו מורינו (זכרונם לברכה) דלא סוף דבר אנסוהו בגופו, אלא אפילו אנסוהו בממון, שיקחו לו ממון אם לא יראה ממון חבירו, והראהו פטור, דכל מראה על ידי אונס פטור, ואינו חייב אלא במראה מעצמו, וכן כתב הרב רבי אברהם בר רבי דוד זכרונם לברכה.

אם נשא ונתן ביד חייב, ואפילו על ידי אונס נפשות. ואם תאמר אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש, יש לומר מי אמרין ליה ימות ולא יתן, יתן וישלם קאמרין ליה ולא יציל עצמו בממון חבירו, ואפילו בנרדף שהיה בורח מפני רודף ושבר כלים חייב, ואע"פ שלא שברן בכוונה אלא בלא כוונה ובשעה שהיה בורח להנצל, וכל שכן נשא ונתן ביד שחייב בתשלומין.

ואם לאחר שהראה מתוך האונס נשא ונתן ביד, משעה שהראה רואין את הדבר כאילו נשרף ושוב אינו מתחייב עליו משום נשא ונתן, ומשום שהראה נמי אינו חייב, כיון שהראה מתוך האונס כדכתיבנא. והכי אמרין התם [שם] ההוא גברא דאחוי חמרא דרב מרי ורב פנחס בני דרב פפא, פירוש מתוך האונס, אמרי ליה דרי ואמטי, דרא ואמטי, ואסיקנא דכיון דאוקמינהו עילויה מיקלא קליא ושוב אינו מתחייב עליו.

והיא דהראה מעצמו בלא טענת אונס חייב מיתה ותשלומין, דגרסינן התם [שם] ההוא גברא דהוה בעי דנחוי בי תבנא דחבריה, אתא לקמיה דרב, אמר ליה רב לא תעביד הכי, כלומר התרה בו, לא הוה צאית, הוה יתיב רב כהנא קמיה דרב, קם רב כהנא שמטיה לקועיה, כלומר הרגו. והכי מוכח הא דאמר ליה רב לרב: הנה, האידנא מלכותא דפרסאי היא וקפדי אשפיכות דמים. ואמרין נמי בגמרא [שם קי"ט ע"א] גבי מאי דבעיא לן ממון מוסר אם מותר לאבדו, ומהדרין לא יהא ממון חמור מגופו, אלמא דגופו מותר לאבדו.

מיהו דוקא בשעת מעשה ועל ידי התראה, וכמעשה דרב כהנא, ואינו צריך שיקבל עליו התראה כשאר חייבי מיתות. ומי שמוחזק למסור, נראה שהוא כמותרה ועומד, ומותר להורגו בכל שעה.

ודעת הרמב"ם זכרונם לברכה [חובל ומזיק פ"ח הל' י' - י"א] שכתב בדין מוסר כך הוא, כיון שאמר הריני מוסר פלוני בגופו או בממונו ואפילו ממון קל, הרי זה התיר עצמו למיתה, ומתירין בו ואומרין לו אל תמסור, אם העיז פניו ואמר לא כי אלא אמסור, מצוה להורגו וכל הקודם להורגו זכה. עשה המוסר אשר זמם ומוסר, יראה לי שאסור להורגו, אלא אם כן הוחזק למסור הרי זה יהרג שמא ימסור אחרים, עד כאן לשון הרב. הצריך התראה למי שאינו מוחזק למסור, ושיקבל התראה, ולמי שהוא מוחזק למסור נראה מתוך דבריו שאינו צריך התראה.

ואין המוסר יכול לומר בשביל שפלוני מיצר לי אני מוסרו ביד גוים, שאין זה פטור מעונשו. אבל המיצר לציבור, מותר לציבור למוסרו ביד גוים, וכן כתב הרמב"ם זכרונם לברכה [שם]. ואסור לאבד ממון מוסר, משום רשע יכין וצדיק ילבש, כדאסיקנא בפרק הגוזל [שם].

שלא לעמוד על דם רעים

ספר החינוך מצוה רלו שלא לעמוד על דם רעים

שלא נמנע מלהציל נפש מישראל כשנראהו בסכנת המיתה והאבידה ויהיה לנו יכולת להצילו בשום צד, שנאמר [ויקרא י"ט, ט"ז] לא תעמוד על דם רעך. 'אמרין בסנהדרין [ע"ג ע"א] תניא, מנין לרואה את חבירו שטובע בנהר או חיה גוררתו או ליסטים באים עליו שהוא חייב להצילו בנפשו, שנאמר לא תעמוד על דם רעך. ולא מיבעיא אצוליה בנפשיה דמחייב, אלא מיטרח ואגיר נמי אגירי חייב.

ועוד כללו זכרונם לברכה באזהרה זו שלא לכבוש עדות, כדי שלא יאבד חבירו ממונו. וכן הוא בספרא, מנין שאם נודע לו עדות שאינו רשאי לשתוק עליה, שנאמר לא תעמוד על דם רעך. ומנין שאם ראיתו טובע בנהר וכו'. ומנין לרודף אחר חבירו להורגו שאתה חייב להצילו בנפשו, שנאמר לא תעמוד על דם רעך וגו'.

שורש מצוה זו ידוע, כי כמו שיציל האחד את חבירו כן חבירו יציל אותו, ויתיישב העולם בכך, והאל חפץ בישונו כי לשבת יצרה. וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת סנהדרין.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה ונמנע מלהציל ויש יכולת בידו, עבר על לאו, ואין לוקין עליו לפי שהוא לאו שאין בו מעשה, דקיימא לן אין לוקין עליו.

שלא לשנוא שנת הלב אחד מישראל

ספר החינוך מצוה רלח שלא לשנוא אחים

שלא לשנוא שנת הלב אחד מישראל, שנאמר [ויקרא י"ט, י"ז] לא תשנא את אחיך בלבבך. ולשון ספרא, לא אמרתי אלא שנהא שהיא בלב. וכמו כן בערכין ט"ז ע"ב [בשנאה שבלב הכתוב מדבר. אבל כשיראה לו שנהא וידוע שהוא שונאו אינו עובר על זה הלאו, אמנם הוא עובר על לא תקום ולא תטור, ועובר כמו כן על עשה, שנאמר [שם, שם י"ח] ואהבת לרעך כמוך. ומכל מקום שנת הלב היא קשה מכל השנאה הגלויה, ועליה תזהיר התורה ביותר.

שורש המצוה ידוע, כי שנת הלב גורמת רעות גדולות בין בני אדם להיות תמיד חרב איש באחיו ואיש ברעהו, והוא סיבה לכל המסירות הנעשות בין אנשים, והיא המדה הפחותה והנמאסת תכלית המיאוס בעיני כל בעל שכל.

פרטי המצוה ורובי האזהרות שהזהירונו זכרונם לברכה עליה. שלא להרגיל נפשנו במדה רעה זו, מבוארים בתלמוד בפיזור ובמדרשות.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה וקבע שנהא בלבו לאחד מכל ישראל הכשרים, עבר על לאו זה, ואין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה. אבל בשנאת הרשעים אין בו איסור, אלא מצוה לשנאותם אחר שנכוח אותם על חטאם הרבה פעמים ולא רצו לחזור בהן, שנאמר [תהילים קל"ט, כ"א] הלא משנאך יי אשנא ובתקוממך אתקוטט.

מצות תוכחה לישראל שאינו נוהג כשורה

ספר החינוך מצוה רלט מצות תוכחה לישראל שאינו נוהג כשורה

להוכיח אחד מישראל שאינו מתנהג כשורה, בין בדברים שבין אדם לחבירו או בין אדם למקום, שנאמר [ויקרא י"ט, י"ז] הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. ואמרו בספרא, מניין אם הוכחתו ארבע וחמש פעמים ולא חזר, שאתה חייב לחזור ולהוכיח, תלמוד לומר הוכח תוכיח. ועוד אמרו זכרונם לברכה בגמרא [ב"מ ל"א ע"א] הוכח תוכיח, אפילו מאה פעמים.

אמרו שם בספרא, יכול מוכיחו ופניו משתנות, תלמוד לומר ולא תשא עליו חטא. וזה מלמד שבתחילת התוכחה שראוי לאדם להוכיח בסתר ובלשון רכה ודברי נחת, כדי שלא יתיביש. ואין ספק שאם לא חזר בו בכך, שמכלימין אותו החוטא ברבים ומפרסמין חטאו ומחריפין אותו עד שיחזור למוטב.

משרשי המצוה, לפי שיש בזה שלום וטובה בין אנשים, כי כשיחטא איש לאיש ויוכיחו במסתרים, יתנצל לפניו ויקבל התנצלותו וישלם עמו, ואם לא יוכיחו

מצות תוכחה לישראל שאינו נוהג כשורה

ישטמנו בלבו ויזיק אליו לפי שעה או לזמן מן הזמנים, כמו שנאמר ברשעים [שמואל ב' י"ג, כ"ב] ולא דבר אבשלום עם אמנון וגוי. וכל דרכי התורה דרכי נועם ונתיבותיה שלום.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [ערכין ט"ז ע"ב] שחייב מצוה זו עד הכאה, כלומר שחייב המוכיח להרבות תוכחותיו אל החוטא עד כדי שיהיה קרוב החוטא להכות את המוכיח, ומכל מקום אמרו זכרונם לברכה [שם] גם כן שאם יראה המוכיח שאין בדברי תוכחותיו שום תועלת נמצא, מתוך גודל רשע החוטא, או שהוא איש אלם ורשע ביותר ומתירא ממנו שלא יעמוד עליו ויהרגנו, שאינו חייב במצוה זו באיש כזה. וזהו אומרם זכרונם לברכה [יבמות ס"ה ע"ב] כשם שמצוה לומר דבר הנשמע כך מצוה לשתוק במקום שאין הדבר נשמע, לפי שיהיה בענין קלון למוכיח ולא תועלת לאשר הוכח.

ומכל מקום יש להתיישב לכל בעל נפש ולהשיג הרבה בענינים אלה, ולחשוב ולראות אם יהיה תועלת בדבריו אל החוטא שיוכיחו, ויבטח בשם כי הוא יעזרנו בהלחמו עם שונאיו, ואל ירד לבבו ולא יירא. כי יי שומר את כל אוהביו וכל הרשעים ישמיד, ואם ישוב החוטא מחטאו יהיה לו בזה שכר גדול. ומי שבידו להשיבו ולמחות בו ולא מיחה, הוא נתפש על חטאו, וזה דבר ברור מדברי רבותינו גם מן הכתוב.

ועוד אמרו זכרונם לברכה [ב"מ ל"א ע"א] שאפילו הקטן חייב להוכיח הגדול, אם יראה הגדול הולך בדרך לא טוב. ויתר פרטי מצוה זו נתבאר במקומות מפוזרים בתלמוד.

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה ולא הוכיח בענין שאמרנו, ביטל עשה, ועוד שהוא מכת הרשעים שעושים כן.

שלא להלבין פני אדם מישראל

ספר החינוך מצוה רמ שלא להלבין פני אדם מישראל

שלא לבייש אחד מישראל, וזה העוון יקראו רבותינו זכרונם לברכה מלבין פני חבריו ברבים, והלאו הבא על זה הוא מה שכתוב [ויקרא י"ט, י"ז] הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. ואמרו בספרא, מנין שאם הוכחתו אפילו ארבע או חמש פעמים חזור והוכח, שנאמר הוכח תוכיח, יכול אפילו פניו משתנות, תלמוד לומר ולא תשא עליו חטא.

שורש המצוה ידוע, לפי שהבושת צער גדול לבריות, אין גדול ממנו, ועל כן מנענו האל מלצער בריותיו כל כך, כי אפשר לתוכחה ביחוד ולא יתבייש החוטא כל כך.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה שלא בכל הדברים הוזהרנו בכך אלא בדברים שבין אדם לחבירו, אבל בדברי שמים אם לא חזר מן התוכחה שבסתר מצוה להכלימו ברבים ולפרסם חטאו ולבזותו ולקללו עד שיחזור למוטב, כדרך שעשו הנביאים לישראל.

ומה שאמרו זכרונם לברכה [ברכות מ"ג ע"ב] על דרך אזהרה בענין זה, נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבריו ברבים, מנא לך, מתמר שלא רצתה להלבין פני חמיה לאמר בפרסום שממנו היא הרה, ולולי שמצאה הערבון והודיעו הדבר ברמז היתה נידונת בשריפה ולא תלבין פניו. ושאר פרטי המצוה, במקומות מהתלמוד בפיזור ובמדרשות.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן. ועובר עליה והלבין פני חבריו ברבים במזיד, שלא מחמת עבירה על הענין שאמרנו, עבר על מצות מלך, אבל אינו לוקה לפי שאין בו מעשה, וכמה שלוחים למקום להפרע מעוברי רצונו.

שלא לנקום

ספר החינוך מצוה רמא שלא לנקום

שלא לנקום, כלומר שנמנענו מלקחת נקמה מישראל. והענין הוא כגון ישראל שהרע או ציער לחבירו באחד מכל הדברים, ונוהג רוב בני אדם שבעולם הוא שלא יסורו מלחפש אחרי מי שהרע להן עד שיגמלוהו כמעשהו הרע או יכאיבוהו כמו שהכאיבם. ומזה הענין מנענו השם ברוך הוא באומרו [ויקרא י"ט, י"ח] לא תקום. ולשון ספרא, עד היכן כוחה של נקמה, אמר לו השאילני מגלך ולא השאילו, למחר אמר לו השאילני קרדומך, אמר לו איני משאילך כדרך שלא השאלת לי מגלך, לכך נאמר לא תקום. ועל כגון זה היקש כל הענינים.

זושרשי המצוה, שידע האדם ויתן אל לבו כי כל אשר יקרהו מטוב עד רע, הוא סיבה שתבוא עליו מאת השם ברוך הוא, ומיד האדם מיד איש אחיו לא יהיה דבר זלתי רצון השם ברוך הוא, על כן כשיצעררהו או יכאיבהו אדם ידע בנפשו כי עוונותיו גרמו והשם יתברך גזר עליו בכך, ולא ישית מחשבותיו לנקום ממנו כי הוא אינו סיבת רעתו, כי העוון הוא המסבב, וכמו שאמר דוד עליו השלום [שמואל ב' ט"ז, י"א] הניחו לו ויקלל כי אמר לו השם יתברך, תלה הענין בחטאו ולא בשמעתי בן גרא. ועוד נמצא במצוה תועלת רב להשבית ריב ולהעביר המשטמות מלב בני אדם, ובהיות שלום בין אנשים יעשה השם שלום להם.

דיני המצוה קצרים, כבר זכרנו מהן לפי הנראה. ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה וקבע בלבו לשנוא חבירו על שהרע לו עד שיגמלוהו ברעתו עבר על לאו זה, ורעתו רבה כי הוא סיבה לתקלה מרובה, אבל אין לוקין על לאו זה לפי שאין בו מעשה. וכלל זה יהיה בידך בכל מקום שנאמר לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, שאע"פ שעשה בו שום מעשה אינו לוקה עליו מפני כן, מכיון שאפשר לעבור על הלאו מבלי מעשה. ותזכור דבר זה בכלך, כי דבר ברור הוא, אין צורך לשנותו במקום אחר.

שלא לנטור

ספר החינוך מצוה רמב שלא לנטור

שלא לנטור, כלומר שנמנענו מלנטור בלבבנו מה שהרע לנו אחד מישראל, ואע"פ שנסכים בנפשותינו שלא לשלם לו גמול על מעשיו, אפילו בזכירת חטאו לבד לבד נמנענו, ועל זה נאמר [ויקרא י"ט, י"ח] ולא תטור. ולשון ספרי, עד היכן כוחה של נטירה, אמר לו השאילני מגלך ולא השאילו, למחר אמר לו השאילני קרדומך, אמר לו הילך ואיני כמותך שלא השאילתני מגלך, לכך נאמר ולא תטור. כל ענין מצוה זו כמצות הנקימה הקודמת.

מצות אהבת ישראל

ספר החינוך מצוה רמג מצות אהבת ישראל

לאהוב כל אחד מישראל אהבת נפש, כלומר שנחמול על ישראל ועל ממונו כמו שאדם חומל על עצמו וממונו, שנאמר [ויקרא י"ט, י"ח] ואהבת לרעך כמוך. ואמרו זכרונם לברכה [שבת ל"א ע"א] דעלך סני לחברך לא תעביד. ואמרו בספרי, אמר רבי עקיבא זה כלל גדול בתורה, כלומר שהרבה מצוות שבתורה תלויין בכך, שהאוהב חבירו כנפשו לא יגנוב ממונו ולא ינאף את אשתו ולא יונהו בממונו ולא בדברים ולא יסיג גבולו ולא יזיק לו בשום צד. וכן כמה מצוות אחרות תלויות בזה, ידוע הדבר לכל בן דעת.

שורש המצוה ידוע, כי כמו שיעשה הוא בחבירו כן יעשה חבירו בו, ובוזה יהיה שלום בין הבריות.

ודיני מצוה זו כלולים הם בתוך המצוה, שכלל הכל הוא שיתנהג האדם עם חבירו כמו שיתנהג עם עצמו, לשמור ממונו ולהרחיק ממנו כל נזק, ואם יספר עליו דברים יספרם לשבח ויחוס על כבודו ולא יתכבד בקלונו, וכמו שאמרו זכרונם לברכה [ירושלמי חגיגה פ"ב ה"א] המתכבד בקלון חבירו אין לו חלק לעולם הבא. והמתנהג עם חבירו דרך אהבה ושלום ורעות ומבקש תועלתם ושמח בטובם, עליו הכתוב אומר [ישעיהו מ"ט, ג'] ישראל אשר בך אתפאר.

ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן. ועובר עליה ולא נזהר בממון חבירו לשומרו, וכל שכן אם הזיק אותו בממון או צערו בשום דבר לדעת, ביטל עשה זה, מלבד החיוב שבו לפי הענין שהזיקו כמו שמפורש במקומו.

שלא להרביע בהמה מין עם שאינו מינו

ספר החינוך מצוה רמד שלא להרביע בהמה עם מין שאינו מינו

שלא להרביע בהמה כלאים, כלומר שלא נרכיב הזכר על שום מין בהמה או חיה שאינו מינו, שנאמר [ויקרא י"ט, י"ט] בהמתך לא תרביע כלאים. ובביאור אמרו זכרונם לברכה [ב"מ צ"א ע"א] שאין החיוב עד שיכניס כמכחול בשפופרת, ואז ילקח.

משרשי המצוה, כי השם ברוך הוא ברא עולמו בחכמה בתבונה ובדעת, ועשה וצירך כל הצורות לפי מה שהיה צורך ענין ראוי להיות מכוונות כיוון העולם, וברוך הוא היודע. וזהו שנאמר במעשה בראשית [בראשית א', ל"א] וירא אלהים את כל אשר עשה והנה טוב מאד, וראייתו ברוך הוא. היא ידיעתו והתבוננותו בדברים, כי הוא ברוך הוא, לגודל מעלתו אינו צריך לראיית העין אל הדברים אחר מעשה, כי הכל נגלה וידוע ונראה לפניו קודם מעשה כמו אחר מעשה. אבל התורה תדבר לבני אדם במלות מוכנות אליהם, ותכנה בשם דברים כדברים המכונים בהם, שאי אפשר לדבר עם בריה אלא במה שידוע אליו, כי מי יבין מה שאין בכחו להבין. ועל כיוצא בזה יאמרו זכרונם לברכה, כדי לשבר את האוזן מה שהיא יכולה לשמוע.

ובהיות יודע אלהים כי כל אשר עשה הוא מכוון בשלימות לענינו שהוא צריך בעולמו, צוה לכל מין ומין להיות עושה פירותיו למינהו, כמו שכתוב בסדר בראשית, ולא יתערבו המינים פן יחסר שלימותו ולא יצוה עליהן ברכתו. ומזה השורש, לפי הנראה במחשבתנו, נמנענו מהרביע בהמות כלאים, וכמו כן הוזהרנו בכך מזה הטעם בצירוף טעם אחר, שכתבנו כבר על מיני הזרעים והאילנות.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [ב"ק נ"ד ע"ב] דלא דוקא בהמה לבד היא באיסור זה, אלא אפילו חיה ועוף כל שהרביען בשאין מינן לוקה, ואפילו הרביע בהמה או חיה במיני חיה שבים לוקה עליהן. ואחד בהמה חיה ועוף שלו או של חבירו, לוקה עליהן.

ומה שאמרו [ב"מ צ"א ע"ב] שיותר להכניס שני מינים לשהר אחד, ואם רבעו זה את זה אין זקוק להפרישן. ומה שאמרו [שם צ' ע"א] שאסור לישראל להרביע בהמתו כלאים על ידי גוי. וכן מה שאמרו שמי שעבר והרכיב בשאינו מינו, הנוגד מהן מותר הוא בהנאה ובאכילה, ובלבד ששתיהן בהמות טהורות.

כל שהן שני מינים בכלל איסור זה, אע"פ שדומין זה לזה. וכל שהן מין אחד, אע"פ שהאחד מדברי והאחד ישובי מותרין. אבל אווז הבר ואווז ישובי אינן בהיתר זה, לפי שהן שני מינים, שהישובי ביציו מבפנים והמדברי מבחוץ. והכוי כלאים עם בהמה וחיה, ואין לוקין עליו מפני שהוא ספק.

ובענין איסור זה, הכל הולך אחר האם, שאין חוששין לזרע האב, לפי הנראה מפסק הרב אלפסי זכרונם לברכה. ויש מפרשים אחרים שפסקו כי מפני שנסתפקו בענין זה בגמרא אם חוששין לזרע האב או אין חוששין, אזלינן ביה לחומרא לעולם.

לענין אותו ואת בנו חוששין לזרע האב, ואין שוחטין האב עם הבן אם אנו מכירין אותו. ולענין הרבעה וחרישה והנהגה זה עם זה, אין חוששין לזרע האב להיות נחשב מין אחד עם הבן, כל זמן שהאם מין אחר. זהו העולה מן השמועה עם הפירוש הטוב, בחולין פרק אותו ואת בנו [ע"ט ע"א]. ושם הזכירו לנו בגמרא סימנין להכיר מין הפרדים שיהיו מאם אחת, באזנים וזנב וקול, ואין ספק כי בהיות מין אמן של פרדים שוה, מין אביהן שוה גם כן, זה ידוע לכל אדם. ויתר פירוש המצוה, במסכת כלאים.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה והרביע כלאים, והוא שהכניס כמכחול בשפופרת, לוקה מן התורה. ואם העלם זה על זה או שעזרן בקול, מכין אותו מכת מרדות.

שלא לזרוע כלאי זרעים ולא נרכיב אילו בשום מקום בארץ

ספר החינוך מצוה רמה שלא לזרוע כלאי זרעים ולא נרכיב אילן בשום מקום בארץ

שלא לזרוע שני מיני זרעים, כגון חטה ושעורה או פול ועדשה ביחד, בארץ ישראל דוקא, שנאמר [ויקרא י"ט, י"ט] שדך לא תזרע כלאים, ובא הפירוש עליו שבשדה שיהיה לנו בארץ הכתוב מדבר.

משרשי המצוה, כתבתי מה שידעתי במצוה הקודמת, וכן במצוה מכשפה בסדר משפטים מצות לא תעשה ה'.

זדני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [מועד קטן ב' ע"ב] שאחד הזורע ואחד המנכש או המחפה בעפר, כולן בכלל זריעה הן ללקות עליהן, ובין שחיפה אותן בידו או ברגלו או אפילו בכלי, על כולן לוקה. והזורע בעצץ נקוב כזורע בארץ ממש הוא. ומה שאמרו שאין אסור משום כלאי זרעים אלא זרעים הראויין למאכל אדם, אבל זרעים המרים אפילו עומדים לרפואת בני אדם אין בהן משום כלאי זרעים.

וכלאי האילנות הרי הן בכלל לאו זה של שדך לא תזרע כלאים, ואמנם אין האיסור בכלאי האילנות אלא דרך הרכבה, כגון שהרכיב יחור של תפוח באתרוג וכן כל כיוצא בזה שהן שני מינים, אבל דרך זריעה, כגון לזרוע זרע אילן עם זרעים, דבר זה מותר אפילו לכתחילה, חוץ מן הכרם, כמו שנפרש בסדר כי תצא לאו י' בעזרת השם.

ואמרו זכרונם לברכה [כלאים פ"ח מ"א] שהזורע זרעים כלאים, וכן המרכיב אילנות כלאים, אע"פ שיש מלקות בכל אחד מאלו הרי אלו מותרין באכילה, שלא נאסר אלא זריעתן לבד. וכן התירו ליטע יחור של אילן שהורכב כלאים או לזרוע מזרע שנזרע כלאים.

והזרעים נחלקים לשלשה חלקים ושלשה שמות, ואלו הן, תבואה, קטנית, זרעוני גינה, ויש מזרעוני הגינה קצתם שנקראין מיני ירק. ואע"פ שנאסרו לנו לערב כל שני מיני זרעים, ואע"פ שהם משם אחד, כגון חטה ושעורה ששניהן נקראין תבואה, וכן פול ועדשה אע"פ ששניהן נקראין קטנית, מכל מקום חילוק יש בהן קצת בשינוי השם. כיצד, שאם נתערב שלא בכונה חטה עם שעורה חלק אחד ביתר מכ"ג אין צריך לבור אותן, בפחות מכך יבור אותן. ואם נתערב באחד מזרעוני גינה, שיעורן אחד מעשרים וארבעה ממה שזורעין בבית סאה מאותו המין של זרעוני גינה. ותבואה וקטנית לענין זה כמין אחד הוא, ושיעורן בעשרים וארבעה בתבואה.

אמרו זכרונם לברכה [שקלים פ"א מ"א] שבאחד באדר משמיעין על השקלים ועל הכלאים, וכל אחד יוצא לגינתו ולשדהו ומנקה אותו מהן. וכל שהן שני מינים, אע"פ שדומין בצורתן, אסורין משום כלאים. וכל שהוא מין אחד, אע"פ שמשונין בצורתן מחמת שינוי המקומות או שינוי עבודת הארץ, הרי הוא כמין אחד.

ודיני שיעורי ההרחקה הצריכה בין שני המינים רבים. ושיעור הרחקת שני מיני ירק שלא יינקו זה מזה, אמרו זכרונם לברכה שהוא טפח ומחצה לכל אחד, שנמצא רווח בין שניהם שלשה טפחים. ומה שאמרו במשנה בכלאים פרק ג' [מ"א] והביאו אותה גם כן בשבת פרק אמר רבי עקיבא [פ"ד ע"ב] שערוגה שהיא ששה על ששה טפחים, זורעין לתוכה חמשה זרעונין, ולפי דברינו היה להם לומר תשעה, שמונה בארבע רוחותיה ואחד באמצע, אין זה קשה, שכבר תירצו אותה בירושלמי [שבת פ"ט ה"ב] כי בערוגה שבערוגות היא מיתניא.

והכלל העולה בידינו מדבריהם זכרונם לברכה בענין כלאי הזרעים הוא, שכל זמן שיש בין שני המינים הרחקה הראויה, והוא טפח ומחצה כמו שאמרנו, אפילו נתערבו העלים אין חוששין להם. וכן כל זמן שיראו מובדלין זה מזה, כגון שהטה עליו שבערוגה האחת לצד אחד ועלין שבערוגה שבצדה לצד אחר, אע"פ שהן

שלא לזרוע כלאי זרעים ולא נרכיב אילן בשום מקום בארץ

יונקין זה מזה אין חוששין ליניקתן, דבשניהם יחד הקפידה תורה שיינקו זה מזה ותראה יניקתן לעיני הרואים להדיא.

ובמה דברים אמורים שצריך הרחקה או דבר המבדיל, בשזרע בתוך שדהו, אבל אם היתה שדהו זרועה חטים מותר לחבירו לזרוע בצדה שעורים, שנאמר שדך לא תזרע כלאים, כלומר שדך דוקא, שלא נאמר הארץ לא תזרע כלאים. ועוד למדו זכרונם לברכה [קידושין ל"ט ע"א] מדכתיב שדך, לומר דדוקא בארץ הוא שנוהג איסור כלאי זרעים, אבל לא בחוצה לארץ. ואע"ג דלענין הרכבת אילן דנפקא לן גם כן משדך לא אמרו כן, אלא שנוהג בכל מקום, וכדאמר שמואל בפרק קמא דקידושין [שם] דמקיש הרכבת אילן להרבעת בהמה שנוהג בכל מקום, כבר תירצו הדבר זכרונם לברכה שם בקידושין, ואם חפצך בני לדעת תראנו משם. ויתר רובי פרטיה, מבוארין במסכת כלאים.

ינוהג איסור כלאי זרעים בזכרים ונקבות, בארץ ישראל בלבד כמו שאמרנו, אבל בחוצה לארץ מותר לערב הזרעים לכתחילה ולזורען, ואפילו בארץ אין האיסור אלא לישראל, אבל מותר לומר לגוי לזרוע לו כלאים, ומכל מקום איסור לקיימן לכשיגדלו בשדהו. וכל זה שאמרנו, דוקא בכלאי זרעים, אבל כלאי האילנות, כלומר ההרכבה שהיא אסורה בהן, נוהגת אפילו בחוצה לארץ כמו שאמרנו. ואסור לישראל להניח לגוי להרכיב אילנו אפילו בחוצה לארץ.

ועובר על זה, בין איש או אשה. וזרע כלאי זרעים בארץ ישראל חייב מלקות. והמרכיב אילן באילן שאינו מינו או ירק באילן או אילן בירק, אפילו בחוצה לארץ וכל שכן בארץ, חייב גם כן מלקות.

שלא לאכול ערלה

ספר החינוך מצוה רמו שלא לאכול ערלה

שלא נאכל מפירות האילן תוך זמן ערלתו, והן שלש שנים ראשונות לנטיעתו, ואחד הנוטע נטיעה או יחור מן האילן, שנאמר [ויקרא י"ט, כ"ג] שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל.

משרשי מצוה זו, כתבתי במצות נטע רבעי, ט' בזה הסדר, בשם הרמב"ם זכרונם לברכה.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [ערלה פ"א מ"א] שהנוטע לסייג ולקורות פטור מן הערלה, דעץ מאכל כתוב, כלומר שלא יטע אותו לדעת שיאכל פירותיו אלא שיהיה האילן סייג סביב גינתו, או לדעת שיעשה ממנו קורה לביתו. נטע לסייג או לקורה וחזר וחשב עליו למאכל, חייב בערלה, כיון שעירב בו מחשבת חיוב חייב.

שומר הפרי חייב בערלה, וכמו שדרשו [ברכות ל"ו ע"ב] את פרי, את הטפל לפרי, כלומר שומר הפרי, ובתנאים הידועים לרבותינו זכרונם לברכה הוא שיאסר השומר, והם שיהא השומר עומד בפרי עד שעה שיגיע הפרי לכלל איסור ערלה, ועוד שיהא הפרי צריך אליו כל כך דאי שקלת ליה לשומר מאית פירא. ולפיכך אמרו זכרונם לברכה [שם] שהצלף חייב בערלה מן האבינונות בלבד, אבל הקפריסין מותר מזה הטעם שאמרנו, כי ידוע הוא דאי שקלת ליה לקפרס מקמי דמטי פירא לאיסור ערלה לא מאית פירא.

ודין הנוטע לרבים, והנוטע למצוה, והנוטע בעציץ שאינו נקוב, שחייב בערלה, ודין ילדה שסיבכה בזקינה, ויתר פרטיה מבוארין במסכת ערלה.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. וכתב הרמב"ם זכרונם לברכה, וזה לשונו, ואיסור ערלה בחוצה לארץ הלכה למשה מסיני, אמנם לשון התורה הוא בארץ בלבד, עד כאן. לפי שבתורה נאמר בפירוש [שם] וכי תבאו אל הארץ ונטעתם, דמשמע דוקא בארץ. ובפירוש אמרו זכרונם לברכה [קידושין ל"ט ע"א] בענין הערלה כי כך נאמרה עליה ההלכה למשה מסיני, ודאה אסור ספיקה מותר, כלומר שאין ענין איסורה כמו שאר איסורין שבתורה, שכל זמן שיתחדש עלינו ספק בדבר שהוא אסור מן התורה יש לנו לאסור אותו מספק, דקיימא לן ספק איסור דאורייתא אסור, וכמו כן ביארנו עם הפירושים הטובים, שספק הלכה למשה מסיני לחומרא, ובענין איסור ערלה קיבלנו כי בפירוש נאמר למשה שיהא ספיקא מותר.

כיון שכן הוא, שאין איסור ערלה חל כלל בספיקא, ישראל שיש לו אילן של ערלה בגינתו ובא חבירו ואכל ממנו, אינו נזקק להודיעו כלל שהוא ערלה. וכענין זה מצאנו בגמרא [שם] שאמרו זכרונם לברכה, ספק לי ואנא איכול, כלומר שכל זמן שלא ידע האדם בודאי שהיא ערלה שרי ליה למיכל מיניה.

ועובר על מצוה זו ואכל כזית מפירות האילן תוך שני ערלה, או אפילו משומר הפרי, אותו הידוע שנאסר עמו, חייב מלקות.

להיות נטע רבעי קדש

ספר החינוך מצוה רמו מצות נטע רבעי

להיות נטע רבעי כולו קדש, פירוש כל פירות היוצאין באילן בשנה הרביעית לנטיעתו הם קדש, כלומר שהם נאכלים לבעלים כמו מעשר שני בירושלים, וזו היא קדושתו, שנאמר [ויקרא י"ט, כ"ג - כ"ד] ונטעתם כל עץ מאכל וגוי' ובשנה הרביעית יהיה כל פרי קדש הלולים ליה. ובא הפירוש שהם לבעלים, ופירוש הלולים הוא שיאכלוהו הבעלים בירושלים, וזהו ההלול, וזה יקראו חכמים בכל מקום נטע רבעי.

ובספרי דורש שנטע רבעי הוא לבעלים מדכתיב [במדבר ה', יז] ואיש את קדשיו לו יהיו, שאמרו שם, איש את קדשיו וגוי', משך כל הקדשים ונתנם לכהנים, ולא שייר מהם אלא תודה ושלמים ופסח ומעשר בהמה ומעשר שני ונטע רבעי שיהיו לבעלים.

משרשי המצוה, שרצה האל להיות האדם מתעורר להלל השם ברוך הוא בתחילת מבחר פירות אילנותיו, כדי שינוח עליו נועם השם וברכתו ויתברכו פירותיו, כי האל הטוב חפץ בטוב בריותיו, ולכן צונו להעלותן ולאכול אותן במקום שחבר מימי קדם לעבודתו ברוך הוא, כי שם צוה יי את הברכה, ומבחר פירות האילן הם היוצאים בשנה הרביעית.

ועוד יש תועלת לאדם בהיותו מצווה לאכול במקום שהוא קצת פירותיו, כגון זה ומעשר שני וגם מעשר בהמה, כי מתוך כך יקבע מושבו או מושב קצת מבניו באותו המקום ללמוד תורה שם, כי שם מורי התורה ועיקר החכמה, וכמו שנכתוב במצות מעשר שני בעזרת השם.

והרמב"ם זכרונם לברכה כתב בטעם מצוה זו בפירושו, כדי לכבד השם מראשית כל תבואתנו ולא נאכל מהם עד שנביא כל פרי שנה אחת הלולים ליי, והנה אין הפרי בתוך שלש ראוי להקריבו לפי שהוא מועט, גם שאין נותן בפרי טעם או ריח טוב, גם כי רוב האילנות לא יוציאו פירות כלל עד שנה רביעית לנטיעתו, ולכן נמתין לכולן, והמצוה הזאת דומה לבכורים. ועוד כתב כי אמת הדבר עוד שהפרי בתחילת נטיעתו עד השנה הרביעית, רב הלחות דבק מאד, מזיק לגוף ואיננו טוב לאכילה, כדג שאין לו קשקשת והמאכלים הנאסרים בתורה שהם רעים גם לגוף.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [ברכות ל"ה ע"א] שהרוצה לפדות נטע רבעי פודהו כמו מעשר שני שהוא נפדה, כלומר שפודה הפירות בכסף ומעלה זכסף לירושלים. ואם פודהו לעצמו מוסיף חומש, שכן הוא הדין במעשר שני מדכתיב ביה [ויקרא כ"ז, ל"א] ואם גאל יגאל איש ממעשרו [חמישיתו יוסף עליו], אבל הפודה מעשר שני לאחרים אין מוסיף חומש.

ואין פודין אותו עד שיגיע לעונת המעשר, שנאמר בו [שם י"ט, כ"ה] להוסיף לכם תבואתו, ודרשו זכרונם לברכה, עד שיעשה תבואה, כלומר שהגיע לעונת מעשר והוא שליש בישולו. ואין פודין אותו במחובר, כמו מעשר לדעת הרמב"ם זכרונם לברכה [מעשר שני פ"ט ה"ב], ואחרים פירשו דאפילו במחובר פודין אותו. והוא נקרא ממון גבוה כמו מעשר, ולפיכך אינו נקנה במתנה אלא אם כן נתנו בעודו בוסר, שעדיין לא חל עליו החיוב כמו שאמרנו. ודינו בשאר הדברים, כגון אכילה שתיה וסיכה, כמעשר. ובמצות מעשר שני בפרשת ראה אנכי, נאריך עוד בזה בעזרת השם.

להיות נטע רבעי קדש

הפודה כרם רבעי, רצה פודהו ענבים רצה פודהו יין, וכן הזיתים, אבל שאר הפירות פודה אותן קודם שישתנו מברייתן. והפדיון הוא שאומרים פירות אלו יהיו מחוללין על כסף זה, והרי הן מחוללין בכך, ומעלה הכסף ואוכלו בירושלים. ואמר שמואל בגמרא [קידושין י"א ע"ב] שהקדש שוה מנה שחללו על שוה פרוטה מחולל, אבל לא בפחות משוה פרוטה, שאין לו דין כסף לשום דבר, והוא הדין לפירות רבעי.

וכרם רבעי אין לו שכחה ופאה ולא פרט ועוללות, ואין מפרישין ממנו תרומה ומעשרות, אלא כולו עולה לירושלים, או נפדה ויעלו הדמים ויאכלו בירושלים.

ודין מה שאמרו זכרונם לברכה [ר"ה ט' ע"ב] מאימתי מונין ראש השנה לרבעי. וכן מה שאמרו שכל שהוא חייב בערלה חייב ברבעי, ובמצות ערלה נאריך בזה בעזרת השם, ונכתוב אי זה אילן חייב בה ואי זה דבר שבאילן, וממנה נלמד לרבעי. ויתר כל פרטיה מבווארים בפרק אחרון ממעשר שני.

ונוהגת מצוה זו בזמן הבית בארץ בזכרים ונקבות, אבל לא בחוצה לארץ, וכן כתב הרמב"ם זכרונם לברכה, כשם שאין מעשר שני בסוריא כך אין נטע רבעי בסוריא, עד כאן, וכל שכן בחוצה לארץ. ויש מרבותינו שהורונו, השם ישמרם ויחיים, שחייב מצוה זו הוא אפילו עכשיו בארץ, ואפילו בחוצה לארץ נוהג כרם רבעי מדרבנן. ולפי זה צריך כל אדם עכשיו לפדות פירות כרם רבעי שלו על שוה פרוטה או יותר. גם אמרו שמברכין על הפדייה, ואחר כך משליך הפדיון לים המלח, כלומר למקום האבד, כדי שלא יהנה בו בריה, לפי שהוא קדוש היום מדרבנן, ואחר כך אוכל פירות כרמו. אבל נטע רבעי אינו נוהג כלל בחוצה לארץ אפילו מדרבנן.

ועובר על מצוה זו ולא העלה הפירות לירושלים או פדיון בזמן הבית, או שלא פדאן בארץ קצת המפרשים אפילו עכשיו, ביטל עשה זה, ולא חפץ בברכה, ומקיימה יהיה ברוך.

שלא לאכול ולשתות דרך זולל וסובא

ספר החינוך מצוה רמח שלא לאכול ולשתות כדרך זולל וסובא

שלא להרבות באכילה ושתייה בימי הנערות בתנאים הנזכרים בבן סורר ומורה בכתוב, עם מה שפירשו בו חכמינו זכרונם לברכה במסכת סנהדרין. והאזהרה לנו על זה מדכתיב [ויקרא י"ט, כ"ו] לא תאכלו על הדם, שכן אמרו בפירוש בסנהדרין [ס"ג ע"א] אזהרה לבן סורר ומורה מנין, תלמוד לומר לא תאכלו על הדם, כלומר לא תאכלו אכילה שהיא מביאה לשפוך דם, והיא אכילת זולל וסובא שחייב על אותה אכילה הרעה מיתה.

וכתב הרמב"ם זכרונם לברכה, ואע"פ שזה הלאו הוא לאו שבכללות, כמו שביארנו בעיקר התשיעי, אינו רחוק כי כשיהיה העונש מפורש, כלומר עונש בן סורר ומורה, דהיינו משפטו שהוא בסקילה מפורש בכתוב [דברים כ"א, כ"א], אינו חושש על האזהרה אם היא מן לאו שבכללות. ונתן טעם לדבריו, כמו שכתוב בספר מצות לא תעשה קצ"ה ובעיקר התשיעי.

והרמב"ם זכרונם לברכה תפש עליו הרבה בכאן, ואולם שניהם מודים כי זה הלאו דלא תאכלו על הדם וכל כיוצא בו שכולל דברים רבים כמו שנכתוב כאן, ואין ענינם וטעם איסורן שוה, אלא שהכתוב אסרם כולם בלאו אחד ושם אחד, כי לאו שבכללות הוא נקרא, והלכה היא לאו שבכללות אין לוקין עליו.

אבל הרמב"ם זכרונם לברכה יאמר כי מפני כן יענש הבן מיתה באכילה זו אע"פ שהאזהרה מזה הלאו, לפי שהכתוב גילה בפירוש שעונשו בסקילה במקום אחר, והוא ביאר בהקדמת ספרו שכל מה שיחייב הכתוב בו כרת או מיתה בית דין הוא מצות לא תעשה, חוץ מפסח ומילה שיש בהן כרת והן מצות עשה. ומן הכלל הזה יצא לו לרב שאזהרת בן סורר ומורה אע"פ שהיא למודה מלאו שבכללות דינה כאשר אזהרות, מכיון שהכתוב פירש בו עונש מיתה.

והרמב"ם זכרונם לברכה לא יחזיק בזה הדרך ולא יטה אליו, ולעולם יחזר להיות האזהרה מפורשת על הלוקה או על המומת ולא מלאו שבכללות, ואפילו יפרש הכתוב מיתתו מאה פעמים עדיין יאמר הרב לא ענש אלא אם כן הזהיר, ולאו שבכללות לא יחשבה לאזהרה במקום מלקות, ממה שבידינו הלכה רווחת אין לוקין על לאו שבכללות.

ועל כן אמר הוא זכרונם לברכה כי כבר העידו בגמרא מאי זה מקרא למדנו להלקות בן סורר ומורה, ואמרו בסנהדרין [ע"א ע"ב] מלקות בבן סורר ומורה היכא כתיבא, כדרכי אבהו, דאמר רבי אבהו למדנו מלקות במוציא שם רע. דכתיב ביה [שם כ"ב, י"ח] ויסרו אותו מויסרו דכתיב [שם כ"א, י"ח] בבן סורר, ובן מבן והיה אם בן הכות הרשע [שם כ"ה, ב'].

ועוד בזה קושיא לרמב"ם זכרונם לברכה, במה שאמר בעיקר השני שאין מלקין מכת גזירה שוה. ועוד הקשה על הרב מאמרו כי הבן הסורר יתחייב מיתה על ריבוי האכילה, ולא חלק כלל להמיתו בין אכילה ראשונה לשניה, ובפירוש אמרו בגמרא בסנהדרין [שם ע"א] שאכילה ראשונה של בן סורר ומורה אין עושה זיתה אלא מלקות, כמו שאמרו [שם ע"ב] מתרין בו בפני שנים ומלקין אותו בפני שלשה, חזר ונתקלקל נידון בעשרים ושלשה. ועוד כתב הוא זכרונם לברכה וזה לשונו, והראוי להעלות מזה שאכילה ראשונה נמנעת וענשה מלקות, והשניה ענשה מיתה, והן שתי מניעות בחשבון המצוות, ונכללו בלא תאכלו על הדם, עד כאן.

והנה אזכיר לך מן הדברים שפירשו לנו זכרונם לברכה, שנכללין בלאו הזה. אמרו זכרונם לברכה [שם ס"ג ע"א] שיש בו אזהרה לאוכל מבהמה קודם שתצא נפשה. וכן לאוכל בשר קדשים קודם זריקת הדם, וכמו שאמרו [שם] לא תאכלו הבשר ועדיין דם במזרק. וכן למדו ממנו שאין מברין על הרוגי בית דין, וכן סנהדרין שהרגו את הנפש שאין טועמין כלום כל אותו היום, ושלא יטעום אדם כלום עד שיתפלל, וכן אזהרה לבן סורר ומורה כמו שאמרנו.

משרשי המצוה, לפי שרוב חטאות בני אדם יעשו בסבת ריבוי האכילה והשתיה, כמו שכתוב [שם ל"ב, ט"ו] וישמן ישורון ויבעט, וכן שמנת עבית כשית ויטוש אלוה עשהו [שם], וכן אמרו זכרונם לברכה [ברכות ל"ב ע"א] מי גרם לך שתבעטי בי, כרשינין שהאכלתיך, ודרך כלל אמרו [שם] מלא כריסא זני בישא, כלומר אחר מילוי הכרס יבוא בן אדם לעשות חטאים רעים.

והענין הוא לפי שהמזונות הם עיסת החומר, וההתבוננות במושכל וביראת אלהים ובמצוותיו היקרות היא עיסת הנפש, והנפש והחומר הפכים גמורים כמו שכתבתי בראש הספר, ועל כן בהתגבר עיסת החומר תחלש קצת עיסת הנפש. ומזה השורש היו מן החכמים זכרונם לברכה שלא היו נהנין במזונות רק למה שצריך להחיות נפשם לבד, וכמו שכתוב [משלי י"ג, כ"ה] צדיק אוכל לשובע נפשו.

ועל כן תמנענו תורתנו השלימה לטובתנו מהרבות באכילה ושתייה יותר מדי, פן יתגבר החומר על הנפש הרבה עד שיחליאה ויאבד אותה לגמרי, ולכן להרחיק הענין עד תכלית הוזהרנו על זה בעונש חזק, והוא עונש המיתה, זהו הנראה לי בענין.

והוזהר האדם על זה בתחילת תוקף חוס בחרותו ובראשית בואו בחיוב שמירת נפשו, והם שלשה חדשים הראשונים משהתחיל להביא שתי שערות עד שיקיף כל הגיד. ומאותו הזמן יקח מוסר לכל ימיו, כי מהיות דבר המזון ענין תמידי באדם אי אפשר לו זולתו לא חייבתו התורה עליו בכל עת, רק שחרו מוסר בזמן אחד להועיל לו לכל הזמנים.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [סנהדרין ע' ע"א] שאין בן סורר ומורה חייב עד שיגנוב משל אביו ויקנה בשר ויין בזול, ויאכל אותן חוץ מרשות אביו בתבורה שכולם ריקנין ופחותין, ויאכל הבשר חי ואינו חי כדרך שהגנבים אוכלים, וישתה היין מזוג ואינו מזוג כדרך שהגרגרנים שותין, והוא שיאכל משקל חמשים דינר מבשר זה בלוגמא אחת וישתה חצי לוג מיין זה בבת אחת.

ומה שאמרו [שם] שאם אכל אכילה זו המכוערת מבשר אסור, או ביום שאסור באכילה ואפילו בתענית דרבנן שאינו חייב, שנאמר [דברים כ"א, כ'] איננו שומע

שלא לאכול ולשתות דרך זולל וסובא

בקולנו, מי שאינו עובר באותה אכילה אלא על קולם, יצא זה שעובר בה אף על דברי תורה. ומה שאמרו [שם] שאם אכל כל מאכל ולא אכל בשר בהמה, שתה כל משקה ולא שתה יין פטור, והטעם מן השורש שכתבנו למעלה, לפי שאין הטבע נמשך אחר שום דבר כל כך כמו באלו.

וענין כיצד דנין אותו, וכיצד מתרין בו, וכיצד מכריזין עליו, ומה שאמרו [שם ע"א ע"א] שאין נעשה דין סורר ומורה אלא כשהאב והאם שניהם רוצים בכך, שנאמר [שם, שם י"ט] ותפשו בו אביו ואמו. ואם היה אחד מהם גידם או אלם או סומא או חרש, אינו נעשה בן סורר ומורה, שנאמר [שם] ותפשו בו ולא גדמין, והוציאו אותו ולא חגרין, ואמרו ולא אלמין, בננו זה ולא סומין, איננו שומע בקולנו ולא חרשין. ומפני כל עניינים אלה הצריכים בו, היו מן החכמים שאמרו במגרא [שם] כי מעולם לא נעשה דין סורר ומורה, ויש מהם מי שהעיד שראה אותו וגם ישב על קברו. ומה שאמרו [שם] כי בתחילה מלקין אותו, שנאמר [שם, שם י"ח] ויסרו אתו, ופירשו זכרונם לברכה [שם ע"ב] ויסרו אותו, זה מלקות. ויתר פרטיה, בפרק ח' מסנהדרין.

ונהגת בארץ ישראל בלבד, שאין דנין דיני נפשות אלא שם, ובבית דין של עשרים ושלשה לכל הפחות. ואין דין זה נוהג אלא בזכרים, אבל לא בנקבות, שאין דרכן להמשך באכילה ושתיה כמו האנשים, וזהו שנאמר [שם] בן סורר (ומורה) ולא בת, ולא טומטום ואנדרוגינוס, ואפילו טומטום שנקעו ונמצא זכר אינו נעשה בן סורר, שנאמר [שם] כי יהיה לאיש בן סורר, עד שיהיה בן משעת הויה.

ועובר על זה ונעשה בן סורר ומורה על פי כל הדברים שכתבנו נסקל, והרי הוא ככל הרוגי בית דין שממונם ליורשיהם, שאף על פי שאביו גרם לו סקילה, הרי הוא יורש כל נכסיו.

שלא לנחש

ספר החינוך מצוה רמט שלא לנחש

שלא נלך אחרי נחשים, שנאמר [ויקרא י"ט, כ"ו] לא תנחשו, ונכפל במקום אחר, שנאמר [דברים י"ח, י"ז] לא ימצא בך וגוי ומנחש. ואמרו בספרי, מנחש כגון האומר נפלה פתי מפי, נפלה מקלי מידי, עבר נחש מימיני ושועל משמאלי, וימנע מפני כן מעשות שום מעשה.

בספרא אמרו לא תנחשו, כגון אלו המנחשים בחולדה ובעופות ובכוכבים וכיוצא בהן, עד כאן. וכן כגון מה שיאמרו המוני העמים הסכלים, כיון ששבת מדרכי שהייתי הולך, או צבי הפסיקו, או עורב צועק עובר על ראשו, או כיון שראיתי דבר פלוני בתחילת היום לא ארויח היום, או שום מקרה רע יבואהו, וכל המעשים האלו וכיוצא בהן הם בכלל לאו זה.

משרשי המצוה, לפי שעניינם אלה הם דברי גאון וסכלות גמורה, ולעם קדוש אמייתי אשר בחר האל לא יאות להם שישעו בדברי שקר. ועוד שהם סבה להדיח האדם מאמונת השם ומתורתו הקדושה. ולבוא מתוכם לכפירה גמורה, שיחשוב כל טובתו ורעתו וכל אשר יקרהו שהוא דבר מקרי, לא בהשגחה מאת בוראו, נמצא יוצא בכך מכל עקרי הדת. על כן, כי חפץ השם בטובתנו, ציונו להסיר מלבנו מחשבה זו ולקבוע בלבבנו כי כל הרעות והטוב מפי עליון תצאנה לפי מעשה האדם אם טוב ואם רע, והנחשים לא מעלין ולא מורידין, וכמו שכתוב [במדבר כ"ג, כ"ג] כי לא נחש ביעקב ולא קסם בישראל. פרטי המצוה בפרק שביעי משבת ובתוספתא דשבת.

ונהגת בכל מקום ובכל זמן, בזכרים ונקבות. ועובר עליה ועשה שום מעשה על פי הנחש בעדים והתראה, לוקה, ודוקא בבית דין של עשרים ושלשה, וכן בכל מקום שכתבנו במה שקדם. ובמה שנכתוב לוקה, הכוונה היא בארץ הקדושה שהיא מקום המשפט של עשרים ושלשה, שאין דנין דיני נפשות בחוצה לארץ אלא במסור לבד, לפי שמיתתו הצלה ותחיה לאחרים טובים ממנו.

שלא לעונן

ספר החינוך מצוה רנ שלא לעונן

שלא לעונן. שנאמר [ויקרא י"ט, כ"ו] ולא תעוננו. ופירוש הענין כמו שאמרו בספרא, שהוא לשון עונה, כלומר שלא נקבע עונות לומר שעה פלונית טובה לעשות בה מעשה פלוני ויצליח כל העושה אותו באותה שעה, והעושה אותו בשעה פלונית לא יצליח, כמו שיאמרו המהבילים בעלי הכישוף. ונכפל הלאו בזה הענין בסדר שופטים, דכתיב שם [דברים י"ח, ב'] לא ימצא בך וגוי מעונן.

ובכלל לאו זה דמעונן אמרו זכרונם לברכה [סנהדרין ס"ה ע"ב] שהוא מעשה אחיזת עינים שיעשו בני אדם, וכמו שאמרו זכרונם לברכה [שם] מעונן זה האוחז את העינים. וענין זה הוא מין גדול מהתחבולה יחובר אליה קלות היד וגבורת מהירותה עד שידמה לבני אדם שיעשה המתחבל עניינים של פלא, כלומר דברים שהם חוץ מן הטבע, כמו שיעשו תמיד המשתדלים בזה, שיקחו חבל וישמו אותו בכנף בגדם לעיני אנשים ואחר כך יוציאוהו נחש, וכן ישליכו טבעת באויר ואחר כך יוציאוהו מפי אחד מהעומדים לפניו, וכיוצא בעניינים אלו רבים.

וכל אחד מהמעשים הרעים אלו הוא אסור, והעושה נקרא אוחז העינים, והוא בכלל לאו דמעונן ולוקין עליו. ואע"פ שאמרו מעונן אצל מכשף בכתוב אחד, אינו מין כשוף ממש, שאילו היה האיסור בו משום לאו דמכשף לא היינו מלקין עליו, משום דלאו דמכשף ניתן לאזהרת מיתת בית דין, שנאמר [שמות כ"ב, י"ז] מכשפה לא תחיה, וקיימא לן דכל לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין אין לוקין עליו.

אשרשי המצוה, מה שכתבנו בלאו דמנחש, סמוך. ועוד הפסד גדול מאד נמצא בזה, לפי שישבו אצל ההמון והנשים והנערים העניינים הנמנעים בתכלית המניעה אפשריים, ויערב לדעותם לקבל הנמנע היותו אפשר מבלתי היות הענין נס מאת הבורא, ואולי יצא להם מזה סבה רעה לכפור בעיקר והכרת נפשם, והבן זה. פרטי המצוה שם בספרא ובמקומות בגמרא ובמדרשות.

ונהגת איסורה בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה ומגיד לבני אדם עונות שיעשו מעשיהם בהן כדי שיצליחו, וגם הוא עושה מעשיו לפי העונות חייב מלקות. והאיש השואל אל היודע אין עליו חיוב מלקות בשאלה לבד, עד שיכוין פעולתו אל העת הידועה ויעשה מלאכתו בה, ואז ילקה בעבורו מכיון שעשה מעשה.

שלא להקיף פאת ראש ככומרי ע"ז

ספר החינוך מצוה רנא שלא להקיף פאתי הראש

שלא להקיף פאתי הראש, שנאמר [ויקרא י"ט, כ"ז] לא תקיפו פאת ראשכם, ופירשו זכרונם לברכה שהענין הוא שאסור לישראל לגלח ולהשוות שערות ראשו לאחורי אזניו ולפדחתו, כמו שעושים גם היום עובדי עבודה זרה וכומריהם, וזהו שאמרו זכרונם לברכה במסכת מכות [כ"ז ע"ב] איזהו פאת הראש, זה המשוה צדעיו לאחורי אזניו ולפדחתו.

משרשי המצוה, כדי להרחיק ממנו ולהשכיח מבין עיניו ומכל מעשיו כל ענין עבודה זרה וכל הנעשה בשבילה, ובאה האזהרה מפורשת בדבר שיעשו לה בני אדם בגופותם, מפני שהיא למזכרת עוון תמיד אחר שהיא דבר קבוע בגוף. ומפני שזה מעקרי טעם המצוה, היו צריכים זכרונם לברכה שיבארו כי הקפת כל הראש גם כן בכלל הלאו, שלא תאמר שתכלית מה שאסר כדי שלא נדמה להם והם לא יגלחו כל הראש כולו, למדונו שגם זה בכלל האיסור הוא, כמו שבא ביבמות שאמרו שם [ה' ע"א] הקפת כל הראש שמה הקפה. ואפשר כי התורה אסרה הכל משום דומה לדומה.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה במכות [כ"ז ע"ב] שאחד המגלח ואחד המתגלח כל זמן ששייע שניהם חייבים, אבל לא שייע אין חייב אלא המגלח, והמגלח את הקטן חייב. ובשיעור פאת הראש לא נתנו חכמים שיעור. וכתב הרמב"ם זכרונם לברכה [עכו"ם פ"ב ה"ו] שמענו מזקנינו שאין מניחין פחות מארבעים שערות, זהו לשונו. ומותר לגלח הפאה במספרים, שלא אסרה התורה אלא השחתה של תער (או משוה צדעיו לאחורי אזניו, ושמעתי דבפאת הראש

שלא להקיף פאת ראש ככומרי ע"ז

אף במספריים כעין תער אסור). ויתר פרטיה, בסוף מכות.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים, אבל לא בנקבות בין גלחו בין נתגלחו פטורות. וכמו שדרשו זכרונם לברכה [קידושין ל"ה ע"ב] לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך, כל שישנו בבל תשחית וגו'.

ומכל מקום אסור להן לגלח הזכר, ואפילו קטן. והעבדים אע"פ שהם בגדר הנשים בהרבה מצוות, בזה חייבים הם בה, הואיל ויש להם זקן. וטומטום ואנדורגיניוס הרי הם ספק, ונותנין עליהם חומרי זכר ונקבה בזה ובכל מקום, וחייבין בכל, אבל אם עברו אינם לוקין מספק.

ובגדר ענין זה אכתוב הכלל שלמדנו זכרונם לברכה במצוות הנשים, אע"פ שדרכי לכתבו בפרט בכל מצוה ומצוה, כי מתוך הכלל והפרט יזכרוהו הקורא, וזהו כל מצות לא תעשה שבתורה אחד אנשים ואחד נשים חייבין, חוץ מבל תקיף ובל תשחית ובל תטמא למתים, וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, חוץ מקידוש ומצה ואכילת פסח והקהל ושמחה. והם אמרו גם כן שאין למדין מן הכללות, ואפילו במקום שנאמר בהן חוץ, כי הכולל כדי לקצר כלליו לא יחוש לדברים מעטים היוצאים מן הכלל להעלות על ספר.

ועובר על זה וגלח פאה אחת מן הראש חייב מלקות אחת, ואם גלח שני צדעיו, ואפילו בבת אחת והתראה אחת, חייב שתי מלקיות. וכתב המעתיק בשם הרמב"ם זכרונם לברכה, והראוי שלא נמנה אלה לשתי מצוות אע"פ שלוקה שתיים, לפי ששניהם כתובים תחת לאו אחד, שאילו אמר לא תקיפו פאת ראשכם אימין ופאת ראש משמאל, ומצאנו אותן מחייבין עליהם שתיים, אז היה רשות לומר שנמנה אותן שתי מצוות. אמנם בהיותו מלה אחת וענין אחד, באמת שהוא מצוה אחת, ואע"פ שבה פירוש שמניעה זו היא כוללת חלקים משתנים מהגוף ושהוא חייב על כל חלק מהם לבד, עם כל זה לא יתחייב שיהיו מצוות הרבה, עד כאן לשונו.

שלא להשחית פאת זקן כעובדי ע"ז

ספר החינוך מצוה רנב שלא להשחית פאת זקן

שלא לגלח פאת הזקן, שנאמר [ויקרא י"ט, כ"ז] ולא תשחית את פאת זקנך. וחמש פאות יש בו בזקן, ובכל אחת יש בה חיוב מלקות אפילו נטלן כולן כאחת ובהתראה אחת, ואלו הן, לחי העליון והתחתון מימין, והעליון והתחתון משמאל, הרי ארבעה, ושבלת הזקן והוא מקום חבור הלחיים למטה הנקרא בלעז מונטון, הרי חמשה. ולשון המשנה [מכות כ"ג ע"א], ועל הזקן חמש, שתיים מכאן ושתיים מכאן ואחת מלמטן.

וכתב המעתיק בשם הרמב"ם זכרונם לברכה, ובאה המניעה בזה באלה המלות, ולא תשחית את פאת זקנך, ולא אמר לא תשחית זקנך, ואע"פ שהכל יקרא זקן, ירצה לומר בזה שלא תגלח אפילו פאה אחת מכלל הזקן, ולוקין על כל אחת מלקות אחת, ואפילו גלחן בבת אחת כולם, חייבין עליהם חמש מלקיות.

משרשי המצוה, מה שכתבנו במצוה הקודמת, להרחיק כל ענין עבודה זרה, וזה גם כן היה מנהג כומרי עבודה זרה להשחית פאת זקנם. ועוד כתב, וזה לשון המעתיק, ואשר יחייב שלא ימנו חמש פאות שבזקן חמש מצוות, הוא בעבור שבאה המניעה במלה נפרדת, והוא ענין נפרד, כמו שביארנו במצוה שלפניה, עד כאן.

דיני המצוה, כגון מה שאמרו זכרונם לברכה [שם כ"א ע"א] שאין החיוב אלא בגלוח של תער, שנאמר ולא תשחית, גלוח שיש בו השחתה דוקא וזהו תער, כן פירשו זכרונם לברכה [שם]. וכתב הרמב"ם זכרונם לברכה [עכו"ם פי"ב ה"ז] ואם גלח במספריים פטור. נראה מדבריו דדוקא פטור הוא אבל אסור לעשות כן. ואפשר שיהיה הענין במגלח במספריים כעין תער, וכמו שנראה הענין כן במסכת נזיר, שאמרו שם [נ"ח ע"ב] והשפם מותר לגלחו בתער, שאין שם חשש פאה כלל. ויש מן הגדולים שהחמירו שלא להעביר תער על כל הבשר. ויתר פרטיה מבוארים בסוף מכות.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים, אבל הנקבות מותרות הן בהשחתת זקן אם יש להן שער בהן, גם אם השחיתה האשה זקן האישה פטורה. והעבדים חייבים בהשחתת זקן, כמו שכתבנו למעלה, וכן טומטום ואנדורגיניוס מספק.

שלא נכתוב בבשרנו כתובת קעקע

ספר החינוך מצוה רנג שלא נכתוב בבשרנו כתובת קעקע

שלא נכתוב בבשרנו כתובת קעקע, שנאמר [ויקרא י"ט, כ"ח] וכתובת קעקע לא תתנו [בבשרכם] [בכם]. והענין הוא כמו שעושיין היום ישמעאלים, שכותבים בבשרם כתב מחוקה ותקוע שאינו נמחק לעולם. ואין החיוב אלא בכתב חקוק ורשום בדיו או בכחל או בשאר צבעונין הרושמיין. וכן אמרו במכות [כ"א ע"א] קעקע ולא כתב, כלומר שלא רשמו בצבע, כתב ולא קעקע, כלומר שרשם בשרו בצבע אבל לא עשה שריטה בבשרו, אינו חייב עד שיכתוב ויקעקע בדיו ובכחל ובכל דבר שהוא רושם.

זשרשי המצוה, מה שכתבנו בהקפת הראש ובהשחתת זקן, סמוך, להרחקת כל עניני עבודה זרה מגופנו ומבין עינינו. וגם זה מן השורש הזה בעצמו, שהיה מנהג הגוים שרושמים עצמם לעבודה זרה שלהם, כלומר שהוא עבד נמכר לה ומורשם לעבודתה.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה שכל מקום שבגוף, בין מגולה בין מכוסה בבגדים בכלל איסור זה. ויתר פרטיה, בסוף מסכת מכות.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר על זה וכתב אפילו אות אחת בכל מקום שבגופו בענין זה שאמרנו, שיהיה חקוק ורשום באחד ממיני הצבעין הרושמיין, לוקה, ואם רשמו בו אחרים, אינו לוקה אלא אם כן סיע, מן הכלל הידוע, לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו.

מצות היראה מן המקדש

ספר החינוך מצוה רנד מצות היראה מן המקדש

לירא מן המקדש, כלומר שנעמידהו בנפשותינו מקום הפחד והיראה, כדי שיתרכו לבבינו בבואנו שם להתפלל או להקריב קרבנות, שנאמר [ויקרא י"ט, ל'] ומקדשי תיראו. ופירשו זכרונם לברכה בספרא ובברכות [נ"ד ע"א] כמו כן, אי זהו מורא, לא יכנס להר הבית במקלו ובמנעלו ובאפונדתו ובאבק שעל רגליו ובמעות הצרורים לו בסדינו, ולא יעשנו קפנדריא, כלומר שיכנס מפתח זה ויצא מפתח שצננו כדי לקצר הדרך לבד, ורקיקה מקל וחומר, פירוש ואין צריך לומר שאסור המקום ברקיקה.

וביארנו גם כן בסנהדרין [ק"א ע"ב] שאין ראוי כלל לשבת בעזרה, כי אם למלכי בית דוד משום כבוד מלכות, שנאמר [שמואל ב' ז', י"ב] ויבא המלך דוד וישב לפני יי. ואמרו בספרא, לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שפקד על המקדש.

משרשי מצוה זו כתבתי למעלה במצות ועשו לי מקדש, סדר ויקחו לי תרומה, ובמקומות אחרים.

זדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה שאין אדם נכנס בכל הר הבית אלא לדבר מצוה. וכל מי שהשלים עבודה בבית ונסתלק מהלך אחרנית מעט מעט, וכן אנשי משמר ואנשי מעמד ולויים מדוכנס כד הם יוצאים מן המקדש.

ומה שאמרו זכרונם לברכה. אסור לאדם שייפנה או יישן לעולם בין מזרח למערב, מפני שההיכל הוא במערב. וכן אסור לאדם לבנות בית תבנית היכל, ואכסדרה תבנית אולם, חצר תבנית העזרה, וכל זה למוראת המקום. ויתר פרטי כבוד הבית ומוראו, במדות ותמיד.

מצות היראה מן המקדש

ונוהגת מצוה זו בזכרים ונקבות בכל מקום, שאע"פ שהמקדש חרב היום בעוונותינו, חייב כל אדם במוראו, ולא יכנס אלא במקום שהוא מותר להכנס בו: בניינו, ולא ישב אפילו בעזרה, ולא יקל ראשו כנגד שער המזרח, שנאמר [ויקרא י"ט, ל'] את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו, ואמרו בספרא, מה שמירת שבת לעולם אף מורא מקדש לעולם. ועובר עליה ונהג קלות ראש בעניינים אלו שאמרנו, ביטל עשה זה.

שלא לעשות מעשה אוב

ספר החינוך מצוה רנה שלא לעשות מעשה אוב

שלא לעשות מעשה אוב ולא נפנה אחריו, כלומר שלא נשאל בו, שנאמר [ויקרא י"ט, ל"א] אל תפנו אל האובות. והענין הוא שמקטירין קטורת ידועה ועושיין מעשים ידועים, ובאותם העניינים ידמה לאדם שישמע דיבור מתחת השחי שיענה לו במה שישאל, זהו מין אחד ממיניו. ולשון ספרא, אוב זה פיתום המדבר משחי.

אשרשי מצוה זו, מה שכתבנו באיסור מנחש, ומכיון שכל אלו ההבלים גורמין לו לאדם להניח דת האמת העיקרית ואמונת השם ויפנה אחר ההבל ויחשוב כי כל אשר יקרהו יהיה עליו דרך מקרה, ושיהיה בידו להיטיב לעצמו ולסלק מעליו כל נזק באותן שאלות ואותן תחבולות שיעשה. וכל זה איננו שוה לו כי הכל נגזר מאת אדון העולם, ולפי מעשה הכושר או החטא אשר יעשה האדם יתחדשו עליו מעשים אם טוב ואם רע, כמו שכתוב [איוב ל"ד, י"א] כי פועל אדם ישלם לו. ועל זה ראוי לו לאדם להשכיך מחשבותיו ולכוין כל דרכיו, וזו היא מחשבת כל אדם מבני ישראל הטובים. ועוד שיש בענין זה של אוב וידעונו צד עבודה זרה.

פרטי המצוה, בפרק שביעי מסנהדרין.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה ועשה מעשה האוב במזיד ועדים, נסקל. ואם אין עדים והתראה, בכרת. בשוגג, מביא חטאת קבועה. והנשאל בהן, בלאו, ואם כיון מעשיו ועשה כמאמרן, לוקה.

שלא לעשות מעשה ידעונו

ספר החינוך מצוה רנו שלא לעשות מעשה ידעונו

שלא נעשה מעשה הידעונו, שנאמר [ויקרא י"ט, ל"א] אל תפנו וגו' ואל הידעונו. ופירש הרמב"ם זכרונו לברכה, וזה לשונו, שהענין הוא שיקח עצם עוף ששמו ידוע וישימהו בפיו ויקטר לו במיני קטורת וישביע השבעות ויעשה פעולות עד שיתחבר לו ענין (הנופל מחולי) [מחולי הנופל] כמו החולי הנקרא סבאת, וידבר בעתידות. וכן אמרו זכרונם לברכה [סנהדרין ס"ה ע"ב] ידעונו מניח עצם ידוע בפיו והוא מדבר מאליו. ואל תחשוב שזהו לאו שבכללות, שהוא כבר הפרישם כשיזכר העונש. אמר אוב או ידעונו, וחייב על כל אחד משניהם סקילה וכתר למזיד, והוא אומר [שם כ', כ"ז] ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעונו מות יומתו וגו'. ולשון ספרא, לפי שהוא אומר ואיש או אשה כי יהיה בהם אוב או ידעונו מות יומתו וגו', עונש שמענו, אזהרה מנין, תלמוד לומר, אל תפנו אל האובות ואל הידעונו.

כל ענין ידעונו יגיד עליו רעו אוב שכתבנו. ושם בסנהדרין פרק (ו') [ז'] יתבאר דיניו גם כן.

מצות כבוד חכמים

ספר החינוך מצוה רנו מצות כבוד חכמים

לכבוד החכמים ולקום מפניהם, שנאמר [ויקרא י"ט, ל"ב] מפני שיבה תקום, ותרגם אונקלוס, מן קדם דסבר באורייתא תקום. והדרת פני זקן, פירשו זכרונם לברכה [קידושין ל"ב ע"ב] אין זקן אלא מי שקנה חכמה. וזה שהוציא הכתוב החכם בלשון זקן, הטעם מפני שהבחור החכם ראה בחכמתו מה שראה הזקן ברוב שניו.

משרשי המצוה, לפי שעיקר היות האדם נברא בעולם הוא מפני החכמה, כדי שיכיר בוראו, על כן ראוי לבני אדם לכבד מי שהשיג אותה, ומתוך כך יתעוררו האחרים עליה. ומזה השורש פירש איסי בן יהודה בגמרא בקידושין [שם] שאפילו זקן אשמאי, כלומר שאינו חכם, הוא בכלל המצוה, שראוי לכבדו מפני שברוב שניו ראה והכיר קצת במעשי השם ונפלאותיו, ומתוך כך ראוי לכבודו. והיינו דאמר רבי יוחנן שם בקידושין, הלכה כאיסי בן יהודה. וזה שאמרנו, בתנאי שלא יהיה בעל עבירות, שאם כן מנע עצמו מכבוד.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה שאין צריך לומר שמי שאינו חכם חייב בכבוד החכם, אלא אפילו החכם חייב בכבוד החכם, כמו שאמרו זכרונם לברכה [ב"מ ל"ג ע"א] תלמידי חכמים שבבבל עומדים זה מפני זה. ומה שביארו גם כן, כי בכבוד הרב על התלמיד יש תוספת גדול על הכבוד שחייב לכל חכם אחר, והפליגו בזה עד שאמרו [אבות פ"ד, ט"ו] מורא רבך כמורא שמים.

'בביאור אמרו, אביו ורבו, רבו קודם בכבוד ובאבידה ובמשא ובשבייה, אבל אם היה אביו חכם, אע"פ שאינו שקול כרבו, אביו קודם. ובפרק חלק [סנהדרין ק"י ע"א] אמרו, כל החולק על רבו כחולק על השכינה, שנאמר [במדבר כ"ו, ט'] בהצותם על יי, ושם האריכו בענין הרבה.

ומה שאמרו זכרונם לברכה במוראת רבו, שלא ישב במקומו ולא יכריע דבריו ולא יסתור דבריו ולא יורה בפניו לעולם, ואפילו תוך שנים עשר מיל עמו אסור להורות. ואם ראהו עובר על דברי תורה כיצד ימנענו. והחילוק שבין רבו מובהק, כלומר שרוב חכמתו ממנו, לרבו שאין רוב חכמתו ממנו. ומאימתי חייב לעמוד מפני רבו ומפני חכם אחר, ובאי זה מקום ובאי זה ענין פטור מן הקימה.

ויתר רובי פרטי עניינים אלה, בקידושין פרק ראשון ובמקומות אחרים. וכן מדיני המצוה העניינים שפוטרין מהן החכמים מצד כבודם ומוראם, כגון בניינים 'חפירות המדינה וכיוצא בהן, וכן המסים שמטילין המלכים על אנשי הארץ, בין מס שהוא קצוב על כל בני העיר יחד או שהוא קצוב על כל איש ואיש או שאינו קצוב כלל, מכל זה הם פטורים, שנאמר [חושע ח', י'] גם כי יתנו בגוים עתה אקבצם ויחלו מעט ממשא מלך ושרים.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה ביטל עשה ועונשו גדול, למען כי זה יסוד חזק בדת.

שלא להונות במדות וכל המדות בכלל

ספר החינוך מצוה רנה שלא להונות במדות וכל המדות בכלל

שלא להונות במדות הלח והיבש ולא במאזניים, ובכלל מדות הוא גם כן מדידת הקרקעות, וכל דבר הנמדד בין בני אדם, כגון בגדים, שנאמר [ויקרא י"ט, ל"ה] לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה. ופירשו זכרונם לברכה [ב"מ ס"א ע"ב] כי משורה היא מדת הלח והיבש, והיא מדה קטנה ביותר, שהיא אחד מל"ג בלוג. ולמדנו מכאן כי התורה הקפידה על המדות בכל שהוא, כלומר שאע"פ שבשאר גזלות לא תקפיד התורה אלא בפרוטה, בענין המדות תקפיד בכל שהוא.

ופירוש הכתוב כן, לא תעשו עול במשפט, ומהו המשפט השנוי כאן, הוא המדה והמשקל והמשורה. ולמדו זכרונם לברכה מזה שהזכיר הכתוב בכאן משפט, שהמודד נקרא דיין, ואם שקר במדה הרי הוא כמקלקל את הדין וקריו עול ומשוקץ חרם ותועבה, וגורם לחמשה דברים האמורים בדין, מטמא את הארץ ומחלל את השם ומסלק את השכינה ומפיל את ישראל חרוב ומגלה אותן מארצם. ועוד הפליגו בחומר מצוה זו ואמרו [ב"ב פ"ח ע"ב] כי גדול עונשן מעונש עריות, שזה בין אדם למקום וזה בינו לחבירו. שורש המצוה ידוע, כמו שכתבתי למעלה במצות עשה י"ב בסדר זה.

שלא להנות במדות וכל המדות בכלל

מדיני המצוה, מה שאמרו שהמודד או השוקל בעוול, ואע"פ שהוא גונב בלי ספק, אינו משלם תשלומי כפל אלא משלם לו מה שחסר מן המדה או המשקל. וכן מה שאמרו זכרונם לברכה [ב"מ נ"ב ע"א] למשמרת מצוה זו, ששלע שנפגמה מן הצד לא יעשנה משקל, שמא יפגם ממנה יותר ויהיה המשקל חסר, ולא יניחנה במקום שיוכלו אחרים לעשותה משקל, ומה שהאריכו בזה לומר שאם חסרה ועמדה על מחצה בכיוון, יקיים. ומה שאמרו, עושה אדם מדותיו סאה וחצי סאה וכו', אבל לא יעשנה קביים, שלא תתחלף ברובע הסאה שהוא קב ומחצה, וכן במדות הלח, עושה הין וחצי הין וכו', כדאיתא בברייתא בבבא בתרא [פ"ט ע"ב].

ומה שאמרו [ב"מ ס"א ע"ב] שהמודד את הקרקע בחבל לא ימוד לאחד בימות החמה ולאחד בימות הגשמים, מפני שהחבל מתקצר בימות החמה. ומה שאמרו [שם ק"ז ע"ב] שצריך כל אדם לדקדק הרבה במשיחת הקרקע. לפי שיש חילוקין הרבה במשיחת הקרקע בין ההר והגיא, ויש לעיין בו גם כן בין העיגולין והריבועין והאלכסונין.

ועוד הרבה ענינים המתבארים בספרי חכמת החשבון והגימטריאות, שיחלקו בין זווית נצבה לזווית נרווחת וזווית חדה, ואלו שלש צורותיהן כסדר, ובין משולש שווה הצלעות והמשולש אשר שתי הצלעות בלבד שוות, והוא נקרא משולש שווה השוקים, ובין משולש שאין צלע מכל צלעותיו שוות, והוא הנקרא מתחלף הצלעות, ובין מרובע רבוע שווה למרובע ארוך, ומרובע מעויין כזה ומרובע דומה למעויין כזה וכמה צדדין כיוצא באלו, לא יכיל קלף גדול לרוב הצורות שעשו בזה בעלי חכמת התשבורת והשיעורין הנקראין אלהנדסא בענינים אלה. ומכל צד צריכין אנו להזהר הרבה במדידת הקרקעות.

יתזכור עם זה כי הכללים שכללו חכמים זכרונם לברכה בעניני החשבון, כגון מה שאמרו [עירובין נ"ז ע"א], כל אמתא בריבועא, אמתא ותרי חומשי באלכסונא, וכן כל שיש בהיקפו שלשה טפחים יש בו רוחב טפה, וכן כמה מרובע יתר על העיגול, רביעי, וכיוצא בכללים אלו, שלא אמרו זכרונם לברכה על הכיוון הגמור כי אם בקירוב, ולכן אל תסמוך בזה בחלוקת הדברים בין בני אדם.

ואל תתמה, איך יכתבו דבר בלתי מכוון והם אנשי אמת אשר אלהים נצב בעדתם, כי הם לא נצרכו אל החשבונות כי אם בחשבון תחומי שבת או בזריעת הכלאים ונטיעתם וכיוצא באלו הדברים, ובה מה שלא כיוונו בו מביא אותנו לידי חומרא ואינו מזיק לשום אדם בממונו, ואע"פ כן העידו ברוב מקומות אלו שאין החשבון מדוקדק שם, שאמרו בכל מקום ומקום כפי הראוי בו, היינו דלא דק ולחומרא לא דק, וכיוצא בזה, שהודיעונו בכל מקום שלא נתלה בהם מיעוט ההשגחה וידיעה בדבר מכל הדברים. ויתר פרטי המצוה, בבתרא ובמקומות אחרים.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה ושיקר במדה במשקל ובמשורה עבר על לאו, אבל אין לוקין עליו, לפי שהוא ניתן לתשלומין. וכתב הרמב"ם זכרונם לברכה שאם שקר במדות אפילו לגוי עובד עבודה זרה עובר בלא תעשה וחייב להחזיר, וכן אסור להטעות הגוים בחשבון, שנאמר [ויקרא כ"ה, נ'] וחשב עם קונו, אף על פי שהוא כבוש תחת ידך, קל וחומר לגוי שאינו כבוש תחת ידך, והרי הוא אומר [דברים כ"ה, ט"ז] כי תועבת יי וגוי כל עושה עול, מכל מקום.

מצות צדוק המאזנים והמשקלים והמדות

ספר החינוך מצוה רנט מצות צדוק המאזנים והמשקלים והמדות

לצדק המאזנים והמשקלים והמדות וליישר אותם ולהשמר מאד בהם, שנאמר [ויקרא י"ט, ל"ו] מאזני צדק אבני צדק אפית צדק והין צדק יהיה לכם. ולשון ספרי, מאזני צדק, צדק את המאזנים יפה יפה, כלומר שתהיינה המאזנים מיושרות. ויש בענין המאזנים כיוונון גדולים לפי שאפשר לעשות בהם כמה מיני שקרים, ידוע הדבר. אבני צדק, צדק את המשקלות יפה יפה. גם במשקלות גם כן אפשר לעשות בהן הרבה מיני שקר, וכעין מה שאמרו זכרונם לברכה [ב"מ ז"א ע"ב] אני עתיד ליפרע ממי שטומן משקלותיו במלח. אפית צדק, צדק את האפיות יפה, והין צדק, צדק את ההינין יפה. והאיפה היא מדת היבש, והין מדת הלח.

הזהירנו התורה בכל אחד ואחד מדברים אלו בפרט לחומר הענין, ואע"פ שהכל נכלל בכלל לא תונו איש את עמיתו. ולשון ספרא, על תנאי כך הוצאתי אתכם מארץ מצרים, שתקבלו עליכם מצות מדות. ואמרו גם כן זכרונם לברכה [שם] אני שהבחנתי במצרים בין טפה של בכור לטפה שאינה של בכור, אני עתיד ליפרע ממי שטומן משקלותיו במלח כדי להונות הבריות שאין מכירין בהן. שורש מצות היושר והרחקת הגזל והתרמית מבין בני אדם ידוע לכל בן דעת.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [ב"ב פ"ט ע"א] שאין עושין משקלות של בדיל ועופרת וכל שאר מיני מתכות, מפני שמעלין חלודה ומתחסרין, אבל עושין אותן של אבן וזכוכית וכיוצא בהן. והדברים שאמרו במדידת הקרקע, ומה שלמדנו בצורת המחק שקורין בלעז רשורא. ואמרו [שם ע"ב] גם כן שלא ירתיח במדת הלח בעת שמודד, ואפילו היתה מדה קטנה ביותר, שהרי מצינו שהתורה הקפידה על המדות בכל שהוא, שנאמר בתורה [שם, שם ל"ה] לא תעשו עול וגוי במדה במשקל ובמשורה, והמשורה היא מדה קטנה ביותר שהיא חלק אחד משלשה ושלישים בלוג.

והשעורים שנתנו זכרונם לברכה [שם] באורך קנה המאזנים, ובאורך החוטים והחילוקים שאמרו בין מאזנים העשויין לשקול מין אחד למאזנים של מין אחר. ומה שאמרו [שם] שחייבין בית דין להעמיד שוטרים בכל מקום ומקום להיות מחזירים לצדק המאזנים והמשקלות, ויש להם רשות לקנוס בממונו גם בגופו כל שנמצא עמו משקל חסר, ויתר פרטיה, בפרק חמישי מבתרא.

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר עליה ביטל עשה, מלבד שעבר על לאו דאונאה וגזילה וגניבה אם יש בה שוה פרוטה. ומה שיקשה בענין יותר, כי המשקל במדות לא יתן לב לכל הלוקחים ואינו יודע למי גזל שיחזיר אליו גזילתו, וזהו שאמרו זכרונם לברכה [שם פ"ח ע"ב] כי קשה מאד עונשן של מדות.

שלא לקלל אב ואם

ספר החינוך מצוה רס שלא לקלל אב ואם

שלא לקלל אב ואם, שנאמר [ויקרא כ', ט'] איש איש אשר יקלל את אביו ואת אמו וגו'. והאמת שעיקר האזהרה בקללת אב ואם אינה מן המקרא הזה, כי בכאן לא יזכיר רק העונש במקלל, וכן מה שכתוב בסדר משפטים [שמות כ"א, י"ז] ומקלל אביו ואמו מות יומת, שם גם כן לא דיבר אלא בעונש.

וזהו שאמרו במכילתא, ומקלל אביו ואמו וגו', עונש שמענו, אזהרה מנין, תלמוד לומר [שם כ"ב, כ"ז] אלהים לא תקלל, אם דיין הוא אביך הרי הוא בכלל אלהים לא תקלל, ואם נשיא הוא הרי הוא בכלל ונשיא בעמך לא תאור, ואם בור הוא הרי הוא בכלל לא תקלל חרש. הרי אתה דן בנין אב משלשתן וכו', עד הצד השווה שבהן שהם בעמך ואתה מזהר על קללתן, אף אביך שבעמך אתה מזהר על קללתן.

וכן אמרו גם כן בספרא, איש איש אשר יקלל, עונש שמענו וכו', כמו הלשון אשר במכילתא בשוה. ומפני שאין לאזהרה זו לאו מיוחד אלא שהוא יוצא מכלל שלשה לאוין שכתבנו, כתבתיו על מקרא זה שמדבר בעונש. וכמו כן כתבו הרמב"ם זכרונם לברכה במקלל אביו ואמו מות יומת, שהוא מדבר בעונש. מרשי המצוה, כתבתי במשפטים מצות לא תעשה ג'.

מדיני המצוה, כגון מה שאמרו [סנהדרין פ"ה ע"ב] שחיוב קללת האב והאם הוא בין בחייהם או אפילו אחר מותם, מה שאין כן בהכאה שאין החיוב בה כי אם בחייהם, אבל לאחר מיתה פטור על הכאתם. ומה שאמרו [שבועות ל"ה ע"א] שאין חיוב מיתה לבן עד שיקללם בשם מן השמות המיוחדים, אבל המקלל בכינוי פטור מסקילה, ולוקה כדרך שלוקה על קללת אדם כשר.

ימה שאמרו שהמקלל אבי אביו או אבי אמו, דינו כמקלל אחד משאר הקהל. והאב שנתחייב שבועה אין הבן משביעו בשבועת האלה, אלא משביעו שבועה שאין בה אלה. ואמרו גם כן שאסור לבזותו כלל, שלא על הקללה הקפידה תורה אלא אף על הבזיון, והמבזהו הרי הוא באורו, שנאמר [דברים כ"ז, ט"ז] ארור מקלה אביו ואמו, ויש לבית דין להכות העושה זה ולעונש כפי הראוי. ויתר פרטיה, בפרק שביעי מסנהדרין.

שלא לקלל אב ואם

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, וכן בטומטום ואנדרוגינוס. ושתוקי חייב על אמו ואינו חייב על אביו, אע"פ שנבדקה אמו ואמרה בן פלוני הוא. ולפי הדומה שממזר חייב על קללת אביו ואמו, שהרי הוא ראוי לירש אותם מדין תורה, ודין בן כשר יש לו גם כן לענין אבילות ולכל דבר, אבל הבן מן השפחה ומן הנכרית אינו חייב על קללתו. וכן גר שהורתו שלא בקדושה אע"פ שנולד בקדושה, כגון שנתגיירה אמו כשהיתה מעוברת, אינו חייב על קללת אביו, וכשם שאינו חייב על קללת אביו, כך אינו חייב על קללת אמו אע"פ שהיא יהודית כשילדתו, וכמו שדרשו זכרונם לברכה, ומקלל אביו ואמו, את שהוא חייב על אביו חייב על אמו וכו'. ואין להקשות על דרשה זו משתוקי, שחייב על אמו לבדה, לפי שאין האב ידוע וניכר.

והגר אסור לקלל אביו הגוי מדרבנן, כדי שלא יאמרו בא מקדושה חמורה לקלה, אבל העבד אין לו יחוס, והרי אביו כמי שאינו אביו לכל דבר, ואף לאחר שנשתחרר.

ועובר על זה וקללם בשם מן השמות נסקל, והוא שיש שם עדים והתראה, כמו שידוע בכל המצוות, ואם קללן באחד מן הכנויין לוקה.

מצות בית דין (ר) שישרפו מי שיתחייב שריפה

ספר החינוך מצוה רסא מצוה שישרפו מי שיתחייב שריפה

להיות בית דין שורפין באש, כלומר שנצטוו הבית דין לעשות משפט בשריפה במקצת עבירות, ואחת מהן היא הבא על אשה ועל אמה, שנאמר [ויקרא כ', י"ד] ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה היא באש ישרפו אותו ואתהן וגו'. וכבר כתבתי למעלה, בסדר אחרי מות במצות לא תעשה י"ח, באי זה ענין יתחייב אשר יקח אשה ובתה, ושאינו בכלל החיוב אלא האחת, והיא האחרונה. ומה שכתוב ואתהן, פירוש אחת מהן, שכן בא הפירוש במסכת סנהדרין [ע"ו ע"ב] ואמרו שם שכן במקום פלוני קורין לאחת הן וכו', כמו שכתבתי שם.

משרשי איסור העריות כתבתי למעלה באחרי מות מה שידעתי ושמעתי בענין.

מדיני המצוה, מה שאמרו זכרונם לברכה [שם נ"ב ע"א] מצות הנשרפין, שהיו משקעין אותו בזבל עד ארכובותיו, ונותנין סודר קשה בתוך סודר רך וכורך על צוארו, ושני עדיו זה מושך אצלו וזה מושך אצלו עד שהוא פותח את פיו, ומתיכין את הבדיל והעופרת וכיוצא בהן וזורק לתוך פיו, והיא יורדת ושורפת את בני מעו. ויתר פרטיה, בפרק שביעי מסנהדרין.

ונוהגת מצוה זו בזכרים כי להם המשפט, ובארץ ישראל בלבד כי היא מקום המשפט. ובית דין שעברו עליה ולא דנו החייב כדינו ביטלו עשה ועונשם גדול, כי במשפט יתיישב העולם.

וכבר כתבתי למעלה בסדר משפטים מצות עשה ד', כי הרמב"ן זכרונם לברכה לא ימנה בחשבון המצוות בספר שלו ארבע מיתות בית דין, ושם הבאתי קצת הטעם שכתב הוא בענין.

שלא ללכת בחוקות עובדי ע"ז ולא במנהגותם

ספר החינוך מצוה רסב שלא ללכת בחוקות הגוים

שלא ללכת בחוקות האמורי, וכן בחוקות הגוים, שנאמר [ויקרא כ', כ"ג] ולא תלכו בחוקות הגוי אשר אני משלח מפניכם, והוא הדין לכל שאר הגוים, כי הענין מפני שהם סרים מאחרי השם ועובדין עבודה זרה.

וענין המצוה הוא שלא נתנהג כהם במלבושינו ועניינינו, וכמו שאמרו בספרא, ובחוקותיהם לא תלכו, שלא תלכו בנמוסות שלהם, בדברים החקוקים להם, כגון איטראות וקרקסאות והאסטריאות. וכל אלו הם מיני שחוק שעושיין בקיבוציהן כשמתקבצין לעשות שגעונות וזנות ועבודת האלילים. ואמרו שם בחוקות הגוי, "בי מאיר אומר אלו דרכי האמורי שמנו חכמים, רבי יהודה בן בתירא אומר שלא תגדל ציצית הראש כהם ולא תספר קומי, כלומר שלא יגלח מן הצדדין ויניח שער באמצע, וזהו הנקרא בלורית.

ונכפל זה הלאו במקום אחר במלות אחרות, שנאמר [דברים י"ב, ל'] השמר לך פן תנקש אחריהם. ולשון ספרי, השמר, בלא תעשה, פן, בלא תעשה, תנקש אחריהם, שמא תדמה להם ותעשה כמעשיהם ויהיו לך למוקש, שלא תאמר הואיל והן יוצאין בארגמן אני אצא בארגמן, הואיל והן יוצאין בכלוסין אני אצא בכלוסין, והוא מין ממיני זיון הפרשים. ולשון ספרי הנבואה [צפניה א', ח'] ועל כל הלובשים מלבוש נכרי.

משרשי המצוה, כדי להתרחק מהם ולגנות כל הנהגותיהם, ואפילו במלבוש.

מדיני המצוה, כתבנו קצתם, והביאו זכרונם לברכה מאלו קצת, עם יתר פרטיה, פרק שביעי משבת ובתוספתא דשבת [פ"ח].

ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות. ועובר על זה ועשה דבר מאלו הדברים שזכרנו להדמות אליהם, חייב מלקות. והמתרחק מכל הנהגותיהם ומכל ממוסיהם וישים כל לבו ומחשבותיו אל השם ובמצוותיו היקרות, נפשו בטוב תלין לעולם וזרעו יירש ארץ [תהלים כ"ה, י"ג].